

Fakultet for Humaniora, Samfunnsvitenskap og Lærerutdanningen

Kong Haakon VII og Nordahl Grieg i informasjonskontorets publikasjoner

Den symbolske krigføringen under den andre verdenskrig

Simen Magnus Grasbakken

Masteroppgave ved lektorutdanningen i Historie, HIS-3980... mai 2023

Forord

Denne masteravhandlingen er skrevet gjennom Lektorprogrammet i Historie ved Universitet i Tromsø. Den markerer også slutten på et lærerikt 5-årig studie.

Jeg vil først takke veileder og professor Stian Bones, som med interesse og engasjement har hjulpet meg i denne prosessen. Gjennom en rekke interessante samtaler har han kyndig kommet med råd og tips for å forbedre og utvikle oppgaven. Stian fortjener en ekstra takk for å ha hjulpet til med å løse utfordringen med å få tak i de siste 12 utgavene av Det Frie Norge, som ikke var tilgjengelig i offentlige arkiv.

Det fører til neste person å rette en veldig stor takk til: Tom B. Jensen som er en bok- og tidsskrift-samler. Han hadde de siste utgavene av Det Frie Norge i sin samling, og tillot meg å komme på besøk til han på Røyken. Hos han var alt gjort klart, og i tillegg var det lagt med andre interessant utgivelser fra informasjonskontoret. Her fikk jeg også tak i diktsamlingen som i 1944 ble gitt ut av informasjonskontoret. Takket være hans gjestfrihet ble oppgaven mulig å gjennomføre. Professor Tom Kristiansen fortjener også en stor takk som kjørte meg til Røyken, avtalte møte med Tom og ble med til Røyken.

Jeg vil takke mine foreldre for støtte gjennom studietiden, fra hjelp til å flytte til Tromsø til å lese gjennom oppgaven. Takk til kompisen min som fikk meg interessert i historie. Dette gjennom hans egen store interesse for særlig den andre verdenskrig på ungdomsskolen, og påfølgende utallige diskusjoner om historie og verdenskrigene. Hans påvirkning var viktig i en interesse for historie som bare har vokst gjennom årene.

Til slutt tusen takk til mine medstudenter. På lesehuset har det gjennom hele semesteret hvert stor støtte i mine medstudenter, og masterskrivingen har følt mindre ensomt ut med dem.

Simen Grasbakken

Tromsø, mai 2023

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Problemstilling	1
1.2	Hvorfor Nordahl Grieg og kong Haakon VIII?.....	2
1.3	Historiografi	3
1.4	Kilder og metode.....	9
1.5	Informasjonskontoret	13
1.6	Propaganda.....	14
1.7	Hva vil det å si å skape en krigshelt?	17
2	Biografier	24
2.1	Kong Haakon VIII.....	24
2.2	Nordahl Grieg.....	26
3	Grieg og kongen i informasjonskontorets nyhetspublikasjoner	29
3.1.1	Den kontroversielle dikteren	30
3.2	Nordahl Grieg og Norsk Tidend.....	33
3.3	Kong Haakon VII i underholdningsbladet Det Frie Norge	34
3.3.1	1941.....	35
3.3.2	1942.....	37
3.3.3	1943.....	42
3.3.4	1944.....	44
3.3.5	1945.....	47
3.4	Grieg i underholdningsbladet Det Frie Norge.....	48
3.4.1	1941.....	48
3.4.2	1942.....	49
3.4.3	1943.....	50
3.4.4	1944 etter hans død	52
3.4.5	1945.....	54

3.5	Kong Haakon VIIIs 70-års jubileum.....	56
3.6	Utgivelse av Nordahl Griegs krigsdikt.....	58
4	Kongen og Grieg i andre publikasjoner fra informasjonstjenesten.....	61
4.1	Kong Haakon VIII.....	61
4.2	Nordahl Grieg.....	62
5	Informasjonskontorets kommunikasjon om Kong Haakon VIII og Nordahl Grieg.....	65
5.1	Ulike roller=ulik bruk?.....	65
6	Konklusjon.....	68
6.1	Avslutning.....	71
	Referanseliste.....	75

1 Innledning

Som følge av den andre verdenskrigen oppsto et Hjemme-Norge okkupert av tyskerne, og et ute-Norge som ble ledet av eksilregjeringen.¹ Regjeringens viktigste oppgave var å bevare Norges diplomatiske forbindelser. Til sin disposisjon hadde regjeringen blant annet den store handelsflåten, som unnslopp å havne under tyskernes kontroll. Handelsflåten ga regjeringen økonomisk uavhengighet og muligheten til å drive krigen fra London. Nygaardsvold regjeringen hadde behov for en organisasjon som tok ansvar for publisering av propaganda på regjeringens vegne, og 20. februar 1941 ble informasjonskontoret i London opprettet.² Informasjonskontoret publiserte alt av informasjon og aviser på vegne av regjeringen i eksil, og henvendte seg til nordmenn både i Norge og utenfor. Samtidig utga kontoret også nyheter til et internasjonalt publikum. Stort sett ble sakene og publikasjonene til kontoret trykket av presselegasjonen i Stockholm. Deres utgivelser varierte fra nyheter og magasin til brosjyrer og flygeblader. Sjefen for kontoret var Tor Gjesdal, med Johan Nygaardsvold som øverste ansvarlige for kontoret. Avhandlingen handler om deler av arbeidet informasjonskontoret gjennomførte under krigen, med et særlig søkelys på Nordahl Grieg og kong Haakon VII. Dette blir analysert utfra månedsbladet Det Frie Norge, som ble utgitt for første gang i november 1941. Bladet ble større gjennom årene, og utga fyldige reportasjer fra krigen hjem til Norge. På det meste var opplaget på hele 250 000, hvor de aller fleste ble fraktet med fly og resten over grensen via Sverige.³

1.1 Problemstilling

Temaet for avhandlingen er hvordan regjeringens informasjonskontor brukte og bidro til å skape krigshelter og samlende symboler. Jeg vil særlig rette søkelys på hvordan forfatteren Nordahl Grieg og kong Haakon VII blir brukt i norsk krigspropaganda. Arbeidshypotesen min er at informasjonskontoret hadde en avgjørende rolle i å gjøre disse to sentrale personene til symboler og redskaper i den norske motstandskampen. Dette var to svært ulike, men viktige personer i den norske motstandskampen. Mens kong Haakon hadde en opphøyd posisjon som konstitusjonell monark, var Nordahl Grieg dikter med en radikal fortid. Dette hadde stor betydning for hvordan informasjonskontoret brukte dem. Kongen brukes representativt for

---

¹ Grimnes, 2019, s. 254.

² Nygaardsvold, 1946, s. 62.

³ Grimnes, 2019, s. 258.

norske verdier med sin konstitusjonelle posisjon, mens Grieg gjennom sine dikt skaper sin rolle for informasjonskontoret. Bruken av Grieg gjennomgår samtidig en endring etter han omkom i 1943, hvor Grieg ikke lenger påvirket hvordan informasjonskontoret fremstilte han.

1.2 Hvorfor Nordahl Grieg og kong Haakon VIII?

For å kunne behandle problemstillingen er det tatt utgangspunkt i to kjente personer Nordahl Grieg og kong Haakon VII. Utvalget av disse to er ikke uten videre naturlig, da den ene er kjent som den ukontroversielle kongen og den andre var en kontroversiell dikter. Det som er interessant med å velge disse to er nettopp forskjellene i deres ulike liv og roller. Kongen var på mange måter den legitimerende figuren for eksilregjeringen. Mens Nordahl Grieg var en svært kontroversiell dikter. Han var kommunist som hadde støttet Moskvaprosessene på 1930-tallet.⁴ Derfor måtte Nordahl Grieg i større grad styrkes og bearbeides som symbol. Regjeringen måtte fremheve de positive sidene til dikteren, som at han deltok i flere militære oppdrag for å dokumentere og skrive om krigen. Han vokste fra sommeren 1940 frem som et symbol på motstanden mot tyskerne. Grieg ble enklere å fremme som symbol ved hans bidrag i transporten av gull fra Norges Bank, og som dikter skrev han også en rekke dikt som var svært populære. Særlig var «Kongen» kjent av mange.⁵

Symbolbruk er en viktig del av krigspropaganda. Symboler er med på å skape samhold. Kongen og Nordahl Grieg er interessante studieobjekter med tanke på hvordan de ble brukt for å holde moralen oppe blant folket, militæret og i norsk anseelse utenlands. Samtidig som deres forskjeller viser hvor forskjellige symboler i en krigssammenheng kan være. Både Grieg og kongen oppholdt seg i London under store deler av krigen, og de må derfor ha visst om hverandre. De møttes en gang da de satt i samme teaterbås under Edvard Grieg sitt 100-årsjubileet. Til tross for at de kjente til hverandre var deres roller og funksjoner for ute-Norge ulike.⁶ Valget kunne falt på andre forfattere, slik som kommunisten Arnulf Øverland. Allikevel tilbyr Grieg flere interessante innfallsvinkler, han var langt mer politisk radikal i tiden før andre verdenskrig startet. For eksempel trakk Arnulf Øverland sin støtte til Sovjetunionen i 1937 etter at Moskvaprosessene ble kjent utenfor Sovjet.⁷ Samtidig som hans

---

⁴ Skjeldal, 2013, s. 191.

⁵ Vogt, 2021, s. 133.

⁶ Skjeldal, 2013, s. 368.

⁷ Skjeldal, 2013, s. 281.

historie i den andre verdenskrig er preget av konflikt og død. Det at han dør i krigen er det som gjør Grieg mest interessant i denne avhandlingen. For hva skjer med behandlingen av Grieg etter hans død?

1.3 Historiografi

Det eksisterer lite litteratur om informasjonskontoret. Samtidig er det ikke tidligere blitt gjennomført et komparativt arbeid mellom Nordahl Grieg og kongen. Allikevel er det skrevet mye historiografi som er relevant for oppgaven. 2. verdenskrig er et tema som er godt dekket i Norge, og London-regjeringen har blitt forsket på. Olav Riste har skrevet en fyldig innføring om London-regjeringens virksomhet under krigen. Riste var en historiker med en ekspertise på norsk sikkerhetspolitikk. Boken har kommet i to opptrykk, og den første utgaven ble utgitt i 1973.⁸ Fokuset i selve boken er på ute-Norge i krigsalliansen. Boken tar for seg organiseringen og samarbeidet som ble opprettet mellom London-regjeringen og Storbritannia. Her er informasjonskontoret nevnt to ganger når det gjelder deres arbeid. Det er i begge tilfeller begrenset hva som står om kontorets virksomhet, og omhandler i grove trekk begrunnelsen for opprettelsen.⁹ Boken er nyttig å bruke for å få en oversikt over London-regjeringen og dens organisering.

I 2021 ble en bok publisert som er meget relevant for temaet. Carl Emil Vogt skrev boken: «Heltekongen Haakon: Symbol i krig og fred». En bok som går gjennom rollen til kong Haakon VII, og i deler av boken ser hvordan Norsk Tidend brukte kongen som symbol. Kongen var ifølge Carl Emil Vogt avgjørende i særlig Norsk Tidend.¹⁰ Boken bruker dermed Norsk Tidend mye som kilde til å vise til kong Haakon sin rolle som symbol i krigen. Et veldig godt utgangspunkt for å behandle problemstillingen her, for kongen var en viktig brikke for eksilregjeringen. Avisen blir omtalt som kongeavisen, og da særlig i de første årene av krigen.¹¹ Boken inneholder en del om Nordahl Grieg sitt kjente kongedikt. Den forteller om hvordan Nordahl Grieg var med på å skape begrepet «folkekongen» om kong Haakon.¹² Noe som ser ut til å ha kunne gjøre kongen til arbeidernes konge. Denne boken er viktig

---

⁸ Riste, 1995, s. 3.

⁹ Riste, 1995, s. 122.

¹⁰ Vogt, 2021, s. 82.

¹¹ Vogt, 2021, s. 142.

¹² Vogt, 2021, s. 137.

litteratur i arbeidet med å behandle denne oppgaven. Vogt skriver om Norsk Tidend og kong Haakon VII, men nevner ikke i like stor grad andre publikasjoner gjort av informasjonskontoret. Herunder underholdningsbladet «Fram» og «Det Frie Norge». Boken viser om mulig at arbeid med informasjonskontoret lander på enkeltpersoner og fenomener, og hvordan disse ble behandlet av informasjonskontoret. Innfallsvinkelen til Vogt er annerledes enn den i avhandlingen. For det første skriver ikke Vogt om propagandaaspektet i arbeidet til informasjonskontoret. Samt at han utelukkende skriver om kong Haakon, mens denne avhandlingen skriver om både kongen og Grieg. Avhandlingen skiller seg dermed fra Vogt på flere områder, allikevel er Vogt sin bok et nyttig hjelpemiddel som plasserer symbolet kong Haakon i kontekst.

Historiker Tor Bomann-Larsen har skrevet flere bind om livet til kongen, og tar igjennom foreløpig sju bind nøye for seg livet. Bøkene er svært gode som bakgrunn, men viser også i en større grad til livet rundt kongen. Bøkene er som en konsekvens omfattende, og tar opp mange ulike mennesker i og rundt kongen. Til avhandlingen er den svært nyttig for informasjon om livet til kongen, og bidrar med grundig informasjon om hele perioden til kongen i London. Talene til kongen er samlet i egne verk. Det er publikasjonene utgitt under krigen det vil bli sett på i denne masteroppgaven, og ofte blir talene til kongen transkribert i både Norsk Tidend og Det Frie Norge.¹³

«Dette er London: NRK i krig» er skrevet av historikeren Hans Fredrik Dahl. Boken tar for seg NRK gjennom den andre verdenskrig, og kommer inn på informasjonskontoret flere ganger gjennom boken. Hans Fredrik Dahl ser særlig på samarbeidet mellom NRK og informasjonstjenesten, og hvordan innhold ble diskutert mellom dem. Det kommer frem at NRK og informasjonstjenesten var som rivaler å regne ved opprettelsen i 1941.¹⁴ Et samarbeid ble derimot til mellom de to institusjonene, og dermed hadde begge noe å si over kringkastinger fra London. Det er en veldig interessant bok om samarbeidet mellom de to instansene, og viser også at det i norsk nyhetsproduksjon var uenigheter. Hans Fredrik Dahl omtaler ofte hovedpersonen i informasjonskontoret, som er daglig leder Tor Gjesdal. Til forskjell fra andre verk som kommer innom informasjonstjenesten er det langt mer innsikt i beslutningsprosesser og diskusjoner innad i kontoret. Den viser blant annet til at det ble satt

---

¹³ Sommerfeldt, 1947, s. 60.

¹⁴ Dahl, 1999, s. 206.

søkelys på trykkproduksjon i 1941 fremfor kringkasting.¹⁵ Dette verket om NRK tar for seg informasjonstjenesten til en viss grad. Den handler dog om NRK, og dermed er ikke innholdet i publikasjonene til informasjonskontoret nevnt.

Nygaardsvold og regjeringen har selv evaluert sin innsats under krigen. Her er det viet et eget kapittel til informasjonskontoret og hva det gjorde under krigen.¹⁶ Dette er et veldig oversiktlig verk med hvilke tiltak de offisielt satte i gang og jobbet med, den forteller også detaljert om den finansielle støtten som ble gitt til kontoret. Denne bidrar med å vise de ulike prioritene kontoret hadde. Dette fungerer dermed som et godt introduksjonsverk, uten at det kan telles som tidligere forskning rent historisk. Det er allikevel en nyttig kilde. Hvem som er aktøren er det imidlertid viktig å være kritisk til, og verket viser i liten grad til hva som var innholdet i publikasjonene til kontoret. Noe av dette er dog tilgjengelig i andre verk, som deres publikasjon til kong Haakon 7 sin 70-årsdag i 3. August 1942. Denne ligger tilgjengelig for publikum digitalt på Nasjonalbiblioteket.¹⁷ Dette er en kilde som gir et innblikk i arbeidet til kontoret. Og ikke minst hva som var fokuset i heltedyrkingen av kong Haakon 7.

Historikeren Ole Kristian Grimnes har skrevet en bok om Norge under andre verdenskrig. I denne boken blir informasjonskontoret nevnt en gang, med søkelys på magasinet «det frie Norge» som ble utgitt av informasjonskontoret i 1941.¹⁸

«I malstrømmen» er en biografi om statsminister Johan Nygaardsvold skrevet av Harald Berntsen.¹⁹ Berntsen er en historiker som har jobbet ved universitetet i Oslo.

Informasjonskontoret blir også her behandlet som tiltak, og Nygaardsvold var formelt den øverste lederen av kontoret. 12. november 1940 gikk regjeringen inn for et tiltak med et informasjonskontor for å bedre kontakten med hjemme-Norge og informere om Norge i utlandet.²⁰ Selv skal Nygaardsvold ha vært svært skeptisk til å ta posten. Boken gir dermed en bredere innsikt enn andre verk rundt prosessen med opprettelsen og interne stridigheter. Harald Berntsen hevder at Tor Gjesdal ikke først var tiltenkt jobben, men at Finn Moe var tiltenkt jobben. Finn Moe fikk derimot ansvar for kringkastingssendinger fra USA. Så

---

¹⁵ Dahl, 1999, s. 256.

¹⁶Nygaardsvold, 1946, s. 59.

¹⁷ Nygaardsvold, 1946, s. 5.

¹⁸ Grimnes, 2019, s. 258.

¹⁹ Berntsen, 1991, s. 3.

²⁰ Berntsen, 1991, s. 568.

informasjonskontoret blir omtalt i positive ord, og det samme med Nygaardsvold tross sin skepsis til prosjektet i starten. Allikevel er omtalen av informasjonskontoret kortfattet, noe som preger mange av kildene som er innom temaet. Fokuset er tydelig på hva kontoret ble skapt for. Denne biografien om Nygaardsvold gir derimot nyttig innsikt i den tidligere statsministeren sin personlighet, og herunder hans holdning til informasjonskontoret.

Dikter Nordahl Grieg har det blitt skrevet mye om i ulike verk. Han er kjent som en norsk dikter, men først og fremst som en god dikter. Han har flere kjente dikt. Det mest kjente verket er «Til ungdommen» og «17. Mai».²¹ Grieg er en krigshelt fordi han selv døde under et bomberaid over Berlin. De aller fleste biografiene om Grieg ble skrevet i perioden etter krigen, og særlig i grundige og gode verk på 1950- og 60-tallet av folk som kjente dikteren. I nyere tid har Grieg særlig blitt trukket frem igjen gjennom diktet «Til ungdommen» som ble et symbolsk verk etter terrorangrepene 22. juli 2011.²² Verkene om Nordahl Grieg varierer mellom å være biografier og analyser av verkene hans. Nordahl fikk sitt store gjennombrudd som dikter under krigen, med dikt som beskrev hans følelser av krigen.²³ Derfor ble han også populær i samtiden og tiden etter, og publikasjoner om Nordahl Grieg er blitt publisert jevnt siden hans død. Den nyeste biografien i Norge om dikteren ble publisert i 2012.²⁴ Arbeidet med de eldre biografiene om Nordahl Grieg kan til tider være vanskelig, for noen av de bruker ikke kilder eller referer til en kildeliste på slutten av boken.²⁵ Noen av opplysningene herifra kan dermed ikke sjekkes ved en annen kilde. Samtidig er det enkelte av biografiene som er skrevet av folk som kjente Nordahl Grieg, slik som broren Harald Grieg og konen Gerd Grieg.²⁶ Bøkene er naturligvis langt mer personlig, og påvirket av deres relasjon til broren og mannen. Likevel er det svært interessant at det er personer så nær Nordahl som står for mesteparten av biografiutgivelsene om dikteren etter den andre verdenskrig. Samtidig er bøkene drevet av deres følelser til Nordahl. For eksempel skrives mye av boka til Gerd Grieg som en dialog mellom henne og han. Noe som er vanskelig å se for seg at hun husker like

---

²¹ Borgen, 1945, s. 3.

²² Rem, 2023, s. 22.

²³ Borgen, 1945, s.11.

²⁴ Skjeldal, 2013, s. 2.

²⁵ Borgen, 1945, s. 91.

²⁶ Se «Gerd Grieg (1957). *Slik jeg kjente ham*. Oslo: Gyldendal.».

nøye som hun viser til i boken.²⁷ Harald Grieg er interessant i det at Harald selv var eldre enn Nordahl, og ikke like politisk radikal som sin bror. Fremstillingen av Nordahl fra Harald sitt perspektiv er derfor mer fokusert på personligheten til Nordahl. Og ikke på hans politiske meninger. Nordahl Grieg er nevnt av Ole Kristian Grimnes i hans bok om Norge og den andre verdenskrigen. Grieg blir nevnt i forhold til den norske krigsinnsatsen ute, noe som viser til at dikteren selv deltok i ulike oppdrag.²⁸ Disse oppdragene ble dokumentert i verk laget av dikteren.

Rett etter krigens slutt publiserte Gyldendal forlag en biografi om Nordahl Grieg, som omhandlet livet hans med et særlig søkelys på hans krigsinnsats.²⁹ Boken er interessant ettersom den utgis rett etter krigen, og kan defineres som en hyllest av Nordahl Grieg. Her blir ikke Grieg sine mer kontroversielle meninger fra mellomkrigstiden nevnt, boken avgrenser seg faktisk til å kun omhandle Grieg sine krigsår og prosaen som ble produsert i den perioden. Et valg som kan ha blitt tatt av flere grunner, det kan være at de ikke hadde tilgang på notiser fra Nordahl Grieg sitt liv før krigen. På en annen side var krigen det mest skjellsettende denne generasjonen av nordmenn hadde vært gjennom. Og en bok om krigen sett fra Grieg som en kjent dikter ville være mer populær enn en bok om hele hans liv. Det er et svært interessant tidsbilde som viser den posisjonen dikteren opparbeidet seg i den norske befolkningen etter den andre verdenskrig. Den er mest interessant fordi boken for det meste er satt sammen av Nordahl Grieg sine egne opplevelser av krigen. Hele boken er skrevet i jeg-form og er i hovedsak en samling av alle krigsreportasjene til Nordahl Grieg, med utgangspunkt fra krigens start med gulltransporten. Boken ble gitt ut av Gyldendal forlag gjennom broren til Nordahl Grieg nemlig forleggeren Harald Grieg.

Grieg skaper ikke kun interesse i Norge, men var i 2022 gjenstand for en politisk biografi skrevet i USA, av professor Dean Krouk fra universitet i Michigan.³⁰ Krouk ønsket å skrive en biografi som gjorde Grieg sin historie kjent også i den engelskspråklige verden.³¹ Boken er en god biografi som tar for seg livet til Grieg, og herunder særlig hans kompleksitet som

---

²⁷ Grieg, 1957, s. 60.

²⁸ Grimnes, 2018, s. 275.

²⁹ Grieg, 1945, s. 9.

³⁰ «The making of an Antifascist: Nordahl Grieg» av Dean Krouk, 2022.

³¹ Krouk, 2022, s. 6.

kommunist og anti-fascist. Boken nevner lite om livet hans i London og informasjonskontoret, men den er likevel interessant i sitt perspektiv rundt det komplekse livet til Grieg.

Den nyeste norske biografien ble utgitt i 2012. Boken ble skrevet av Gudmund Skjeldal. Biografien er innoom Grieg sin tid i London, og gir god innføring i hvordan livet til Grieg var i London. En av styrkene til boken i sammenheng med å skrive en avhandling er at den skriver om Grieg, og fokuserer mindre på diktingen hans. Det er slik sett en grundig og god biografi som gir et utfyllende bilde over livet til dikteren. Den virker å ha et bredt kildegrunnlag med tilgang på private brev skrevet til og av Grieg.

Terje Halvorsen publiserte i 2020 et interessant verk for denne avhandlingen. Halvorsen er professor emeritus ved Høgskolen i Lillehammer, og i 2020 skrev han boken «Forfulgt, Fordømt og Fortiet: Historien om den kommunistiske motstanden i Norge».³² Boken omhandler den kommunistiske motstanden under krigen. Boken tar kun utgangspunkt i motstanden som ble gjennomført av Asbjørn Sunde og NKP (Norges kommunistiske parti), og motstanden som de møtte fra hjemmefronten. Den holder seg innenfor Norges grenser, uten å ta med seg motstand utenfor Norges grenser. En motstand som avhandlingen vil vise i aller høyeste grad var til stede internt i London. Interessant nok er ikke Grieg med i boken, til tross for at han var en profilert person med kommunistiske holdninger. Motstand og skepsis rettet mot kommunister kom fra London, og sentrum for eksilregjeringen. Det er motstand fra sentrum for den norske motstanden under krigen. Det skaper en mulighet å utvide studiene omkring motviljen mange kommunister opplevde, og vise til en systematisk motvilje fra toppen til bunnen.

Det er ikke mye historisk litteratur om innhold og hva informasjonskontoret publiserte. I den grad kontoret blir behandlet, er det ofte søkelys på opprettelsen av det, og generelt lite om publikasjoner. Derfor må avhandlingen bruke kilder produsert av kontoret selv, for å finne omtale av kong Haakon VII og Nordahl Grieg. De øvrige kildene, nevnt over, gir mye nyttig informasjon, både om grunnlaget for opprettelsen og hvem som var redaktøren og daglig leder på kontoret. Kildene over er dermed en grei innføring i noe av informasjonskontorets grunnlag, og en skal ikke se bort ifra regjeringens egen publikasjon om kontorets virksomhet.

---

³² Halvorsen, 2020, s. 3.

Det er dessverre lite kilder med kommunikasjon direkte mellom Grieg eller kongen og informasjonskontoret. For kongen er det stort sett dokumentert kommunikasjon gjennom de som jobber med han, for Grieg sitt vedkommende eksisterer det noe kommunikasjon og brev i arkivene, men de er få og er alle skrevet i siste halvdel av 1943.³³

1.4 Kilder og metode

Metoden som blir brukt i oppgaven vil være kvalitativ, og bruke kilder og utgivelser fra det norske informasjonskontoret. Komparativ analyse vil bli brukt i oppgaven, for å se på eventuelle forskjeller mellom Nordahl Grieg og Kong Haakon VII. Komparative analyser er en vanskelig balansegang. Fordi det å sammenligne noe lett kan overse eller passe noe inn i et narrativ som egentlig ikke passer i sammenhengen det brukes.³⁴ I oppgaven her er det to personer som det er valgt å sette søkelys på. Og med et håp om å vise til en likhet, men viktigst av alt noen ulikheter med hvordan informasjonskontoret behandlet de to personene.³⁵ Hadde oppgaven i større grad brukt kvantitative kilder med nummer og tall, kunne en komparativ analyse lettere vise til noe målbart. Det interessante forskjellene som kan dukke opp her er forskjellen på omtale gjennom krigen. Undersøkelsene vil foregå på et mikronivå, og vil hente ut den informasjonen som er nødvendig utfra Grieg og kongen. Mye av kildene som blir brukt er aviser, magasiner og tekster gitt ut av informasjonskontoret. Gjennom de kildene skal det komparative arbeidet foregå.³⁶ I disse tekstene er det viktig å være kritisk til hvem som har skrevet og redigert de ulike utgivelsene. I denne oppgaven er alt analysert materiale publisert, med ulike journalister som artikkelforfattere.

Alt blir ikke fortalt i kildene. For eksempel var Nordahl Grieg i starten av krigen en som ikke var redd for å si det han mente, og han var upopulær blant enkelte i London. Denne informasjonen om Nordahl Grieg hentes ikke fra utgivelsene som kom fra informasjonskontoret. Dette er kunnskap hentet fra sekundærlitteratur om Nordahl Grieg, gjennom blant annet biografier gitt ut av Gerd Grieg. Nordahl Grieg bidro blant annet selv til hva som gis ut av informasjonskontoret frem til 1943, og påvirket selv hvordan hans verk

---

³³ Brev mellom Nordahl Grieg og Tor Gjesdal, Mappe Kaptein Nordahl Grieg, datert 1.6-2.11.1943, perm L0020.

³⁴ Andresen, Roosland, Ryymin & Skelevåg, 2017, s. 102.

³⁵ Melve & Ryymin, 2018, s. 74.

³⁶ Melve & Ryymin, 2018, s. 53.

skulle presenteres. Etter hans død forsvant Grieg sine egne meninger og han egne kritiske innvendinger til det som skulle publiseres. Jeg forventer derfor at dette påvirket hvordan han ble skrevet om og ble behandlet i verkene som kommer fra informasjonstjenesten. Til en viss grad er kongen i større grad lik den rollen Grieg havnet i etter sin død. Han var en person på toppen av det demokratiske Norge, og kom sjelden med innvendinger på det som ble publisert. I avhandlingen kommer kongen og Grieg til å bli analysert hver for seg, for deretter å bli analysert komparativt seg imellom.

I avhandlingen er ulike kilder blitt brukt. Det som er igjen fra informasjonskontoret er generelt tilgjengelig, og alt av arkivmateriale fra kontoret skal ha blitt overført fra Utenriksdepartementet til Riksarkivet. Mye av materialet som ligger hos Riksarkivet er korrespondanse av ulike typer, og omfatter alt informasjonskontoret var en del av. Og de var en del av mye, og publiserte alt fra brosjyrer til ulike typer tidsskrift. Her er det derfor blitt gjort noen valg av hva som blir med. Alle har til felles at de er blitt publisert av regjeringens informasjonskontor. Utvalget omfatter tidsskriftet Det Frie Norge, noe av avisen Norsk Tidend og dessuten korrespondanse og saksbehandling fra informasjonskontoret. Det mest brukte er Det Frie Norge.

Det Frie Norge var et tidsskrift, som ble utgitt månedlig. Det Frie Norge er valgt fordi det hadde et mål om å nå ut til nordmenn hjemme. Det var også et tidsskrift som var svært populært og effektivt for informasjonstjenesten.³⁷ Opplaget til bladet ble i løpet av krigen større, og var den mest effektive måten informasjonstjenesten kunne nå ut til de hjemme i Norge.³⁸ Tidsskrift skiller seg fra aviser ved at de i større grad må gjøre utvalg. Hvor en avis kan legge ut nyheter daglig, må tidsskriftene gi en oppsummering og gjøre utvalg utfra den siste måneden. I denne avhandlingen gjør det tidsskriftet mer interessant, og det tydeliggjør valgene som redaksjonen tok. Kildene har en fellesnevner i at de alle kan regnes som propagandamateriale. Materialet forteller dermed ikke alltid hele historien, og er interessert i å legge frem positive fremstillinger av ute-Norge, samt bygge opp en kampmoral mot de tyske okkupantene i Norge og NS-regimet. Tidsskriftet er av propagandisk art, og utefronten til

---

³⁷ Saksarkiv: hovedplaner informasjonstjenesten, om informasjonstjenesten. L0013.

³⁸ Grimnes, 2019, s. 258.

Norge presenteres her som forent. Selv om det internt i London var meningsforskjeller og diskusjoner, blir det aldri lagt frem i informasjonskontorets publikasjoner.

Det Frie Norge hadde vært tilstrekkelig som analysemateriale fordi den viser hvordan kongen ble fremstilt av informasjonskontoret. Grieg er imidlertid mindre dekket i Det Frie Norge, og det er et behov for å bruke andre publikasjoner for å vise til hvordan han ble fremstilt. Med en så markant forskjell, er det behov for å begrunne hvordan det er mulig å sammenligne de to personene. Begge er viktige personer i motstandskampen, allikevel er de forskjellige både i rolle og nytte for informasjonskontoret. Noe som illustreres gjennom hvor mye de var med i Det Frie Norge. Det er rollen deres som gjør de interessante å sammenligne. Kongen var konstitusjonell leder for Norge, og blir som følge av det brukt mye i Det Frie Norge. Grieg var ikke tilknyttet den norske stat i en offisiell rolle før krigen, dermed blir hans rolle annerledes og mer basert på hva Grieg selv produserte under krigen. De var samtidig ikke helt ulike, begge var kjente før krigen brøt ut. Det medfører et spørsmål om hvordan de kjente personlighetene ble brukt for å skape motstandsvilje blant det norske folk. Ytterligere hvordan deres popularitet kom til syne i publikasjonene. Som kjente mennesker hadde de begge et publikum som hørte på det de gjorde, eller ble inspirert av deres kampånd under krigen.

Andre publikasjoner fra informasjonskontoret som blir brukt er spesialutgaver, som diktsamlingen utgitt om Grieg i 1944, og kongeboken publisert rundt 70-årsdagen til kongen i 1942. Verkene omhandler utelukkende det som informasjonskontoret ønsket å skrive om de to. Og det er grunnen til at de er valgt som analysemateriale, det er en spesialutgivelse til hver av personene. Avhandlingen kunne valgt å bruke mer materiale fra de mange ulike avdelingene til informasjonskontoret. Det er likevel det Frie Norge, sammen med de to publikasjonene som utgjør den største delen av analysen. Dette handler om plass, men også formålet og utbredelsen til publikasjonene. I tillegg til at disse publikasjonene viser funksjonen til Grieg og kongen for informasjonskontoret. Det Frie Norge ble gitt ut i stort opplag, det samme gjaldt diktsamlingen og kongeboken til kongens jubileum. Utgivelsene ble utgitt på norsk, så vel som engelsk og de har til felles at de også var rettet mot nordmenn i Norge. Publikasjonene sier mye om statusen til de to personene, med kongen som fikk en stor markering sammen med utgivelsen av boken. Og Grieg som får sin diktsamling utgitt i hans ære etter han har omkommet.

En annen viktig kildekategori for oppgaven er korrespondanse, brev og notater som er tilgjengelige i arkiv. De aller fleste av de interne notatene til informasjonskontoret er

tilgjengelige via riksarkivet i Oslo. Riksarkivet i Oslo tar vare på en rekke arkivmateriale fra den norske historien, og er ansvarlig for å forvalte dokumenter av særlig betydning for det norske.³⁹ Arkiv og lignende institusjoner holder mye makt når det gjelder tilgjengelighet på kilder, og hvor lett de er å finne frem til.⁴⁰ Mye av kildene som er tilgjengelig i arkivet er korrespondanse av ulik art. De er her sortert etter enkelte tema, slik som etter noen kjente mennesker. Ellers er korrespondansen spredt utover mange ulike arkivmapper, og der igjen spredt etter ulike tema. Korrespondansen kan innimellom være vanskelig å sette i sammenheng, og står sjeldent kronologisk plassert i mappene. Det er heller ikke slik at informasjonskontoret har alle svar og tilsvaret i sitt arkiv. Det er ikke sikkert alle notat har overlevd og fått bli en del av arkivene, slik sett er det ikke alt som blir med. Materialet er svært formelt, og fremstiller svært sjeldent noe om hvordan stemningen var i London eller mellom skribentene.⁴¹ Slik sett er arkivmateriale mest interessant i form av hva den forteller om ulike prioriteringer som ble gjort av kontoret. Materialet som ligger igjen etter informasjonstjenesten er likevel betydelig, og utvalget av hva som skal med eller ikke basert på hva som omhandler Grieg og kongen. I begges tilfelle er de omtalt i ulike typer kilder, og har egne mapper med korrespondanse som omhandler dem. Sammen med korrespondanse er sekundærlitteratur brukt som støtte til det produsert av informasjonskontoret. Innhold produsert fra informasjonskontoret er som nevnt påvirket av at det er propaganda, og at det skal presentere eksil-regjeringen sitt ståsted. Dermed kommer ikke alle aspekter av verken kongen eller Grieg sine eventuelle konflikter i London frem. Sekundærlitteraturen om de to personlighetene er stor, og kan her bidra med å effektivt supplere og legge til kontekst rundt deres tid i London.

Det var ikke alle kildene som var like tilgjengelige. Totalt ble det publisert førti utgaver av Det Frie Norge gjennom krigen. Kun tjuen var tilgjengelig digitalt hos nasjonalbiblioteket. Det samme var gjeldende for diktsamlingen informasjonstjenesten kom med i 1944, som ikke var gjort tilgjengelig digitalt. Utgaver som manglet, var spredt utover årene 1942-1944. Blant annet manglet utgaven hvor Grieg sin nekrolog var publisert. Forsvarsmuseet ble spurt om de hadde noen av utgavene tilgjengelig i sitt arkiv, noe de ikke hadde. Derfor måtte jeg søke etter utgavene utenfor de offentlige arkivene. Heldigvis kom jeg i kontakt med tidsskrift- og bok-

---

³⁹ Andersen et. al, 2017, s. 54.

⁴⁰ Valderhaug, 2006, s. 8.

⁴¹ Andersen et al., 2017, s. 62.

samler Tom B. Jensen. Jensen hadde i sin imponerende samling alle utgavene av Det Frie Norge, samt diktsamlingen. Jensen var svært gjestfri, og jeg fikk komme på besøk til Røyken fra Tromsø for å ta bilder av utgavene. Takket være den turen var oppgaven mulig å gjennomføre, og jeg fikk tak i alt jeg trengte for å gjennomføre en analyse.

1.5 Informasjonskontoret

Tor Gjesdal hadde før han ble innsatt som daglig leder for informasjonskontoret jobbet som presseattache i Washington.⁴² I starten av krigen jobbet Gjesdal som journalist for Arbeiderbladet, og dekket blant annet kampen om Narvik.⁴³ På et tidspunkt var Gjesdal innom gulltransporten, og dekket noe av denne.⁴⁴ Etter å ha vært sammen med regjeringen i Tromsø 7. juni 1940, dro Gjesdal til USA som presseattasje før han i 1941 ble bedt om å danne informasjonskontoret. Ved Informasjonskontoret tok han for seg alt av propagandaarbeid for Norge. NRK hadde under krigen markert seg som en viktig motstandskanal, og informasjonskontoret samarbeidet i stor grad med NRK. Og all kommunikasjon som gikk til NRK måtte via informasjonskontoret og redaktør Gjesdal.⁴⁵ Samtidig skapte opprettelsen av informasjonskontoret konflikt mellom de to instansene. Planen hadde opprinnelig vært å føre NRK inn under informasjonskontoret, men det endte med at NRK ble mer uavhengig fra Regjeringen enn det som var tiltenkt. Øksnevad, som var sjef for NRK, og Gjesdal var i en vedvarende konflikt gjennom krigen.⁴⁶ Selv skal ikke Nygaardsvold ha vært så entusiastisk for kontoret, først og fremst grunnet en følelse av at han fikk ansvaret i et forsøk på å presse han ut slik som med tidligere utenriksminister Halvdan Koht.⁴⁷ Likevel skal han ha sett nytten av kontorets virksomhet utover krigen. Informasjonskontoret ble grunnlagt for å holde kontakten med hjemmefronten.⁴⁸ Publikasjonene til kontoret ble smuglet over grensen, og fra og med 1943 ble stadig mer av materialet fraktet over med fly. Virksomheten til informasjonskontoret vokste raskt og økte utover krigen. Noe av det første de satte i gang var et nettverk av presseattachéer som ble

---

⁴² Stortingsmelding som gjelder Norges krigsinnsats, 1948, s. 62.

⁴³ Dahl, 1991, s. 169.

⁴⁴ Jaklin, 2021, s. 187.

⁴⁵ Dahl, 1999, s. 206.

⁴⁶ Dahl, 1999, s. 208.

⁴⁷ Berntsen, 1993, s. 568.

⁴⁸ Grimnes, 2019, s. 258.

ansatt i alle de frie landene under den andre verdenskrig. Særlig ble presselegasjonen i Stockholm viktig i arbeidet med å få over propagandamaterialet over til Norge.⁴⁹ Det er denne legasjonen som får informasjon om nyheter som kunne bli videreformidlet fra Norge.

1.6 Propaganda

Et spørsmål rundt virksomheten til informasjonskontoret er hvor vidt deres arbeid kan regnes som propaganda eller ikke. Definisjonen av hva propaganda faktisk betyr, er omdiskutert og har endret seg.⁵⁰ Selve bruken av propaganda kan spores helt tilbake til reformasjonstidene i Europa. Propaganda kan sees på som et forsøk på å styre massenes følelser.⁵¹ Slik som det tyske nasjonalsosialistiske partiet NSDAP brukte fremmedfrykt og skuffelsen fra tapet i den første verdenskrig til å skape deres politiske oppslutning. Det er ikke et nytt virkemiddel, men i opptakten til andre verdenskrig og i den andre verdenskrig ble propaganda brukt bevisst for å indoktrinere folk i deres verdenssyn.⁵²

I norsk kommunikasjonshistorie kan perioden fra 1930-1945 kalles for propagandaens tid.⁵³ En periode med radikaliserings i ulike former på den politiske skalaen, og mistenksomhet økte i stor grad i det norske samfunnet. I Norge var håpet å nå ut til de stille stemmene i samfunnet som ikke stemte eller snakket høylytt, og nå ut til disse med nye virkemidler for å spre sin politikk. Et eksempel er opprettelsen av symboler og flagg som representerte sin politikk. For eksempel kongen som er en takknemlig person å bruke som et samlende symbol. Han spilte tidlig i krigen en viktig rolle i å samle motstanden mot den tyske okkupasjonsmakten blant annet gjennom sin tale til det norske folk 27. juni 1940.⁵⁴ Talen tok igjen opp og brukte kongen sitt valgspåk fra 1905 «Alt for Norge», som skulle få et nytt oppsving som følge av krigen. Informasjonskontoret vil hevde at de forteller om krigshendelsene som faktisk foregikk, og motvirker tysk propaganda og sensur i Norge. Selv om tyskerne aktivt drev med sensurering i Norge, var også uten tvil den norske informasjonskontorets virksomhet ensrettet i den norske regjeringens interesse.

---

⁴⁹ Stortingsmelding, 1948, s. 63.

⁵⁰ Welch, 2014, s. 3.

⁵¹ Johansen & Kjeldal, 2005, s. 41.

⁵² Welch, 2014, s. 8.

⁵³ Johansen & Kjeldsen, 2005, s. 37.

⁵⁴ Johansen & Kjeldsen, 2005, s. 456.

Informasjonskontoret ble utstedt av regjeringen, og hadde statsminister Nygaardsvold som offisielt ansvarlig for kontoret. Kontorets publikasjoner representerer dermed den norske regjeringens interesser. I en tale gitt av redaktør Tor Gjesdal i 1941, snakker Gjesdal om kontorets klare oppgave å fortelle det norske folket om Norges virksomhet i krigen.⁵⁵ Virksomhet som først og fremst føres på vegne av den norske eksilregjeringen. Selv skriver informasjonskontoret i egne notater at det de jobber med er propagandavirksomhet.⁵⁶ Kontoret har notater liggende etter hva slags opplæring som nyansatte ved kontoret skal under. Den første seksjonen kalles for propaganda-teori, og tydelig viser hva som var en prioritet å få lært inn til de nyansatte.⁵⁷ Kontoret definerer seg selv som en propaganda-aktør, og slik sett er det liten tvil om at verkene som gis ut av kontoret må analyseres som dette. I stortingsmeldingen fra regjeringen etter krigens slutt var grunnen til opprettelsen av tjenesten nevnt som et motstykke mot vrangforestillingene som tyskerne fortalte i Norge.⁵⁸ Etter regjeringens mening skulle utgivelsene være et slags motsvar mot den propagandaen som tyskerne sto for i Norge. Hvilke virkemidler hadde informasjonskontoret tilgjengelig for å spre sin propaganda? Informasjonskontoret hadde i tillegg til publikasjoner, tilgang på kringkasting gjennom radio. Dette ble brukt flittig gjennom krigen, og radioen ble et symbol i seg selv på motstand.⁵⁹ Talene som ble lest opp over radio, ble videre skrevet ned og brukt i aviser og tidsskrift, slik som «Norsk Tidend» og «Det Frie Norge».

For ord har makt, og er med å påvirke mennesker holdninger til krig og politikk. Nordahl Grieg var selv bevisst på hvordan ord påvirker mennesker i stor grad.⁶⁰ I hans tilfelle var det å fremheve den kommunistiske politikken målet, og ordene hans kunne her brukes som våpen for å nå ut til folket. En måtte bruke virksomme ord, og virksomme ord var en nøkkel i mellomkrigstiden.⁶¹ I perioden var det flere ulike politiske tankegods som kjempet om å ta makten i Europa. Og nøkkelen for å nå ut til folket måtte være gjennom ord. For enkelte var tanken at ord kunne skape en endring, og forfattere og diktere kunne skape historiske

---

⁵⁵ Arkiv-talk 8/41 av Tor Gjesdal, mappe Gjesdal, Tor 1941-1942, Db L0014.

⁵⁶ Arkiv: informasjonskontoret i London, Db L0010, korrespondanse 1941-1945 innstilling om organisering av informasjonskontoret..

⁵⁷ Saksarkiv etter organets hovedsystem, Db L0010, mappe opprinnelige komiteinnstillinger.

⁵⁸ Stortingsmelding, 1948, s. 63.

⁵⁹ Johansen & Kjeldsen, 2005, s. 42.

⁶⁰ Johansen, 2006, s. 190.

⁶¹ Johansen & Kjeldsen, 2005, s. 37.

vendinger. Det var til en viss grad slik at ord i seg selv førte til den nye verdenskrigen.⁶² Med propaganda og en retorikk, som gikk mot enkelte grupper i Europa, skapt mistillit. For ord er virksomme, men om det er mulig å skape historiske vendinger kan diskuteres. En mann kan kanskje ikke alene skape denne vendingen slik som Grieg håpet å gjøre. At Grieg var svært bevisst på at historie fortelles med ord viste han i tiden etter gulltransporten, hvor han prøvde å skape en mytelignende historie om hans første militære aksjon.⁶³ Grieg ble fra 29. juni 1940 med i kringkastingsrådet til NRK, og i et propagandarådsmøte i NRK i november 1942 mente Grieg at oppgaven deres måtte være «å styrke våre landsmenn, hjemme og ut, uten å forråde dem».⁶⁴ Ord har en påvirkningskraft. Ord kan bevege og skape inntrykk. Et eksempel av dette opplevde Grieg under en opplesning av diktet «17. Mai 1940». Diktet skal ha skapt voldsomt inntrykk i det fortsatt frie Nord-Norge, her skal både tilreisende fra sør og tromsøværing ha reagert med å gråte åpenlyst.⁶⁵ Dette er godt eksempel på at Grieg var god til å bruke ordenes makt til å skape inntrykk, og er et eksempel på hvor godt diktene til Grieg traff under krigen.

I Norge var tanken om virksomme ord særlig tilstedeværende i arbeiderbevegelsen. En arbeiderbevegelse som den norske regjeringen kom utfra.⁶⁶ Det kan dermed tenkes at de selv vektla hvor mye ord kunne påvirke folk. I dette kunne informasjonskontoret nyte godt av en dikter som Nordahl Grieg. Diktere kan i kriser som en verdenskrig virke samlende i en splittende tid.⁶⁷ Symbolikken er tydelig, ordene til Nordahl Grieg utkjemper sin egen kamp mot den norske stats motstandere. Og det er ikke bare Nordahl som var en viktig formidler av budskap for informasjonskontoret. Grieg var samtidig svært interessant i hans liv før krigen startet. Han bodde i Sovjetunionen i en periode.⁶⁸ I Sovjetunionen har mest sannsynlig Nordahl møtt propagandaen som ble produsert i Sovjetunionen, og vært vitne til hvordan propaganda kan fortelle en sannhet som ikke gjenspeiler opplevelsen hos folket. Nordahl var i Moskva under en av de største hungerkrisene i landets historie. Men Nordahl kan ha sett på propagandaen som sant i form av at Sovjetunionen gjennomførte en stor omveltning, og

---

⁶² Johansen, 2006, s. 192.

⁶³ Skjeldal, 2013, s. 294.

⁶⁴ Skjeldal, 2013, s. 336.

⁶⁵ Jaklin, 2021, s. 224.

⁶⁶ Johansen, 2006, s. 196.

⁶⁷ Johansen, 2006, s. 197.

⁶⁸ Skjeldal, 2013, s. 151.

formålet med kampanjen var å gi Nordahl et så godt inntrykk som overhodet mulig om Sovjetunionen og dens utvikling. Og Grieg ble påvirket av Sovjetunionens propaganda, den romantiserte tanken om oktoberrevolusjonen og kommunismen som statsform.⁶⁹ Til slutt døde Grieg i et oppdrag for å samle mer propaganda inn for eksilregjeringen. Det er her viktig å skille på Grieg sine politiske holdninger, og hans innsats i krigen. Grieg var patriotisk og verdsatte Norge høyt. Nordmenn med kommunistisk bakgrunn sto for mye motstandsarbeid under krigen, og skal fra 1941 ha vært hovedaktørene i sabotasjeaksjoner på norsk jord.⁷⁰ Motstandsviljen og politiske holdninger bør derfor forstås separat fra hverandre.

Holdningen til politikerne i mellomkrigstiden var at ord kunne påvirke, og dermed viser illegale aviser og produksjon fra informasjonskontoret hva informasjonskontoret anså som avgjørende for å påvirke sine lesere. Kong Haakon holdt tale ved store anledninger for Norge. Han selv er en viktig formidler av ord, talene hans og det som kom av beskjeder fra kongen hadde en betydning for det norske folk. Han var en skikkelse som var populær og som styrket sin egen posisjon som folkehelt under krigen. Grunnen til at det er «Det Frie Norge» som skal analyseres er at avisen viser hvordan informasjonskontoret ønsket å presentere ute-Norge til hjemme-Norge. Det var en avis som var rettet mot det okkuperte folk, og slik sett er en avgjørende brikke i hvilke helter som blir husket etter krigen.

1.7 Hva vil det å si å skape en krigshelt?

For å nå ut til det norske folk og virke samlende, sto informasjonskontoret ovenfor en rekke prioriteringer som måtte gjøres. En del av målene til kontoret var å fortelle om Norges virksomhet i krigen.⁷¹ Og da gjerne den maritime innstasen som ble lagt ned. Et annet virkemiddel informasjonskontoret kunne bruke var personer og symboler. Blant disse var kong Hakon 7 et symbol som sto sterkt blant det norske folket. Andre personer kunne brukes for sin innsats så vel som kongen, og er i senere tid blitt kjent i norsk samfunn som krigshelter. Hvem som blir og ikke blir krigshelter defineres av samtiden og hvordan de i etterkrigstiden huskes. Å definere hva en krigshelt er, og hvordan det kan skapes er greit å avklare definisjonen på i denne avhandlingen. En krigshelt kan være i omdiskutert, og defineres av de som «vinner» krigen. Hvem som defineres som en helt, er dermed både

---

⁶⁹ Skjeldal, 2013, s. 154.

⁷⁰ Halvorsen, 2020, s. 19.

⁷¹ Saksarkiv: hovedplaner informasjonstjenesten, om informasjonstjenesten. L0013.

flytende og til dels subjektivt. Et informasjonskontor som det opprettet av regjeringen, vil kunne påvirke oppfattelsen blant folket. Særlig gjennom hvilke verk eller personer som fremheves i utgivelsene fra kontoret i denne perioden. For informasjonskontoret sto kong Haakon VII frem som et symbol. En av de viktigste grunnene til det var hans rolle som den legitimerende figuren for regjeringen og dens virksomhet. Et annet aspekt var kongens rolle som apolitisk symbol, og han kan på denne måten fungere samlende uansett hvilken side på den politiske akse en nordmann sto på. Kongen sin popularitet var allerede høy før krigen brøt ut.⁷² Og i seg selv representerte kongen noe utover seg selv. Konger har gjennom historien stått over resten av menneskeheten.⁷³ Generelt i Norge har konger vært svært populære i den norske befolkningen. Til og med Karl Johan som inntok Norge med en hær i 1814 ble populær. Det betyr at kong Haakon i seg selv ikke trengte mye hjelp til å bli en mytisk figur og helt hos det norske folket. Og en slik sterk tilknytning til nasjonen skaper tilhørighet.⁷⁴ Konge-motivet sto såpass sterkt i det norske, at eierskapet til kongebegrepet ble en del av en propagandakamp mellom Nasjonal Samling og eksilregjeringen i London. NS prøvde å bygge opp Olav den hellige, og trekke sine linjer helt tilbake til den store kongen som sørget for at Norge ble kristent. I noe NS-propaganda ble til og med Olav den hellige trukket frem som folkekongen. Et begrep som senere ble forsøkt tatt tilbake av informasjonskontoret og regjeringen i Norge etter kong Haakons 70-årsjubileum.⁷⁵ Det var en kamp innad i propagandaen på begge sider, der kongen sto sentralt. Kongen hadde ifølge BBC nærmest oppnådd en saga-aktig posisjon i Norge etter å ha unngått døden i møte med tyskerne.⁷⁶ Dragkampen om kontrollen av ordet og kongen kommer frem i taler kong Haakon holdt til det norske folk, og særlig i tiden etter avreisen til London. I en tale fra 26. August 1940 nevner kongen for eksempel situasjonen slik: «det er i visse kretser hevdet at min og Regjeringens avreise fra Norge har skapt vanskeligheter for dem som ble igjen».⁷⁷ Det var viktig å få frem at reisen til London var gjort til folkets beste og at kongen fortsatte kampen derfra.

---

⁷² Grimnes, 2019, s. 257.

⁷³ Vogt, 2021, s. 20.

⁷⁴ Stugu, 2016, s. 48.

⁷⁵ Vogt, 2021, s. 137.

⁷⁶ Dahl, 1999, s. 181.

⁷⁷ Sommerfeldt, 1945, s. 18.

Oppgaven omhandler og bruker krigspropaganda, allikevel kan temaet i oppgaven knyttes til identitet og minne. De neste avsnittene diskuterer det perspektivet. Identitet og historie henger tett sammen.⁷⁸ Identitet handler i grove trekk om selvforståelse og selvtolkning. Identitet eksisterer i et jeg, som igjen eksisterer i et oss. Dette oss-et definerer en slags kollektiv identitet i Norge, som formes av normene og det som eksisterer i samfunnet. For å finne denne kollektive identiteten må det eksistere noe annet. I sitt arbeid fra London var det aller viktigste å skape et skille mellom nordmenn og okkupasjonsmakten. Som følge av dette må noen være representanter av ute-Norges verdier. Her var kongen et eksempel på en slik representant for regjeringen og informasjonskontoret. Kongemakten lå dypt forankret i det norske folk og skapte et fellesskap. Fortelling er et kraftig verktøy for å påvirke diskusjonen og minne som blir igjen av krigen, ikke minst kan det være med å skape myter om krigen. Kontoret kunne med andre ord være med å påvirke hvordan folk huskes og hvem som blir dratt frem.⁷⁹ Et godt eksempel på hvor mye makt litteratur og forestillinger har å si, er at litteratur skrevet rundt de republikanske strømmingene i Norge før 1940 er svært lite omtalt.⁸⁰ Forestillinger omfatter mye i historien, i seg selv er tanken om at ord kan være virksomme en forestilling.⁸¹ Et eksempel på en forestilling er inntrykket av at kongen møtte liten motstand i det norske politiske miljøet i tiden etter innsettelsen i 1905. En skal heller ikke se bort fra at fortellingene om enkeltpersoner i krigen kan endre seg, for eksempel kan deknningen og omtalen av Nordahl Grieg endre seg i stor grad etter at han døde i luftangrepet mot Berlin i desember 1943. Endringen kan i langt større grad beskrive og behandle Grieg som en martyr for de norske verdiene i motstandskampen mot Tyskland. Og diktene som Grieg publiserte kan bli sett på i et nytt lys. Og er det noe som informasjonskontoret selv blir bevisst på når krigen snur? Den faktiske rollen til Grieg hos informasjonskontoret for å skape felleskap gjennom opplevelser i krigen. Ord kan absolutt for et propagandakontor være virksomme, og påvirke holdninger hos leserne den når ut til. Allikevel er hvem som er avsender avgjørende for å nå ut til folket og faktisk ha en betydning. Grieg var en kontroversiell og en sta person.⁸² For å forme Grieg til en som kunne nå frem til folket var det viktig å bygge opp under Grieg som en person og venn av staten, og samtidig fokusere på hans verk fremfor hans person.

---

⁷⁸ Stugu, 2016, s. 35.

⁷⁹ Stugu, 2016, s. 42.

⁸⁰ Vogt, 2021, s. 34.

⁸¹ Johansen, 2006, s. 199.

⁸² Johansen, 2006, s. 92.

Grieg fikk en sentral rolle som krigsreporter for regjeringen. Styrken til Grieg ligger i hvordan han som dikter så verden. En måte å ta inn verden på som skilte seg fra andre i krigen og kaoset det medførte. Blant annet hans bemerkning om at naturen ble ekstra vakkert i bombardementet som han opplevde under gulltransporten.⁸³ En slik evne til å dra ut det vakre/positive i selv den mest håpløse situasjon gjør Grieg til en yndet medhjelper for regjeringens informasjonskontor. Jobben som Grieg ble satt til å gjøre var å fremstille de levende menneskene og deres kamp.⁸⁴

Minner er for de aller fleste ansett som noe særegent og privat.⁸⁵ Samtidig eksisterer det minner som er felles, også kjent som kollektive minner. Historier blir til minner når de omfavner felles opplevelser gjennom kollektiv gjenkjennelse og deltakelse.⁸⁶ De skapes av samfunnet og blir ofte bestemt av narrative som fortelles ut fra samfunnets verdier. En annen underkategori er politiske minner.⁸⁷ Politiske minner er ofte gjenkjennelig over flere generasjoner, enkelte andre minnekategorier er mer avgrenset til særegne generasjoner som sosiale minner. Politiske minner som følger flere generasjoner kan skape kontroverser i nyere tid, som for eksempel har kommet til syne de siste årene med diskusjoner knyttet til fjerning av statuer. Politiske minner står ofte sterkere i homogene etniske land enn i multigene land. Norge er et av landene hvor slike politiske symboler kan stå sterkt. For å bygge disse minnene er det valg som tas om hva som skal vektlegges. Informasjonskontoret og regjeringen la grunnlaget for de symbolene som ble stående etter krigen, og fortellingen om disse personene. Under krigen var kongen et godt valg som representant for regjeringens verdier, og sammen med kongen ble Otto Ruge brukt som en kollektiv helt.⁸⁸ Det er samtidig slik at noen symboler velges, mens andre velges bort. Valgene begrunnes med deres stilling hos folket, og hvilken side av krigen de sto på. Symboler er en viktig del av det kollektive minnet om historien.⁸⁹ Slike symboler vil tillegges verdier som er viktige i samfunnet, for kongen ble det de demokratiske verdiene til eksil-regjeringen. Fortellingene om symbolene trenger ikke å

---

⁸³ Jaklin, 2021, s. 83.

⁸⁴ Haslund, 1962, s. 13.

⁸⁵ Assmann, 2008, s. 50.

⁸⁶ Assmann, 2009, s. 217.

⁸⁷ Assmann, 2009, s. 215.

⁸⁸ Kristiansen, 2019, s. 334.

⁸⁹ Assmann, 2011, s. 28.

være sanne, allikevel må de bygges opp. For kongen ble kongebjørka og hans nei til Tyskland viktig å bygge oppunder. Kong Haakon representerte motstandsviljen til nordmennene. Informasjonskontoret ønsket at deres publikasjoner skulle skape grunnlaget for felles symboler.⁹⁰ Andre helter vokste frem senere i den norske bevisstheten, og deres historier var ikke like godt kjent under krigen. Grunnen til det er at de i mange tilfeller opplevde hendelsene som skulle gjøre de til helter i etterkrigstiden. Her skiller ikke bare kongen seg ut, men også Nordahl Grieg. Grieg var ikke en ukjent skikkelse hos det norske folk, og slik sett kunne han bli brukt aktivt av informasjonskontoret og selv bli bygget opp som en helt. Dette er muligens en av grunnene til at litteraturen rundt Grieg er særlig populært i årene rett etter krigens slutt, med verk fra personer som kjente han i London som Olav Rytter og Jacob Borgen.⁹¹ Samt at folket kjente til Grieg og dermed allerede var interessert i fortellinger om dikteren. Etter døden ble Grieg bygget opp som et symbol på den norske motstanden mot Tyskland. Fortellingen som ble bygget opp rundt Grieg var fortellingen om hvorfor han ble med lufttoktet til Berlin.⁹² Grieg sin kommunistiske fortid ble mest sannsynlig utelatt da det ikke passet med regjeringens narrativ.⁹³ Grieg var samtidig en ressurs for informasjonskontoret. Han som dikter kunne bygge opp andre helteskikkelser slik som kongen. Diktere ble ansett som viktige av informasjonskontoret og jobben Nordahl gjorde for informasjonskontoret viser den innsatsen. Slik er Nordahl kompleks som helt, og en som selv bygget oppunder heltedyrkingen av for eksempel kongen.

Hvem er det som kan bli krigshelter i et propaganda-perspektiv for informasjonskontoret? Kongen er en enkel person og institusjon å bygge et symbol rundt. Han representerte som nevnt hele den norske staten, og legitimerte regjeringen sin rett på makt i Norge. Kongen passet inn i tidsperioden og var en som informasjonskontoret lett kunne bygge opp som symbol på motstand mot okkupasjonsstyret.⁹⁴ Populariteten til kongen allerede ved starten av den andre verdenskrig er en viktig faktor, og han var en motstandsfaktor som det norske folk lyttet til. Han representerte suvereniteten til Norge på en annen og lettere måte enn det

---

⁹⁰ Alt for Norge/Kongeboken, 1942, s. 108.

⁹¹ Rytter, 1952, s. 38.

⁹² Grieg, 1945, s. 2.

⁹³ Assmann, 2009, s. 219.

⁹⁴ Johansen & Kjeldal, 2005, s. 37.

regjeringen gjorde.⁹⁵ Hvilke andre som ble valgt ut som symboler kom an på hvilken side de eventuelt sto på, og hva de faktisk symboliserte.

Forestillingen om virksomme ord bidro nok til at en dikter som Nordahl Grieg kunne bli en del av motstandskampen og propagandaen til informasjonskontoret. Spørsmålet som analysen håper å svare på er om det faktisk er Grieg som blir brukt eller om det er diktene til Grieg. Og herunder kanskje en større endring etter hans død. På en annen side vil dette alltid medføre en diskusjon om hvorvidt det er mulig å skille en dikter fra sine verk, at for eksempel «Til ungdommen» er uløselig knyttet til dikteren og personen Nordahl Grieg. Det er heller ikke uvesentlig å medregne hvor etablert Grieg var da krigen begynte. Da hadde han etablert seg som dikter i snaue tjue år, med andre ord var ikke Grieg helt ukjent og kunne bygges videre på.⁹⁶ Blant annet kan det vises til ved et tilfelle under gulltransporten, hvor en frivillig hjelper skal ha blitt svært påvirket av å se den kjente dikteren under de omstendighetene.⁹⁷ Og det er slike øyeblikk regjeringens informasjonskontor senere måtte prøve å gjenskape, følelsen av samhold som skapes ved at kjente norske profiler selv står i de vanskelige situasjonene som folket opplever under krigen. Opplevelser som også dikteren selv var på jakt etter, fordi han som, vist under gulltransporten, hadde et behov for å føle at han bidro. Han etablerte seg selv tidlig som en beskytter av Norge gjennom sin umiddelbare innrykking til de norske militære styrker, og hans deltakelse i gulltransporten. Under gulltransporten skrev samtidig Grieg dikt som «17. Mai», som tok utgangspunkt i det nå velkjente bilde tatt av journalist og fotograf Per Bratland av kongen og kronprinsen ved en bjørk i Molde. Et bilde som diktet bidro med å bygge opp til et ikonisk og velkjent bilde.⁹⁸ Samt at hans opplesning av det nevnte diktet i Tromsø i mai 1940 skapte inntrykk.⁹⁹ Det her er forhold som gjør at regjeringens informasjonskontor ikke kunne se forbi Grieg når de skulle begynne sitt arbeid med å bygge opp den norske moralen. For selv om Grieg hadde sine mangler var han en svært kjent personlighet, som i tillegg var god til å skrive. Krigen skapte nye allianser, og det var ikke nyttig å være kresen på hvem som kunne bidra i kampen mot den tyske informasjonskrigen. Så lenge Grieg sto i bresjen for Norges sak i krigen var hans fortid lite interessant. Og slik

---

⁹⁵ Dahl, 1999, s. 181.

⁹⁶ Jaklin, 2021, s. 69.

⁹⁷ Jaklin, 2021, s. 126.

⁹⁸ Jaklin, 2021, s. 106.

⁹⁹ Jaklin, 2021, s. 224.

som sjefen for gulltransporten skrev i sin biografi om Grieg i 1962: «Han som ikke bare smir ordet og gir løsnest, men selv går foran i striden».¹⁰⁰ Et sitat som stemte godt med den rollen Grieg fikk hos det norske folk, og som viser hvor vanskelig det skulle vært for informasjonskontoret å ikke bruke Grieg som en ressurs i motstandsarbeidet.

---

¹⁰⁰ Haslund, 1962, s. 11.

2 Biografier

2.1 Kong Haakon VIII

Kong Haakon VIII ble i 1905 valgt som en ny konge for Norge fra den danske kongefamilien. Selv om han ble konge i Norge i 1905, strakk hans ætt seg langt. Og den kunne trekkes helt tilbake til Olav den hellige.¹⁰¹ Kong Haakon var den nyeste representanten for et gammelt system i Norge. Og slik sett en forlengelse av den norske tradisjonen med å ha konger. Det at konger generelt hadde opplevd stor popularitet i Norge talte til kong Haakons fordel. Og han kunne ved ankomst i 1905 bygge tillit til nordmennene og skape et fundament for et sterkt kongehus. I perioden etter 1905 begynte kong Haakon å lære om Norge gjennom rådgivere. Dette var en periode preget av nye restriksjoner av kongemakten hans i Norge.¹⁰² Under den første verdenskrig var kong Haakon probritisk og skal ha vært svært irritert over å ikke ha noe innflytelse over utenrikspolitikken som Norge førte. På et tidspunkt skal han ha blitt holdt utenfor utenrikspolitiske spørsmål fordi han ble sett på som en sikkerhetsrisiko. Kongen skal ikke ha vært redd for å bli trukket inn i krigen, men hans største frykt var at han ville havne på motsatt side av britene.¹⁰³ Hans forståelse av sin egen rolle skal ha vært svak i den samme perioden, hvor han gjentatte ganger skal ha uttrykt uenighet med Knudsen-regjeringens politikk. Disse problemene hadde kongen hatt før krigen, hvor han slet med at regjeringen ønsket å fjerne hans vetorett.¹⁰⁴ Her skal han ha blitt såpass misfornøyd at han truet med å abdisere. Kongen var gjennom sitt liv tett forbundet med Storbritannia, og dronning Maud var medlem av den britiske kongefamilien.¹⁰⁵ Den velviljen som det å velge prins Carl av Danmark ville gi i Storbritannia, var også en del av grunnen til at det ble nettopp han som ble valgt som konge. Noe som også var ønsket av norske politikere. Videre påvirket det ifølge Tor Bomann-Larsen kongen inn i en probritisk holdning, da hennes slektskap og oppvekst i England gjorde henne tilbøyelig for den britiske politikken.¹⁰⁶

I 1928 skjer et vendepunkt i kongens popularitet hos folket, når kongen etter flere kaotiske måneder ba Norges største parti Arbeiderpartiet danne en regjering. Partiet hadde vokst

---

¹⁰¹ Vogt, 2021, s. 15.

¹⁰² Vogt, 2021, s. 24.

¹⁰³ Bomann-Larsen, 2008, s. 90.

¹⁰⁴ Bomann-Larsen, 2006, s. 315.

¹⁰⁵ Bomann-Larsen, 2004, s. 332.

¹⁰⁶ Bomann-Larsen, 2008, s. 73.

betraktelig før 1928, og var Norges største parti i perioden. Valget var kontroversielt ettersom Arbeiderpartiet representerte arbeiderne og tidligere hadde vært medlem av Komintern, en internasjonal organisasjon for sosialistiske og kommunistiske partier som ble styrt fra Moskva.¹⁰⁷ Etter valget i 1927 hadde partiet fått 36 prosent av stemmene, men forsøk på å danne en regjering hadde mislykkes. Tross motstand fra borgerlig hold ba kongen Arbeiderpartiet om å danne en regjering. Valget gjorde kongen til en konge for arbeiderne så vel som de borgerlige. Som en konsekvens av dette endret Arbeiderpartiet sin politikk og gikk fra å ønske en republikansk styreform til å akseptere monarkiet. Og personligheten til kong Haakon skal ha vært en viktig faktor i åpne Arbeiderpartiet gradvis mot en større aksept for kongen.¹⁰⁸ Holdningen har blitt beskrevet som «mot kongedømme, men for kongen», og partiet skulle støtte monarkiet så lenge kong Haakon var i live. I 1934 gjorde imidlertid Arbeiderpartiet en helomvending, hvor de innad i partiet aksepterte monarkiet i Norge. Særlig kongens tilbud om regjeringsmakt i 1928 ble i diskusjonene innad i arbeiderpartiet trukket frem som særlig viktig. Vendepunktet i 1928 førte til at en rekke myter ble skapt om kongen. For eksempel at han skal ha sagt: «jeg er også kommunistenes konge». Et utsagn som det ikke eksisterer kilder på at han har sagt.¹⁰⁹ At folket trodde at kongen hadde kommet med det utsagnet kan ha gjort kongen til nettopp det: kommunistenes konge. Rett før krigens utbrudd ble kong Haakon enkemann. I 1938 døde dronning Maud som selv hadde vært en svært populær skikkelse hos det norske folk.¹¹⁰ Det var dermed en sørgende konge som gikk inn i krigen.

I 1940 sto kong Haakon VIII sterkt hos det norske folk, og konstitusjonelt var både han og regjeringen i en sterk posisjon når de forlot landet i eksil.¹¹¹ Allikevel var kongen betraktelig mer populær enn regjeringen, og hans popularitet var en viktig legitimeringskraft for regjeringen. Før krigen brøt ut het det «kongen i statsråd», med regjeringen som maktinnehaver. Allikevel for å få en større andel av populariteten til kongen smittet over, ble det under den andre verdenskrig kalt for «kongen og regjeringen».¹¹² Det må samtidig sies at

---

¹⁰⁷ Vogt, 2021, s. 25.

¹⁰⁸ Vogt, 2021, s. 28.

¹⁰⁹ Vogt, 2021, s. 27.

¹¹⁰ Vogt, 2021, s. 35.

¹¹¹ Grimnes, 2019, s. 255.

¹¹² Grimnes, 2019, s. 256.

beslutningen om å gå ut i krig var omstridt.¹¹³ For alle var det ikke like tydelig at det å gå i krig kunne ende med noe godt. Populariteten til kongen steg derimot utover krigen, og det var denne som senere smittet over til regjeringen. I krigsårene oppholdt kongen seg for det meste i London, som ble sentrum for eksil-regjeringen og «utefronten» til Norge.¹¹⁴

2.2 Nordahl Grieg

Nordahl Grieg ble født i Bergen 1. November 1902. Egentlig først som Johan Nordahl Bruun Grieg. Nordahl var fjern slektning av biskopen og dikteren Johan Nordahl Bruun som skrev den velkjente «nasjonalsangen» til Bergen: «Nystemten».¹¹⁵ Storebroren til Nordahl var Harald Grieg som var redaktør i Gyldendal. Med andre ord lå det å kunne uttrykke seg med ord i familien. Nordahl Grieg var tidlig en ivrig dikter, og ga ut sitt debutverk i 1922 med navnet «Rundt kap det gode haab». Diktsamlingen ble fort lagt merke til og Nordahl sin popularitet økte, og den da unge dikteren høstet ros fra både Aftenposten og Verdens Gang. Diktene til Nordahl hentet inspirasjon fra den verdenskjente dikteren Rudyard Kipling, som i moderne tid er mest kjent for verket «The White Man's Burden».¹¹⁶ Grieg var eventyrlysten og 1920-tallet ble generelt brukt til å reise rundt i verden gjennom ulike studier og jobber.

Nordahl Grieg var en motsetning til kongen i form av at han hadde tydelige formulerte politiske meninger, som var radikale i mellomkrigstiden. Meningene begynte å forme seg tidlig i livet til Nordahl Grieg. Allikevel skjedde en stor endring etter at Nordahl Grieg reiste til Moskva for å i utgangspunktet bo der i et halvt år.¹¹⁷ Nordahl Grieg var ikke alene i tiden om å søke seg til nye statsmakter i Europa, dette var en periode hvor mange nordmenn så utover mot Europa for inspirasjon til taler og dikt.¹¹⁸ På 1930-tallet startet Nordahl opp et tidsskrift som et het «veien fram» og fikk økonomisk støtte fra Sovjetunionen.¹¹⁹ Grieg var en av de frivillige som kjempet mot fascistene i den spanske borgerkrigen. En opplevelse som fulgte og preget Nordahl Grieg i etterkant. Her jobbet han slik som han gjorde under den andre verdenskrig, og rapporterte om ødeleggelser og de opplevelsene som spanjolene satt

---

¹¹³ Grimnes, 2019, s. 38.

¹¹⁴ Grimnes, 2019, s. 288.

¹¹⁵ Skjeldal, 2013, s. 21.

¹¹⁶ Skjeldal, 2013, s. 63.

¹¹⁷ Skjeldal, 2013, s. 150.

¹¹⁸ Johansen & Kjeldsen, 2005, s. 17.

¹¹⁹ Rem, 2023, s. 22.

igjen med. Han var likevel aldri helt tilfreds med sin egen rolle som reporter, og ønsket selv å være med som en av de stridende.¹²⁰ Han skal ikke ha følt at hans bidrag som forfatter i den situasjonen var stor nok.

Under krigen meldte Nordahl Grieg seg til tjeneste når tyskerne ankom Norge, og deltok i gulltransporten som tok sikte på å sikre den norske gulltransporten.¹²¹ Krigen skal ikke ha vært vanskelig for Grieg å ta stilling til, tross en skepsis til det britiske imperiet sitt ønske om krigen. Og det er under transporten av gullet en av de meste kjente diktene til Grieg ble til: «17. mai». Grieg fulgte transporten hele veien til London. Ulovlig dikt av Grieg ble lest opp og delt rundt i det okkuperte Norge.¹²² Krigen skal ha endret Grieg som nå støttet opp under en nasjonal krigføring, der han tidligere vært skeptisk til nasjonal opprustning.¹²³ Endringen som Nordahl opplevde var merkbar på hans rolle hos folket, og det ble etter krigen populært å gi ut litteratur om hans liv. I London blir Nordahl Grieg gift med Gerd Egede-Nilssen, og senere fikk han rollen med å jobbe som propagandist for utenriksstjenesten. Gerd jobbet selv for informasjonskontoret med ansvaret for blant annet å presentere norske teaterstykker på Island og var offisielt ansatt ved foredragsavdelingen til informasjonskontoret. Hun ble med det en fremtredende personlighet i det norske eksilmiljøet i London.¹²⁴

Det var i begynnelsen dikt Nordahl produserte for kontoret. Diktproduksjonen fortsatte frem til hans død, og i London skrev han i tillegg filmmanus og opplevde bombingene av London. Han fullførte i ettertid et befalskurs for å bli en fullverdig fenrik i tjeneste. Under krigen dro Nordahl til New York sammen med kona Gerd i et håp om å få solgt inn en filmide. I utgangspunktet skulle kun Gerd reise til USA, på anbefaling fra kongen. Allikevel forespurte Nordahl statsministeren om ikke han kunne få bli med til USA, med denne filmideen som sin grunn til å reise til USA.¹²⁵ Her skal Nordahl blant annet ha møtt president Franklin D. Roosevelt til et kort møte om filmmanuskriptet sitt. Forsøket på å selge inn filmen til Hollywood lyktes derimot ikke, da filmen ville blitt altfor dyr å produsere. Under tiden han var i USA ble Sovjetunionen dratt med inn i krigen. Noe han selv skal ha forventet at kom til

---

¹²⁰ Johansen & Kjeldsen, 2005, s. 437.

¹²¹ Skjeldal, 2013, s. 296.

¹²² Grimnes, 2019, s. 231.

¹²³ Rem, 2023, s. 23

¹²⁴ Arkivmappe div korrespondanse, Db L0004, mappe Island.

¹²⁵ Berntsen, 1991, s. 647.

å skje.¹²⁶ Han returnerte tilbake til London etter en tid, noe som skal ha vært imot ønsket til statsminister Nygaardsvold. I tillegg til en offisiell rolle for utenriksdepartementet var Nordahl Grieg en del av NRK sitt propagandaråd. I overgangen fra 1941 til 1942 ble Grieg etter befaling fra Trygve Lie forfremmet fra løytnant til kaptein. Argumentet for dette var at det å ha en kunstner blant sine rekker ville øke moralen til de kjempende norske styrkene.¹²⁷ Dette var en periode hvor Grieg begynte å ønske mer handling enn det som periodevis var livet i London. I perioden som fulgte reiste Nordahl rundt omkring til Skottland, via Island, Færøyene til Jan Mayen.¹²⁸ Under reisene fortsatte dikteren å jobbe med en diktsamling som skulle gis ut med navnet «Friheten». Utover høsten 1942 var Grieg på offiserkurs i USA, med håp om at et godt samarbeid med amerikanerne ville kunne sette frigjøringen av Norge mer i sentrum av deres planer. Ønsket om å bli med på bombetokt over Tyskland begynte i 1943, og kom av et ønske om å mulig rapportere om de inntrykkene pilotene fikk på vei inn i Tyskland.¹²⁹ Et annet motiv var å skrive en bok om sitt eget liv og innsats i krigen.¹³⁰ 2. desember 1943 ble Nordahl Grieg med i en firemotors Lancaster med mannskap. Flyet skal ha blitt skutt ned, og ifølge et telegram sendt av Røde Kors ble Grieg begravet ved Standort-Friedhof Döberitz.¹³¹

---

¹²⁶ Skjeldal, 2013, s. 353.

¹²⁷ Skjeldal, 2013, s. 342.

¹²⁸ Grieg, 1957, s. 256.

¹²⁹ Skjeldal, 2013 s. 363.

¹³⁰ Grieg, 1957, s. 290.

¹³¹ Telegram fra Røde kors til inf.kontoret, 25. Okt 1944, Da L0020.

3 Grieg og kongen i informasjonskontorets nyhetspublikasjoner

I historiografien blir Kong Haakon fremhevet som et svært viktig symbol for regjeringen i London, og fungerte som et tydelig og godt symbol for regjeringen. Regjeringen kunne, til tross for å ha kommet inn i krigen med flertall på Stortinget, ikke spille den samme rollen som kongen kunne.¹³² Regjeringen var også svært kritisert etter invasjonen for dens utenriks- og forsvarspolitikk i mellomkrigstiden. Kongen på sin side hadde en fordel ved at han som konstitusjonelt symbol ikke hadde noen tydelige politiske meninger, og dermed var han en samlende figur på tvers av politiske partier. Dette var nok en grunn til at nazistene ønsket å få kontroll på kongen under invasjonen av Norge. Kongen hadde ved å ha symbolsk makt en evne til å representere kontinuitet, og er hevet over for eksempel regjeringen ved at kongen sitter livet ut.¹³³

Nordahl Grieg viser seg som en viktig del av arbeidet til informasjonskontoret, og nevnes i dokumenter fra informasjonskontoret. Det at regjeringen verdsatte dikteren Nordahl Grieg ble vist allerede i starten av krigen. Diktet «17. Mai» fikk Nordahl forfremmet til Fenrik.¹³⁴ Og troen på at ord kan være virksomme, kan være en del av forklaring på hvorfor dikt ble en viktig del av publikasjonene til informasjonskontoret. For i bruken av diktene til Nordahl Grieg ligger en tro på at hans ord har en betydning på de som leser det.¹³⁵ Ved å aktivt bruke forfattere og mennesker med en god kjennskap til å skildre, kan også fortellingene om krigen i langt større grad kontrolleres. Og det trengte kanskje ikke være noen spesielt dyktig forfatter heller, så lenge de selv trodde på at ordene de skrev ned og produserte hadde betydning.¹³⁶ Nordahl Grieg selv skrev flere artikler for Norsk Tidend.¹³⁷ Slik sett styrte han til en viss grad sitt eget narrativ.

---

¹³² Grimnes, 2019, s. 257.

¹³³ Vogt, 2021, s. 18.

¹³⁴ Skjeldal, 2013, s. 298.

¹³⁵ Johansen, 2006, s. 191.

¹³⁶ Johansen, 2006, s. 192.

¹³⁷ Grieg, 1957, s. 268.

3.1.1 Den kontroversielle dikteren

Nordahl Grieg sin innsats under gulltransporten var tidlig med å endre oppfatningen om Nordahl Grieg, hvor Nordahl sin innsats og mot skapte et ønske om å gi Nordahl ansvar. Og da særlig av propagandisk art for eksilregjeringen.¹³⁸ Dette var dog ikke oppfatningen til alle, og Nordahl Grieg skal ha kommet i konflikt med andre høytstående personligheter i eksil i London. En konflikt skal ha oppstått etter at Nordahl ikke fikk deltatt i et møte i den norske presselegasjonen, noe Grieg følte skjedde på grunn av hans ideologiske ståsted.¹³⁹ Krangelen skal først og fremst ha vært mellom Grieg og Erik Colban. Colban var norsk ambassadør i London under krigen. Colban selv ønsket ikke Nordahl med i møtet fordi Nordahl ikke hadde en offisiell funksjon i utenrikstjenesten til Norge. Hans kontroversielle personlighet stikker dermed frem. Grieg får som en løsning en tilsetning i UD sin informasjonstjeneste, som fungerer som en forløper til informasjonstjenesten som opprettes i februar 1941. I denne rollen skulle Nordahl Grieg representere de norske soldatene sine ønsker. Mye av den rollen kommer av støtte fra den daværende Halvdan Koht. Som en følge av dette var det også med uro Nordahl så at Koht skulle trekke seg som utenriksminister. Tross hans uenighet med Koht fra før krigen, var utenriksministeren en viktig garantist for en fremtredende rolle for Grieg.¹⁴⁰ Nordahl skal gjennom krigen ha følt seg lite ønsket av den norske regjeringen, og fått lite respons på de artiklene og manusene han skrev.¹⁴¹ I arkivene som ligger etter Grieg er det lite av det han produserte som har blitt igjen direkte i arkivene. Noen av problemene skal ha oppstått rundt et ønske fra Nordahl om mer anerkjennelse fra folk, og problemene med hans holdninger før krigen som fulgte han til London. Som følge av dette hadde ikke Nordahl Grieg mange venner i London. Allikevel var han respektert som dikter, og Trygve Lie som tok over som utenriksminister etter Koht ga Nordahl stor frihet.¹⁴² På et vis ble Lie arbeidsgiveren til Grieg i London, og det var han som sikret tilgang til en rekke ulike oppdrag Nordahl fikk ta del i.

En annen som skal ha blitt regnet som en venn, var redaktør i informasjonskontoret: Tor Gjesdal. Allikevel skal de to ha kranglet godt, og særlig ved kjøpet av en Tancred Ibsen-film

---

¹³⁸ Skjeldal, 2013, s. 303.

¹³⁹ Skjeldal, 2013, s. 305.

¹⁴⁰ Skjeldal, 2013, s. 312.

¹⁴¹ Skjeldal, 2013, s. 323.

¹⁴² Skjeldal, 2013, s. 365.

til sjøforsvaret, da Grieg oppfattet Ibsen som en nazist.¹⁴³ De sterke meningene til Grieg rakk dermed helt inn til også informasjonskontoret. Han skal ha vært frustrert over informasjonskontoret flere ganger, blant annet grunnet for liten lønn til Gerd Grieg. Sammen med dette syntes ikke Nordahl at informasjonskontoret skjønnte seg på kunst, og at særlig Norsk Tidend var svært innsiktsløst.¹⁴⁴ Brevveksling mellom Gjesdal og Nordahl tyder på at det har vært misnøye opp mot Grieg sin død. Diskusjonen omhandler et dikt som skal være brukt av informasjonskontoret i feil versjon.¹⁴⁵ I brevet kommer det frem at Grieg tidligere har vært misfornøyd, og en misnøye han sjeldent holdt inne i seg. I et annet brev sendt til Gjesdal ønsker Grieg at Gjesdal skal svare på et telegram, og maser på å få et svar fra informasjonskontoret.¹⁴⁶ Meninger som påvirket hvordan informasjonskontoret selv forholder seg til dikteren, og gir en pekepinn på hvordan Nordahl blir brukt i avisen. Det er dessverre ikke mange brev som er tilgjengelig i arkivene til informasjonskontoret, og grunnen til det kommer frem i et brev mellom de to. Grieg avtalte å møtes personlig i London når han returnerte til byen.¹⁴⁷ En del av diskusjonene og samtalene som ble holdt mellom informasjonskontoret og Grieg holdes nok muntlig. Det bidro kanskje ytterligere til uenigheter at informasjonskontoret var i konflikt med NRK gjennom hele krigen. I NRK var det personligheter som Grieg sto nærme som Olav Rytter, som igjen var nærme Øksnevad under krigen.¹⁴⁸ Med Grieg selv som en del av kringkastingsrådet, var dette muligens med å påvirke Grieg sine egne holdninger til informasjonskontoret. Samt påvirke hvordan informasjonskontoret behandlet Grieg.

Motstanden mot Nordahl Grieg kan også tenkes å komme av at Nordahl ikke ble noe mindre kommunistisk under krigen.¹⁴⁹ Nordahl Grieg virket aldri fra sitt standpunkt rundt Sovjetunionen, og var før krigen svært unnskyldende for de sovjetiske handlingene mot Finland og Molotov-Ribbentrop-avtalen.¹⁵⁰ Krigen hadde mens den gikk sin gang i stor grad vist Sovjetunionen som en stormakt, som i Nordahl Grieg sine øyne reddet Europa fra

---

¹⁴³ Skjeldal, 2013, s. 334.

¹⁴⁴ Skjeldal, 2013, s. 335.

¹⁴⁵ Brev fra Nordahl Grieg til Tor Gjesdal, 2.11.1943, Db L0020.

¹⁴⁶ Brev fra Grieg til Gjesdal, 26.9.1943, Db L0020.

¹⁴⁷ Brev fra Nordahl Grieg til Tor Gjesdal, Db L0020, 2.6.1943.

¹⁴⁸ Dahl, 1999, s. 207.

¹⁴⁹ Skjeldal, 2013, s. 352.

¹⁵⁰ Grieg, 1957, s. 148.

nazismen. Så de politiske holdningene til Grieg rundt ideologien kommunisme endret seg ikke, og kan ha vært bidragsytende til en fortsatt skeptisk holdning til dikteren. Til tross for hans tydelige patriotisme og offervilje for Norge. Inn mot bombetoktet i desember 1943 ble Grieg i økende grad lei av livet i London, han ønsket å finne på noe annet enn det livet i «trygge» London kunne tilby. Til dels kom dette av en opplevelse av motstand mot hans dikt, og følelsen av at han ikke var norgesvenn nok for regjeringen.¹⁵¹ Ifølge Gerd Grieg opplevde Nordahl Grieg det norske miljøet som svært splittet under sin tid i London.¹⁵² Olav Rytter jobbet for BBC under andre verdenskrig og skriver i verk utgitt etter krigen om Grieg. Rytter nevner en skepsis i London til hvilken side Grieg egentlig sto på i krigen, hendelsen som Rytter skriver om hendte 16. mai 1940 og vitner om den lite populære stillingen Nordahl hadde hos enkelte i London. Rytter var i en diskusjon med andre nordmenn på et hotell i London. Og diskusjonen handlet om hvilken side Grieg egentlig sto på i krigen.¹⁵³ Særlig interessant er det at Grieg skal ha fått beskjed om at han var en av de mest upopulære nordmennene grunnet sin politiske virksomhet før krigen. Det er dermed lite tvil om at Grieg tross unntakstilstanden med krig var upopulær blant enkelte.

Heller ikke blant sjømenn skal Grieg ha vært en særlig populær mann grunnet sitt dikt «Skibet går videre». Diktet inngikk i en større diktsamling som «rundt Kap det gode haab» og var en beskrivelse av den mindre gode opplevelsen Grieg hadde som sjømann. Uviljen mot Grieg skal ha påvirket dikteren, som skal ha følt seg rådvill i starten av krigen over hva han kunne bidra med til utefronten.¹⁵⁴ Utover krigen ble han mer anerkjent i London-miljøet, men det forble konfliktfyllt. Og de som lot seg bli kjent med Grieg skal ha ansett han som en svært hyggelig person ifølge Olav Rytter.¹⁵⁵ Det illustreres gjennom hans opparbeidede tillit under gulltransporten, hvor Grieg under transporten ble nestkommanderende til Fredrik Haslund som var ansvarlig for transporten av Norges Banks gull.¹⁵⁶ Han opparbeidet seg statusen gjennom godt humør og god arbeidsinnsats. Arbeidsinnsatsen kom fra et ønske om å hjelpe Norge i kampen mot Tyskland. Ønsket om å hjelpe Norge var noe som styrket Griegs forhold

---

¹⁵¹ Skjeldal, 2013, s. 355.

¹⁵² Grieg, 1957, s. 175.

¹⁵³ Rytter, 1952, s. 37.

¹⁵⁴ Rytter, 1952, s. 42.

¹⁵⁵ Rytter, 1952, s. 44.

¹⁵⁶ Jaklin, 2021, s. 97.

internt i London. Han fant seg imidlertid aldri helt til rette i London, og skrev i 1943 et brev til statsråd Sven Nielsen hvor han forklarte sin politiske bakgrunn. Hele brevet er i stor grad preget av et forsvar av hans politiske bakgrunn og hans militære bakgrunn før krigens utbrudd, og en forklaring om hvorfor han tok de politiske standpunktene han tok under mellomkrigstiden.¹⁵⁷ Personkonflikter er samtidig uunngåelig med så mange mennesker samlet i eksil, og en så stor politisk splittelse som generelt lå over Europa i mellomkrigstiden.

3.2 Nordahl Grieg og Norsk Tidend

Forholdet mellom Grieg og det norske miljøet i London bedres over tid, og det samme gjaldt særlig for sjømennene. Gjennom motviljen som han hadde opplevd fra sjømennene fant Grieg det han mente var hans mål i krigen. Han skulle være en som skrev kronikker på de ukjente soldaters vegne.¹⁵⁸ Mange av Grieg sine artikler fra tiden på Island, og sine reiser rundt omkring ble publisert i Norsk Tidend. Til tross for at Grieg var kritisk til Norsk Tidend sitt innhold, og sin lovprising av den norske stats aktiviteter i krigen, var det først og fremst gjennom Norsk Tidend han fikk publisert sine verk.¹⁵⁹ Grieg var svært pågående for å få gjennomført sin vilje, og var en kjent personlighet for nordmenn flest. Dette skapte noe forvirring for de britiske pilotene som var ansvarlige for bombetoktene over Tyskland, de kunne ikke skjønne at en så betydningsfull nordmann skulle bli sendt på et så farlig oppdrag.¹⁶⁰ I 1942 fikk informasjonskontoret tilsendt noen bilder og artikler fra et besøk Grieg hadde i Shetland. Tor Gjesdal svarte på henvendelsen fra fenriken med en opplysning om at informasjonskontoret hadde mye tilgjengelig materiale om Nordahl Grieg.¹⁶¹ Det viser at Nordahl uten tvil var en stor personlighet som skaffet mye materiale til informasjonskontorets disposisjon. Hvordan kommer det frem i deres publikasjoner er det neste spørsmålet som da kommer. Grieg hadde i mellomkrigstiden endret deler av trendene som var i gang i norsk presse. Gjennom sitt tidsskrift «tidens tegn» begynte Grieg og dele reportasjer fra sine mange reiser i mellomkrigstiden.¹⁶² Dette dro Europa inn i de norske avisene, og var for Nordahl en begynnelse på sitt forfatterskap som journalist. Erfaringene tok

---

¹⁵⁷ Grieg, 1957, s. 265.

¹⁵⁸ Rytter, 1952, s. 45.

¹⁵⁹ Skjeldal, 2013, s. 354.

¹⁶⁰ Skjeldal, 2013, s. 364.

¹⁶¹ Arkivmappe Kaptein Nordahl Grieg, telegram fra Tor Gjesdal til Fenrik Per Wendelbo, Db L0020.

¹⁶² Ottosen, Røsland & Østbye, 2012, s. 95.

Grieg med seg og publiserte jevnlig i Norsk Tidend under krigen. Etter Nordahl Grieg sin død forsvant Grieg i stor grad ut av Norsk Tidend. Til tross for dikterens viktige bidrag til avisen var omtalen om Grieg fraværende etter hans død, med unntak av noen få artikler som en nekrolog, skrevet av hans venn Olav Rytter 5. februar 1944, og at navnet hans ble nevnt i en artikkel om norsk litteratur under krigen 17. januar 1945.¹⁶³¹⁶⁴ Han er samtidig nevnt i en artikkel om sin entusiasme for flyving, men igjen er det kun via navnet og lite om selve dikteren. En mulig årsak til det er formålet til Norsk Tidend kontra for eksempel Det Frie Norge. Det Frie Norge var rettet mot nordmenn i Norge og hadde større plass til reportasjer. Norsk Tidend var ment for de nordmennene som var i eksil og styrkene som var utenfor Norge. For dette publikummet var kanskje ikke fortellinger om Nordahl Grieg viktige å fortelle etter hans død. For styrkene som oppholdt seg i Europa og selv tok del i krigshandlinger på kontinentet må døden ha vært langt mer nært og noe nærmest hverdagslig, slik sett skilte ikke Grieg seg fra andre som dør i krigen. Det er også en forskjell på de ulike publikasjonene. Norsk Tidend er en avis som satte søkelys på hendelser som skjedde fra dag til dag. Det Frie Norge var nyhetsbasert og omhandlet mye av det som har skjedd i krigen over den siste måneden, men den er samtidig et viktig bindeledd mellom informasjonskontoret og hjemme-Norge. Slik sett vil tidsskriftet sette mer søkelys på det som opptar nordmennene som er igjen i Norge.

3.3 Kong Haakon VII i underholdningsbladet Det Frie Norge

Det Frie Norge ble utgitt fra høsten 1941 etter at radioapparater hadde blitt inndratt av tyskerne.¹⁶⁵ Magasinet ble fra da av det bladet som holdt kontakten mellom hjemmefronten og det skal på det største ha blitt trykket opp i så mye som 250 000 opplag. Tidsskriftet var populært og informasjonskontoret økte produksjonen av magasinet som ble et månedlig magasin distribuert som et bindeledd mellom hjemme-Norge og ute-Norge. Bladene ble sendt inn til Norge gjennom Sverige og med fly når det var mulig. Bladene har ofte en gjenkjennelig form i måten de er produsert. Ofte starter bladene med reportasjer som påvirkes av krigens utvikling, og hva som har skjedd med kongefamilien den siste måneden. Etter ulike reportasjer kommer faste spalter: «Norges Nytt», «Hjemmefront» og «Utefront». De

---

¹⁶³ Norsk Tidend, 23.2.1944, s. 3.

¹⁶⁴ Norsk Tidend, 17.01.1945, s. 3.

¹⁶⁵ Stortingsmelding, 1948, s. 68.

faste spaltene går ofte systematisk gjennom hvilke ulike hendelser som har skjedd den siste måneden.¹⁶⁶

3.3.1 1941

29. September 1941 virker det å ha vært et stort beslag av radioapparater i Norge. I et brev sendt til det norske informasjonskontoret blir det bedt om en hilsen fra kong Haakon via en håndskreven hilsen.¹⁶⁷ Den første utgaven av det Frie Norge kommer for første gang i november 1941, med en håndskreven hilsen fra kongen selv.¹⁶⁸ Utgaven viser hvem som er mest yndet som symbol i den norske krigføringen med tittelen på første side: «Kongen hilser det norske folk». Teksten inneholder et bilde av kongen i admiralsuniform, og forklarer dagene til kongen i London. Særlig hvordan kongen holder kontakt med de krigførende nordmenn ute, og i artikkelen de norske sjømenn. Det bygges opp med sitat hentet fra «The Times» om besøket til kongen. Og hvordan han lyste opp ansiktene til de norske sjømennene under besøket. Spesielt når kongen henvendte seg til dem. Etter en beskrivelse av hvem besøket var til kommer den tydelig håndskrevne hilsenen fra kongen. Hilsenen er tydelig skrevet til den første utgaven av det Frie Norge, noe som refereres til av kongen selv. Hvor gammel hilsenen er står ikke tydelig, annet enn at den er datert til oktober 1941. Selve hilsenen er en hyllest til den norske innsatsen fra de hjemme, og deres pågangsmot. Etter hilsenen følges det opp med at kongen har blitt like populær blant engelskmennene som hos de norske. Sammen med en beundring som stadig møter kongen i London sine gater.¹⁶⁹ Det er viktig å presentere kong Haakon i et lys som populær hos de allierte, men også at han er travel og opptatt av Norge. Interessant nok som avslutning hevder artikkelen at kong Haakon ønsket å skrive hilsenen til den første utgaven av bladet. Noe som ifølge arkivmateriale ikke stemmer når det er informasjonskontoret som faktisk la frem et ønske om hilsen. Dette igjen tyder på et ønske og en strategi fra informasjonskontoret om å fremme en forestilling om en konge som er opptatt av det norske folk og ønsker å motivere og berømme den norske innsatsen.

Den første utgaven er svært interessant med tanke på intensjonene til informasjonskontoret generelt. Og da særlig bruken av krigshelter, og det å bidra til å skape dem. Utgaven starter

---

¹⁶⁶ Det Frie Norge, nov 1941, s. 8.

¹⁶⁷ Sakarkiv ordnet etter kontorets hovedsystem Db L0010, mappe kongen og kronprinsen.

¹⁶⁸ Det Frie Norge, Nov 1941 utg. 1, årg 1, s. 1

¹⁶⁹ Frie Norge, Nov 1941, s. 1.

med en hilsen fra kongen, for deretter å fortsette videre på neste side med hilsen fra Nygaardsvold. Nygaardsvold skriver om deres mål med bladet det frie Norge, og er en hilsen til de som har fått tak i bladet.¹⁷⁰ Her fremgår det at bladet er et bindeledd mellom de som ønsker et fritt Norge, og de som holder til i utlandet. Og navnet på bladet er satt sammen med dette som formål. Hilsenen er en takk og en anerkjennelse for hva den som leser risikerer ved å ha fått tak i magasinet. Målet til bladet er videre å gi styrke og mot til leserne i Norge som fortsatt er tro mot deres konge og regjering. Det Frie Norge er, i langt større grad enn Norsk Tidend, et bilde på hvordan regjeringen og informasjonskontoret ønsket å presentere seg selv til det store flertallet i Norge. Det meste interessante kommer når en ser de som blir nevnt etter de formelle symbolene, representert ved kongen og statsministeren, for neste rubrikk er viet til et dikt skrevet av Sigmund Skard til hyllest for to krigshelter Viggo Hansteen og Rolf Vickstrøm. Diktet er en hyllest til de to som ble henrettet 10. september 1941. Viggo Hansteen og Vickstrøm var to som var velkjente for mange nordmenn, og hans dødsfall gikk inn på en annen kjent dikter nemlig Nordahl Grieg.¹⁷¹ Han skrev etter Vickstrøm sitt dødsfall et dikt til hans ære. Neste gang kongen dukker opp i den aller første utgaven av det Frie Norge er i forbindelse med utgivelse av krigskors til et annet symbol for den norske motstandskampen. På side 5 kan kongen annonsere et storkors gitt til general Otto Ruge for han sin innsats i krigen. Selve artikkelen er, slik som Nygaardsvold i sin tekst nevnte som årsak til bladets opprettelse, håpefull. Og Otto Ruge siteres på positive sitater om å holde ut, og ha troen på en positiv utvikling av krigen. Krigshelter er i den første utgaven av det Frie Norge viktig, de bringer legitimitet og er forskjellige slik at de om mulig når ut til enda flere nordmenn i krig. I Hjemmefront-segmentet i den første utgaven, er symbolet kongen fremhevet. Det er lagt ved bilder som viser «Leve Kongen» på to bilder og et bilde av et malt H7-symbol på en vegg i Norge. Bildene er her brukt for å vise motstanden mot det tyske styret, og bygge opp under bruken av særlig kongen som et symbol på denne motstanden. Den symbolske kongen figurer igjen i en historie på side 14, med historier under segmentet «Norges Nytt». Her er det noen ungdommer som skal ha spilt sjakk med noen SS-offiserer, men slitt grunnet dårlig vær og latt sin konge stå igjen for deretter å få noe pryl fra disse SS-mennene. Kongen står igjen som det store symbolet på motstand.

---

¹⁷⁰ Det Frie Norge, Nov 1941, s. 2.

¹⁷¹ Rytter, 1952, s. 45.

Den andre utgaven kom ut i desember 1941, og fortsatte tradisjonen med kongelige på forsiden av bladet. Denne gangen var det barnebarna til kong Haakon som prydet forsiden.¹⁷² Under teksten nevnes deres drøm om å gjenforenes med deres bestefar i Norge. Selve magasinet fortsetter tradisjonen med optimisme på seier, og en artikkel fra utenriksminister Trygve Lie med en sikker følelse på seier. Kongen er i langt mindre grad delaktig i den andre utgaven av det Frie Norge, og dukker først opp på side 16 i denne utgaven fordi han har blitt dekorert med et krigskors av regjeringen.¹⁷³ En stor ære som begrunnes med hans store pågangsmot i den vanskelige situasjonen Norge sto ovenfor i 1940, og ifølge regjeringen «på det norske folks vegne... ingen kan med mer rett bære denne ære».¹⁷⁴ Det er kongen sin utmerkelse som det er satt søkelys på, kronprins Olav får kun en ørliten setning om sin dekorasjon.

3.3.2 1942

Året 1942 i det Frie Norge bar preg av noe av det samme innholdet rundt kong Haakon. Alle utgavene av i det Frie Norge inneholder noe med kongen eller med kongefamilien. Hovedformålet om å spre håp er fortsatt stikkordet som beskriver hele bladet, det gir en positiv vinkling på de aller fleste saker, og er spesielt opptatt av kongen. I februar-utgaven er det omtale av en handelsbåt som en navngitt etter kongen.¹⁷⁵ Her er sjøfartsministeren deltaker og holder en tale som understreker at båten betyr et vendepunkt i krigen og det er med kongen i spissen krigen skal snus. Dette er en tone som er gjentakende gjennom hele året, hvor kongen presenteres som føreren av de norske styrkene. Symbolsk ledet han Norge, men om han faktisk hadde så mye å si om de norske styrkenes krigføring eller den norske diplomaten i Norge er diskutabelt. Kongen var sjeldent fraværende fra utgaver i 1942, og i saker hvor kongen kan trekkes inn blir han trukket inn. For eksempel i november-utgaven om en norsk utstilling åpnet i Edinburgh der kongen får æren for å ha åpnet utstillingen, og bildene tatt fra utstillingen er bilder av kongefamilien.¹⁷⁶ På tross av at selve saken omhandler Lord Provost som har holdt en tale rundt åpningen av utstillingen.

---

¹⁷² Det Frie Norge, 2. utg des 1941, s. 1.

¹⁷³ Det Frie Norge, des 1941, s. 16.

¹⁷⁴ Det Frie Norge, des 1941, s. 16.

¹⁷⁵ Det Frie Norge, feb 1942, s. 1.

¹⁷⁶ Det Frie Norge, nov 1942, s. 16.

Kongen sine taler ble transkribert hver gang han har holdt taler gjennom radioen, eller i andre sammenhenger. Ved de store anledningene holdt kongen taler som ble gjengitt i det Frie Norge. I mai-utgaven kommer det frem når talen hans ble transkribert og tilgjengelig helt i starten av bladet.¹⁷⁷ Talen til kongen var naturligvis et kampopprop og en tale som trakk linjene til eidsvollsmennene. Senere i denne mai-utgaven kommer en artikkel som illustrerer behovet for å bygge opp kongen som symbol i en artikkel om kongen sitt besøk til den britiske krigsindustrien.¹⁷⁸ Øverst i artikkelen er det et stort bilde av kongen fra dette besøket. Hver eneste utgave av bladet i 1942 inneholder enten et bilde av kongen eller noen i kongefamilien. I juli-utgaven er det blant annet et bilde av kongen som inspiserer norske tropper i Skottland. Igjen er det ingen tvil om hvem som var det viktigste symbolet for informasjonskontoret. Videre i artikkelen beskrives besøket, og det som blir vektlagt er hvor hyggelig og folkelig kongen var i møte med industriarbeiderne. Journalisten understreket hvor stort inntrykk kongen hadde gjort på britene. Talen kongen holdt ble fremhevet som særlig «bevegende». Et annet eksempel på hvor populær kongen var kommer frem i en historie om to industriarbeidere. Den ene industriarbeideren spør hvem han høye i offiserdrakt, og den andre industriarbeideren blir sitert på å ha svart: «Oh lad it´s Haakon». En historie og en illustrasjon for å vise hvor stor respekt kongen høstet i Storbritannia. En time senere under et besøk til Liverpool var, ifølge artikkelen, talen til kongen så populær at han ble møtt med «Leve kongen» av det britiske publikum. I første utgave i 1942 hadde kongen med en hilsen til Roosevelt, det er en transkribert julehilsen etter Japans angrep på Pearl Harbor.¹⁷⁹ Juni-utgaven var ikke stort annerledes enn mai-utgaven, den inneholdt fortsatt mye om 17. mai. I denne utgaven er det samlet inn hilsener fra hele verden, og særlig fremhevet en artikkel fra Sunday Evening som hyllet kongen som en god fører, og hyllet det norske folk for sin motstand. Det kjennetegner en god del av de andre meldingene som er gjengitt i bladet. Det er hyllester til særlig kongen og hans innsats sammen med det norske folk. Regjeringen har slik sett lyktes med å sette kongen foran seg selv. Før hilsningene til kongen på 17. mai, under en artikkel om de norske soldater på Island, blir kongen igjen hyllet som den eneste rette fører for soldatene på Island.¹⁸⁰ Videre i artikkelen trekkes likhetene mellom kong Haakon og

---

¹⁷⁷ Det Frie Norge, mai 1942, s. 2.

¹⁷⁸ Det Frie Norge, mai 1942, s. 10.

¹⁷⁹ Det Frie Norge, januar 1942, s. 3.

¹⁸⁰ Det Frie Norge, juni 1942, s. 4.

kongene fra vikingtiden. Dette ønsket om å inkludere den nye kongen i den norske kongerekken og vise at hans bånd til Norge er mye lenger enn kun fra 1905, preget utgivelsene i 1942. Og kom særlig frem under jubileumsfeiringen til kongens 70-årsdag.

August-utgaven av det Frie Norge var en spesialutgave i anledning 70-årsfeiringen av kongen.¹⁸¹ Det er ingen andre enn kongen som slipper til i utgaven, og forsiden av bladet er bildet av en mynt med kong Haakon på. Bildet inneholder mye av den symbolikken som kjennetegnet kongen gjennom krigen. Det er kongen med hans symbol H7, som preget mye av den symbolske motstandskampen i Norge. Utgivelsen starter med en gjengivelse av talen til kong Haakon i Albert Hall i London. Talen som er gjengitt, bærer preg av å forsvare hvorfor han faktisk dro ut av landet etter den tyske invasjonen. Hele jubileumsnummeret er en stor hyllest til kongen, og han bygges opp av flere kjente norske profiler. Først er det en tale fra Nygaardsvold som hyller kongen, og forteller om hele regjeringsperioden til kongen fra ankomsten hans til eksil i London.¹⁸² Det nevnes ikke at kongen kom fra Danmark, verken i Nygaardsvold sin tale eller generelt i jubileumsutgaven. Det er kongen som regent de er interessert i. Og det er særlig viktig her å legge trykk på hvem kongen var, og gjøre han mer personlig. Ifølge Nygaardsvold var det kongens standpunkt under invasjonen som hadde gitt han heltestatus. Likevel vil han understreke at hans personlighet er det som er elsket av folket. Det kan tenkes at dette var viktig å fremheve for å gjøre kongen til en skikkelse som var nærmere folket. Kongerollen har på mange måter gått gjennom mange endringer: Og krigen var her med på å endre kongens rolle, det var viktig å fremheve kongens personlighet. Han skulle ikke være noe fjernt som man skulle se opp til på avstand, men være nærme folket. Nygaardsvold hevdet, slik som Carl Emil Vogt, at kongen sin personlighet var med på å omgjøre de som tidligere hadde vært republikansk innstilt. Men hva lå ifølge Nygaardsvold i kongens personlighet? Eller hva ønsket regjeringen å fremheve ved kongen? I artikkelen nevnes hans arbeidsinnsats, og at han sjeldent tar seg fri fra å jobbe og stadig er i Norges tjeneste. Deretter nevnes hvordan kongen har gått inn for å bli kjent med hele Norge, og at han har reist og gjort seg kjent fra Lindesnes til Nordkapp. Mye av talepunktene til statsministeren blir videreført i artikkelen.

---

¹⁸¹ Det Frie Norge, aug 1942, s. 1.

¹⁸² De Frie Norge, aug 1942, s. 4-5.

Deretter kommer bursdagshilsener fra kjente europeiske krigsledere som president Franklin D. Roosevelt og kong Georg av Storbritannia. Så følger en artikkel av Sigrid Undset, en kjent forfatter i perioden. Og et symbol på det norske. Hun skrev en artikkel som var en hyllest til kongen og trakk frem mange av de samme kvalitetene som ble nevnt av Nygaardsvold. Særlig er det tilknytningen til kongen Olav den hellige som trekkes frem av Undset. Andre trekk som kommer frem er hans respons til angrepet, og hvordan han rakrygget sto imot de tyske kravene. Til slutt avslutter hun med å vise til at nordmennene faktisk selv valgte å innsette den daværende danske prinsen, og at han med andre ord kom fra et norsk demokrati. Undset avslutter med valgspåket til kong Haakon.¹⁸³ Ved artikkelen er det lagt ved hilsen fra forsvaret, og en hel del bilder fra da han ble innsatt og hilste på datidens statsminister Michelsen.

På side 13 kommer en ny artikkel, en artikkel av Fredrik Paasche. Paasche var litteraturhistoriker, og skrev en artikkel som tok for seg kongen gjennom norsk historie. Gjennomgående i artikkelen trekkes det frem en rekke hendelser fra kjente norske konger som er lik den opplevelsen den kongen gikk igjennom. Først hvordan nordmenn i år 960 hjalp sin kong Haakon med å verge landet. Og igjen linjer til Olav den hellige som i en kort periode måttet forlate landet grunnet utenlandske krefter (i hans tilfelle en dansk konge).¹⁸⁴ Her hevder Paasche at kongen for alltid ble et symbol på Norges frihet. Avslutningsvis i artikkelen tar Paasche for seg kongen, og hyller kongen for å være et symbol og for å ha valgt et symboltungt navn i norsk historie. Deretter hevder han at Norge aldri har vært mer samlet enn under kong Haakon. Vedlagt er det kjente bildet av kongen og kronprinsen ved bjørketreet. Under dette bildet er det lagt ved et bilde av kongen og kronprinsen privat, sannsynligvis for å understreke det personlige ved den norske kongen. De siste sidene av utgaven brukes til å rapportere om oppmøtet i London, og ifølge avisen den store festen til hyllest for kongen. Og interessant nok en sangtekst laget til kongen, med navnet «Hans saga vil bli lest», som også er en fin referanse til kongesagaene og kongerekken.

September og Oktober-utgivelsen fortsatte i den samme ånden for kongen, og det er fortsatt markeringer fra hans fødselsdag i tidsskriftet. Bladet har et stort bilde av kong Haakon som

---

¹⁸³ Det Frie Norge, aug 1942, s. 10.

¹⁸⁴ Det Frie Norge, aug 1942, s. 13.

forsidebilde.¹⁸⁵ Dette var vanlig i 1942, kongen er forsidebilde både i november og desember. I november er det et forsidebilde av kongen omgitt med barn, og tittelen «barnas konge».¹⁸⁶ I resten av magasinet for september dekkes besøk av kong Haakon allerede på side 3, hvor han besøker Dieppe-flygere og gir dem krigskors for sin innsats. I hele saken vektlegges inntrykket besøket skapte for flygerne, og hvordan kongen berørte dem med en rørende tale. Særlig nevnes et hjerteskjærende øyeblikk med en skadet pilot som møtte kongen. En lignende reportasje dukker opp i november, hvor kongen besøkte en norsk skole i Skottland. Reportasjen er plassert på side 3 allerede, og har et stort bilde av kongen sammen med fornøyde barn. Selve teksten er bygget opp på lik måte, med en oppbygging frem til kongen kom på besøk til skolen og vedlagt programmet for dagen. Reportasjen er lang, og inneholder hele talen som ble holdt av kongen. Som i den forrige reportasjen er saken opptatt av sterke øyeblikk, som når barna på skolen sang kongesangen til kongen med en kraft skribenten sjeldent tidligere hadde hørt.¹⁸⁷ På side 9 av september-utgaven er en tale holdt av kongen til det norske folk transkribert, hvor kongen takker for lykkeønskningene fra folket. Talen er, som visjonen til selve informasjonskontoret og det Frie Norge, optimistisk og satte søkelys på at krigen var ved et vendepunkt. Talen er bygd opp rundt omsorg og samvittighet, og et ønske om det beste for folket. Kongen nevner at han ikke ønsker at de hjemme skal havne i unødig trøbbel for å feire kongen. At de ikke skal gi tyskerne en grunn til å straffe dem. En interessant vinkling som fremmet kongens omtanke for det norske folk.

Kongens taler er som kjent sentral for det Frie Norge, og i desember-utgaven er det kongens nyttårstale som er transkribert. I nyttårstalen er hilsenen håndskrevet av kongen, noe som formodentlig gir talen et mer personlig preg.¹⁸⁸ Kongen sin hilsen preger også forsiden til denne utgaven, sammen med et portrettbilde av kongen. Det samme ser en i januar-utgaven fra samme år, med kongens hilsen til president Roosevelt transkribert sammen med et tilsvarende svar fra presidenten.¹⁸⁹ Ofte følger det med bilder av kongen, og det gjør det også i hilsenen til Roosevelt ved en overlevering av en ambulanse. USA er et spor som fortsatt er svært viktig for kongen, og i april vies to hele sider til en radiotale og hilsen fra kongen til USA på 2-

---

¹⁸⁵ Det Frie Norge, okt 1942, s. 1.

¹⁸⁶ Det Frie Norge, nov 1942, s. 1.

¹⁸⁷ Det Frie Norge, nov 1942, s. 6.

¹⁸⁸ Det Frie Norge, des 1942, s. 1-3.

¹⁸⁹ Det Frie Norge, januar 1942, s. 3.

årsdagen for den tyske invasjonen.¹⁹⁰ Og her med et bilde av kongen sammen med talen. Det kan vanskelig skjules at kongen var særs viktig for informasjonstjenesten.

I januar-utgaven vises også en annen viktig trend rundt kongen i bladet. Motstand på vegne av kongen blir viet stor plass, og i januar-utgaven er et stort bilde av norske skiløpere som staver «Leve Kongen» plassert øverst til venstre på side 15. De kommer ofte i segmentene «Hjemmefront» eller i «Norges Nytt». I mars-utgaven har en forsamling av mennesker i Trondheim ropt «Leve kongen» og «Kongesangen» har blitt sunget.¹⁹¹ Dette er dokumentasjon av folkets støtte til kongen, og viser et behov for å rapportere om at det har vært en ansamling av mennesker. Gjerne sammen med en beskrivelse av at hirden og politiet slet med å bryte opp folkemassene. En liknende historie kommer i april med en skoleklasse. Skoleklassen skal i en historie-time ha sagt at kongen ville jage tyskerne tilbake, med unison klapping fra resten av klassen med unntak av en nazist som fikk høre det av resten av klassen.¹⁹² Det samme i September-utgivelsen, hvor det er skrevet om motstand på vegne av kongen i forbindelse med fødselsdagen. Og ulike symboler som ble brukt for å symbolisere en feiring av kongen.¹⁹³

3.3.3 1943

I 1943 skjer det en endring i Det Frie Norge, utgavene øker i omfang, og går fra 15-20 sider til å ha hele 49 sider hver måned. Økningen av antall sider henger sammen med en økt popularitet for bladet. I 1943 er fortsatt kongen det viktigste symbolet, og var yndet som forsidebilde. Han figurerte dette året som forsidebilde i mars, mai, juni, juli og august-september-utgaven. Kongen er med i alle utgavene, om ikke alltid like utfyllende. Innimellom kun for å nevne krigsdekorasjoner utdelt av kongen.¹⁹⁴

April-utgaven inneholdt mye kongedekning, først gjennom en håndskrevet hilsen fra kongen til den norske hjemmefronten, og deretter en transkripsjon av radiotalen kongen holdt i forbindelse med 9. april.¹⁹⁵ Hele utgaven er generelt en samling av hilsener fra ulike militære

---

¹⁹⁰ Det Frie Norge, april 1942, s. 4-5.

¹⁹¹ Det Frie Norge, mars 1942, s. 16.

¹⁹² Det Frie Norge, april 1942, 15.

¹⁹³ Det Frie Norge, sept 1942, s. 16.

¹⁹⁴ Det Frie Norge, aug.-sept. 1943, s. 50.

¹⁹⁵ Det Frie Norge, april 1944, s. 4.

skikkelser fra Storbritannia og USA, med kongens tale plassert lengst frem i utgaven. Til sist kommer talen som ble holdt av statsministeren Nygaardsvold. I mai-utgaven er kongen med fra starten av med en hilsen til hjemmefronten i forbindelse med 17. mai.¹⁹⁶ Videre i denne utgaven er det prioritert å ta med bilder av kongen på vei til ulike seremonier, side 5 og 6 er utelukkende viet bilder av kongen, noen sammen med andre kongelige som kronprinsen eller kongen av Jugoslavia. På side 33 fortelles det om at kongen har deltatt på en gallapremiere av en film. Videre dekkes kongens arbeid den siste måneden, og som vanlig dekkes en tale, denne gang fra 17. mai-feiring i Albert Hall.¹⁹⁷ Talen er lik de fleste talene gitt av kongen, med fokus på å være optimistisk og samtidig takke de som forsvare Norge. I denne talen er kongen særlig referert på at Norge selv må ta opp kampen mot Hitler. En annen trend som er tydelig i 1942 og 1943 er hvordan taler holdt av utlendinger trekkes frem i det Frie Norge når kong Haakon nevnes i talen. I juni-utgaven er det luftfartsministeren til Storbritannia sir Archibald Sinclair som vies side 9 med særlig en hyllest av kongen.¹⁹⁸ Og da en nyåpnet norsk-britisk institusjon nevnte kongen som en hederlig mann, og ble omtale av dette plassert på side 3 i september-utgaven i 1942.¹⁹⁹

Som i 1942 er det en utgave i 1943 som vies særlig til kongefamilien og et jubileum i familien. I juli-utgaven er det 40-årsdagen til kronprins Olav som er viet mye plass. Ikke i nærheten av like mye som for kongen, men likevel betydelig. Bursdagen vies de første sidene, og kongen presenteres gjennom en tale han har gitt til sin sønn. Talen er interessant fordi den viser kongen som privatperson, og talen beskrives blant annet i artikkelen som særlig varm, og med et tydelig faderlig preg.²⁰⁰ Kongen sier blant annet i sin tale at Olav er en god sønn, og hvor takknemlig kongen er for at hans arvtager deler de samme verdiene som han selv. Kongen og kronprinsen sine taler blir plassert før Nygaardsvold sin tale. Statsministeren viser til kongen som vanlig, og hevder at kongen og kronprinsen vil få en ærefull plass i den norske historien.

---

¹⁹⁶ Det Frie Norge, mai 1943, s. 2-3.

¹⁹⁷ Det Frie Norge, juni 1943, s. 4.

¹⁹⁸ Det Frie Norge, juni 1943, s. 9.

¹⁹⁹ Det Frie Norge, september 1943, s. 3.

²⁰⁰ Det Frie Norge, juli 1943, s. 4.

Reisereportasjene til Grieg er med i både 1942 og 1943, men kongens reiser for å møte nordmenn rundt i de frie land rapporteres flittig. I juli-utgaven er det kongen som er på besøk hos norske flygere. Tittelen på artikkelen er «Kongen hos sine flygere».²⁰¹ Artikkelen velger i starten å legge vekt på hva flygerne har fått til gjennom krigen, hvilke type oppdrag de har gjennomført og hvor mange tyskere de angivelig har skutt ned. Selve besøket markeres med fet skrift i artikkelen, og beskriver detaljert hvordan kongen patroljerte styrkene og referer til talen han holdt til flygerne. Det er som i 1942 fortsatt fokus på å fremstille den muntre stemningen som kongen dro frem i styrkene, og måten hans besøk får flygerne til å dra på smilebåndet. Reportasjen beskriver hele dagen de kongelige hadde ved flyplassen og møtet med flygerne, og det er tydelig at journalistene i det Frie Norge ønsket å rapportere om disse besøkene i detalj. Det er lite som overlates til fantasien for leserne. Den røde tråden i de utgavene der reisene blir skildret, er å legge vekt på den personligheten kongen har og måten han bringer styrke til de han møter. En lignende reportasje er også med i november med en transkripsjon av talen kongen holdt til frie dansker i London.²⁰² Som vanlig med et bilde av kongen øverst i saken fra anledningen.

3.3.4 1944

I 1944 er utseende på forsiden til Det Frie Norge endret. Bladet har nå de norske fargene på toppen og på bunnen av forsiden. Den første utgaven med det oppsettet kom i november 1943. Dette er også det siste året hvor bladene er skjult med en annen forside for å lure eventuelle tyskere eller NS-folk. I 1944 var det samtidig endringer i hvordan kongen plasseres i bladet. Der han i 1941-1943 ofte var på forsiden av bladene og på de første sidene av bladet, er kongen i 1944 og 1945 dyttet lenger bak. Endringen begynner så vidt å komme til i 1943, og allerede i desember-utgaven hvor Churchill og statslederne i Europa presenteres først i utgaven.²⁰³ Innholdet som prioriteres i denne perioden er oppdateringen fra krigføringen i Europa, og det vellykkede samarbeidet blant de allierte. Og her er det særlig Churchill og Roosevelt som trekkes frem, og som oftere dukker opp på de tidligere sidene. Det Frie Norge viser dermed til en endring i krigens gang og utvikling. Denne utviklingen er godt synlig i januar 1944, hvor kongen sin kringkastningstale er plassert på side 18 i bladet, og statslederne hos de allierte kommer på de første sidene. Når kongen først dukker opp er det i sedvanlig

---

²⁰¹ Det Frie Norge, juli 1943, s. 17.

²⁰² Det Frie Norge, nov 1943, s. 38.

²⁰³ Det Frie Norge, des 1943, s. 2.

stil, med et bilde av kongen og talen hans.²⁰⁴ Dette gjelder for de aller fleste utgavene av det Frie Norge i 1944. Forsidebildene er sjeldent av kongefamilien, og er i langt større grad bilder av militært personell eller utstyr. Og utgavene starter med en oppdatering på de kampene som foregår i Europa. Faktisk er 1944 året da kongen for første gang ikke engang er nevnt i en av utgavene, dette er i september-oktober og kongen er fraværende fra bladet. Enda et tegn som viser endrede prioriteringer, og mest sannsynlig endret ønske om innhold fra leserne. Samtidig hadde krigen snudd, og en trengte ikke lenger symbolet kong Haakon for å få opp eller holde på moralen.

Det finnes noen unntak til regelen, og når noe stort som skal feires kommer gjerne talene til kongen litt lenger frem i utgaven. Allikevel er dette sjeldent, og dermed langt mindre omfang enn tidligere. Et eksempel på kongelig omtale er i august 1944, kronprinsen er blitt ny forsvarsjef og er blitt plassert på side 2. Kongefamilien er med det med tidlig i utgaven. Kongen dukker i denne utgaven imidlertid først opp på side 27.²⁰⁵ Kongen er med i de tidligere sidene først i november-desember, hvor en tale til det norske folk er transkribert på side 3.²⁰⁶ Hensikten med talen er å klargjøre det norske folk på at sovjetiske tropper skal inn i Norge for å frigjøre landet. Talen er dermed presentert tidlig i utgaven på grunn av alvoret i innholdet, og er et forsvar og en slags sammenligning av den russiske opplevelsen av krigen. Behovet for å forsvare kongens og regjeringens valg viser mistilliten som eksisterte i Norge mot Sovjetunionen, og talen presiserer, at kongen selv har vært med på møter og godtatt hjelpen. Samtidig understrekes det at norske tropper skulle bistå de sovjetiske i å gjenerobre Norge. Hele talen er i det hele en stor forsvarstale, og forsvarer også Nord-Norge som like standhaftige i sin motstand som resten av Norge. Talen er en av få ganger kongen kommer tidlig i utgaven, og viser en trend i hvordan kongen blir brukt og gjennom krigen har blitt brukt i bladet. Kongen trekkes inn når det er behov for å forsvare eller understreke at han er en del av regjeringen sin politikk. Hans popularitet blant det norske folk illustreres best ved at det er kongen som annonserer hjelpen fra sovjetiske styrker, for det er på mange måter bare han som kan komme med en sånn kunngjøring til det norske folk. I bladet er det vanlig at kongen refereres til først, og at han alltid nevnes før regjeringen blir nevnt. Dersom noe er blitt vedtatt eller regjeringen deltar i noe, er det kongen og regjeringen. Det er aldri motsatt,

---

²⁰⁴ Det Frie Norge, januar 1944, s. 18.

²⁰⁵ Det Frie Norge, august 1944, s. 27.

²⁰⁶ Det Frie Norge, nov.-des. 1944, s. 3.

kongen skal nevnes først. I juni-juli trekkes kongen frem igjen, med en transkribert tale rundt invasjonen av Normandie. Talen er tydelig markert med en rød firkant rundt siden.²⁰⁷ Dette annonserte angrepet, og fungerte som et kamprop og et varsel om bedre tider til leserne.

Kongen var fra 1944 et talerør for den norske regjeringens interesser i sine taler. Kongen deltar i 1944 i stadig mer lunsjer og møter. I de møtene blir talene til kongen transkribert. Innholdet i talene er vanligvis rettet mot norske interesser etter krigen. Første gang i mars når kongen nevnes med fullt navn rundt hva som skal skje med landssvikere etter krigens slutt.²⁰⁸ Et enda bedre eksempel er fra august-utgaven når kongen har spist lunsj med den utenlandske presseforening. Her holdt han en tale som vektla Norges positive holdning til opprettelsen av FN, men med vekt på at Norge og andre små nasjoner sin stemme måtte bli hørt.²⁰⁹ I samme utgave på side 44 er det en ny lunsj og tale fra kongen som kommer opp. Denne gangen i regi av kirke- og undervisningsdepartementet med hedersgjester fra britiske universitet. I denne artikkelen er talen til kongen plassert øverst, og i talen uttrykte kongen ønske om å bygge et sterkere samarbeid mellom landene i etterkrigstiden. I november-desember utgaven er det en ny lunsj som er gjennomført med kongen, og denne gangen med Lord Provost.²¹⁰ I sedvanlig stil starter artikkelen med å beskrive dagen til kongen, og lunsjen, før de kommer til talen. I denne talen presenterer og hyller kongen den norske handelsflåten. Selve talen legger vekt på avtaler signert mellom britene og nordmennene fra før krigen om å alltid yte samme tjeneste i fredstid som i krig. Det finnes eksempler hvor kongen i tidligere år og utgaver har fungert som et talerør for norsk politikk, eller som et forsvar. I januar 1942 var kongen med som et forsvar av de separerte familiene som følge av handelsflåtens virksomhet under krigen, og hvordan familiene til sjøfolkene vil bli tatt vare på gjennom kongen flåte.²¹¹ Eller hvordan det i mars-utgaven i 1942 rapporteres om at han har gitt et krigskors til det britiske kongeparet.²¹² En reportasje som viser til et godt samarbeid mellom Norge og Storbritannia, og samtidig et sterkt samarbeid mellom de to nasjonene. Et enda tydeligere eksempel på det vises i den transkriberte radiotalen til Amerika fra april 1942, hvor kongen fortalte om den norske

---

²⁰⁷ Det Frie Norge, juni-juli 1944, s. 8.

²⁰⁸ Det Frie Norge, mars 1944, s. 16.

²⁰⁹ Det Frie Norge, august 1944, s. 27.

²¹⁰ Det Frie Norge, nov-des. 1944, s. 43.

²¹¹ Det Frie Norge, jan 1942, s. 11.

²¹² Det Frie Norge, mars 1942, s. 13.

politikken. Og han refererte til at regjeringen har måtte opprette et eget kontor for informasjon, opplysning og propaganda.²¹³

3.3.5 1945

1945 ble et annerledes år for kongen i det Frie Norge. Det er mindre om kongen enn de tidligere årene, og allikevel kom kongen for alvor frem som symbol på krigen når frigjøringen er et faktum. Kongen fortsetter å være lagt litt lenger bak i utgavene til fordel for særlig lederne av de allierte landene. Et tydelig eksempel til kontrast fra 1941-1943 finnes i mai-utgaven, kun en måned før frigjøringen. Kongen har holdt en tale til 9. april for å minnes dagen og de falne. Denne talen er transkribert, men har havnet helt bak til side 42.²¹⁴ Det er om mulig det tydeligste eksempelet på hvordan informasjonskontoret og lesernes prioriteter har endret seg. Hilsenen hans er satt først og er en moralbyggende appell til det norske folk. Det kan også tenkes at 9. april akkurat dette året ikke er preget av like mye sorg, gitt alle tegnene på at krigens slutt nærmer seg. Det er likevel slående hvor stor endringen for kongen faktisk er, og han er helt fraværende fra april 1945-utgaven. En tydelig kontrast finnes i februar-utgaven hvor kongen har en hilsen trykket opp på første side, rett over en hilsen fra den britiske statsministeren.²¹⁵ Hilsenen som er lagt i det Frie Norge er en oppfordring til å ikke gi opp til nordmennene, og en hilsen som vektlegger at krigen er på hell. Akkurat den hilsenen viser den posisjonen kongen fortsatt innehar, og at han fremdeles innehar en viktig rolle i den moralske krigen.

Til frigjøringsdagen kommer hans posisjon som symbol tydelig frem igjen. Forsidebildet i 1945 er av kronprins Olav som returnerer til Oslo, og utgaven starter med en transkripsjon av en tale fra kongen.²¹⁶ Talen er gledesfylt, og en hyllest til nordmennene. Og den fortsetter den trenden som kongen sine transkriberte taler hadde i 1944, han understreket noe av den etterkrigspolitikken den norske regjeringen ønsker. Talen legger særlig vekt på å opprettholde freden i freden, og sikter med det på de mange tyskerne som fortsatt oppholdt seg i Norge. Talen avsluttes med store bokstaver: ALT FOR NORGE. Det er også inkludert et stort bilde av kongen i uniform, og under bildet er det lagt inn et vers fra Grieg sitt dikt «Kongen».

---

²¹³ Det Frie Norge, april 1942, s. 5.

²¹⁴ Det Frie Norge, mai 1945, s. 44.

²¹⁵ Det Frie Norge, februar 1945, s. 1.

²¹⁶ Det Frie Norge, juni 1945, s. 2.

Bygging av kongen er dermed fortsatt viktig, og strofen «han er mere enn en fører han trodde på andre...» legger vekt ved den personlige tyngden til kongen. Fører-perspektivet på kongen var særlig gjeldende i 1942.²¹⁷ Det var kongen som ledet de norske styrkene, og aldri regjeringen eller Nygaardsvold som ble nevnt. Likevel forsvant dette når krigen gikk sin gang, og kongen havnet mer i bakgrunnen i det Frie Norge. Men ved frigjøringen er kongen tilbake som fører og leder for de norske styrkene. For eksempel på side 16 hvor kongen, som fører, får æren for å ha bygget en slagkraftig marine.

3.4 Grieg i underholdningsbladet Det Frie Norge

3.4.1 1941

I første utgave av det Frie Norge understrekes viktigheten av norske krigshelter når en annen viktig person i denne avhandlingen dukker opp på side 7: Nordahl Grieg.²¹⁸ Fra Grieg er det trykket opp en av hans krigsreportasjer, som kom på trykk til vanlig også i Norsk Tidend. Hans bidrag er ansett som viktig nok til å ta med i Det Frie Norge så vel som i Norsk Tidend. Reisereportasjen trykket i den første utgaven er hentet fra en reise gjennom Canada. I denne perioden har Grieg påbegynt en skole for høyere grad militært, og beskriver, slik som Grieg hadde for vane, inntrykkene han satt igjen med av folkene. Teksten beskriver deres reise gjennom krigen fra Norge til Canada, og ønsket om å en dag komme hjem igjen. Teksten inneholdt to bilder av en symbolsk fane som var overrasket flyverne. Fanen hadde vært med på tidenes første 17. mai-tog som ble avholdt i 1827. Symbolsk brukes fanen av Grieg for å male et bilde av innsatsen gitt av flyverne, så vel som av barna i 1827. Selve teksten handler lite om Grieg, men i langt større grad om de rundt. Dette var styrken til at Grieg i hans reportasjer. Han rapporterte om det han møtte av nordmenn og krigshandlinger utfra sin kunstneriske sjel, men ikke utfra sin egen person. Interessant nok inneholder reportasjen ord som er markert i fete bokstaver, kanskje for å fange oppmerksomheten til leseren eller om mulig for å fremheve nøkkelord. I denne artikkelen er det to ord som er fremhevet av Grieg: «hjem igjen» og «redskaper». I den første utgaven står det ikke mer om Grieg, og han er i denne første utgaven langt fra like populær som kongen. I den andre utgaven av det Frie Norge dukker Grieg igjen opp, denne gangen er det med et dikt til de tyske soldater. Dette er

---

²¹⁷ Det Frie Norge, juni 1942, s. 4.

²¹⁸ Det Frie Norge, nov 1941, s. 7.

plassert allerede på side 5.²¹⁹ Diktet fikk en hel side, og er en slags bønn om at tyskerne skal tenke annerledes. Det mest interessante er at Grieg sine publikasjoner formidles hjem til de i Norge, og her med et dikt som tilførte tyskerne medmenneskelighet. Det var ingen personlige artikler om Grieg i de første utgavene av det Frie Norge, men heller hans produksjoner som ble formidlet enten av journalisten Grieg eller dikteren Grieg. Det er samtidig svært interessant at Grieg er lagt tidlig i utgavene, noe som tyder på at hans popularitet hos det norske folk var stor. Og at hans dikt/reisereportasjer i begynnelsen ble sett på som særlig interessant for leserne.

3.4.2 1942

For Grieg er motsetningene til kongen store i 1942, og Grieg er i langt mindre grad med i bladet enn kongen. Grieg er likevel med i en del av numrene, og typisk er det reisereportasjer eller dikt som blir brukt. Reisereportasjene dukker opp tre ganger. Dette i utgavene for mai, juni og desember.²²⁰ Reportasjene er lagt litt uti bladet og etter kongestoff. Allikevel får reportasjene stor plass, og med tanke på hvor godt bøker av Grieg solgte før krigen, og etter, var nok innslagene populære.²²¹ De er også godt skrevet, og handler aldri om Grieg, men de menneskene han møter på sin rundreise i fire land under krigen. I 1942 trykkes reisereportasjer fra en britisk kystkommandostasjon og en norsk flygeskole. Beskrivelsene av livet og spenningen, og de inntrykkene som Grieg fikk må ha vært med på å gjøre hans reportasjer lettere å trykke opp, de var svært sjeldent politiske utover at de omhandler krigen. Fokuset var å beskrive følelsen rundt det å forsvare sitt hjemland og nervøsiteten av å gå i krig. Utover reportasjene som er skrevet av Grieg kommer de lite om Grieg sitt liv generelt. Diktene hans dukker opp innimellom i 1942, som når et av hans dikt er satt til musikk i juli-utgaven. Dette er hans kjente dikt «17. mai 1940» som det ble satt musikk til. Han blir også referert til i desember-utgaven av det Frie Norge. I denne utgaven omtales nordmenn på treningsleir i Skottland, og hvor kjedelige deres liv egentlig var og deres ønske om å kjempe for Norge. Den følger trenden rundt Grieg ved at det står lite om Grieg personlig sitt opphold i Skottland.²²² Første gangen et av diktene Grieg kommer med er i januar, hvor diktet «De

---

²¹⁹ Det Frie Norge, des 1941, s. 5.

²²⁰ Det Frie Norge, juni 1942, s. 12-13.

²²¹ Skjeldal, 2013, s. 83.

²²² Det Frie Norge, des 1942, s. 14.

norske barnenes sang» er med.²²³ Det er plassert på side 5, og er et dikt som fungerer oppildnende for norske barn. Det inneholder en god del moral og motstand mot tyskerne, og er for litteraturinteresserte foreldre et viktig bidrag i bladet.

Det er unntak til regelen. Juli-utgaven 1942 dekker et besøk Grieg gjør på Island, på samme måte som de rapporterer om kongen sine reiser.²²⁴ Den følger dermed samme rapportering som besøk gjennomført av kongen, saken legger vekt på islendinger som blir glad av å møte Grieg og hvor beveget de blir av en hilsen gitt av Grieg selv. Nederst i artikkelen står det skrevet om et ønske om å utgi Grieg sine dikt på islandsk. Allikevel er det noen motsetninger til kongen sine turer, det er i artikkelen lagt vekt på dikteren Grieg og at det har hans verk som for det meste beveger. Denne saken er samtidig lagt langt bak i artikkelen, nederst på siden i en liten rubrikk. Kongen er i samme periode er lagt høyere på sidene og gjerne på de første sidene av bladet. Rubrikken om Grieg er slik sett kortfattet, talen og beskjeden fra Grieg til islendingene er for eksempel ikke gjengitt. Hele saken ligger også under tittelen «Kort sagt», og videre annonseres ikke det at Grieg er en del av saken. Islandsbesøket er samtidig satt til avsnitt to under en rubrikken om amerikanske kampfly som er blitt gitt til Norge.²²⁵ Hele artikkelen er, selv om den skildrer Grieg utover hans egne bidrag til bladet, et godt eksempel på forskjellene på de to personene. Grieg sin nytte virker utelukkende å ligge i hans arbeid som dikter og reporter. Utover denne jobben er informasjonskontoret gjennom Det Frie Norge lite interessert i å bygge opp Grieg som en helt.

3.4.3 1943

For Grieg sitt vedkommende er rollen i Det Frie Norge lik i 1943 som i 1942. I januar-utgaven er et nytt dikt trykket opp med navnet «De beste».²²⁶ Diktet er nå plassert litt lenger bak enn i 1942 grunnet det nye formatet til bladet, og kommer på side 30 i en egen uthevet rubrikk. Diktet hans «Kongen» blir endelig trykket i mars-utgaven av bladet. Her er diktet plassert helt i starten av bladet, med et stort bilde av kongen ved siden av.²²⁷ Diktet i seg selv er langt, og spiller på bildet av kongen med bjørken som ble tatt i Molde, det er også dette

---

²²³ Det Frie Norge, jan 1942, s. 5.

²²⁴ Det Frie Norge, juli 1942, s. 15.

²²⁵ Det Frie Norge, juli 1942, s. 15.

²²⁶ Det Frie Norge, jan 1943, s. 30.

²²⁷ Det Frie Norge, mars 1943, s. 3.

bildet som blir brukt i bladet. For at Grieg skulle komme først i en utgave av Det Frie Norge, måtte det være gjennom et dikt som hyller kongen og som bygger videre opp om kongen som symbol. Diktet er slått opp over flere sider og diktets tittel med dikteren navn skrives øverst med store fete bokstaver, og på slutten av artikkelen dukker navnet til Grieg opp igjen.

Avskriften av diktet viser lite til Grieg selv som person med unntak av dette. Heltedyrkingen gjennom diktene til Grieg fortsetter i 1943, og i oktober 1943 er diktet til hyllest for Viggo Hansteen trykket. Den er lagt langt bak i utgaven, på side 40, men er over tre hele sider.²²⁸

Diktet står for seg selv med en kort setning om hvor diktet ble skrevet nederst på den siste siden. Diktet får utover det stor plass, og navnet på diktet med Grieg sitt navn under er uthevet med fet skrift. I 1943 sin siste utgave er Grieg sitt dikt «Wergelandsfanen» med på side 42, og denne gangen spredt over den ene siden.²²⁹

Noe endring i holdning til Grieg vises i denne utgaven av bladet. På side 13 og 14 dukker det opp en ny reisereportasje fra Grieg. Denne gangen er det med et bilde av Grieg øverst på saken, og i saken beskriver han sin tid sammen med flyvere på Island.²³⁰ Reportasjen er i kjent Grieg-stil med forklaringer om livet til flyverne, og hvordan livet i disse flyverne faktisk er. Samtidig skildrer Grieg i detalj hvordan følelsen av å tape noe sitter i disse flyverne. Det eksepjonelle med denne artikkelen er hvor mye Grieg den inneholder. Det er fortsatt utelukkende hans arbeid og det han skriver, men denne gangen er det med et bilde av Grieg for første gang. Island er et videre tema i reisereportasjene til Grieg i 1943, og i april er det en ny reisereportasje fra Island som er trykket.²³¹ Den er lagt tidlig utgaven, og tar stor plass på hele to sider. Det viser at reisereportasjene til Grieg var populært blant leserne, og populære hos redaktørene av bladet. Reportasjen er en fortsettelse av reportasjen fra forrige måned, og skildret tap av soldater i flygeraid på Island og hvordan flygerne håndterte sorgen. Griegs popularitet kommer nok av hans gode skildring av følelsen disse flygerne sitter med på Island, og hvordan de forholdt seg til det å tape kamerater i krig. Denne reisereportasjen skiller seg samtidig ut fra hans andre reportasjer, da den i langt større grad beskriver hva Grieg selv har

---

²²⁸ Det Frie Norge, okt 1943, s. 40-42.

²²⁹ Det Frie Norge, desember 1943, s. 42.

²³⁰ Det Frie Norge, mars 1943, s. 14.

²³¹ Det Frie Norge, april 1943, s. 13.

gjort og beskriver hans hverdag med flyverne. Det er fortsatt i liten grad han som er i senter, men mer enn i tidligere reisereportasjer.

3.4.4 1944 etter hans død

Nordahl Griegs død gir dikteren en ny dimensjon, hans verk blir på mange måter mer populære. Diktet som produseres til kongens 70-årsjubileum står igjen som et av de mer kjente hyllende diktene til kongen.²³² Nyheten om at Nordahl Grieg har gått bort blir ikke sluppet av informasjonskontoret med det første. Kanskje i håp om at han kan dukke opp, eller i påvente av hvordan han skal hedres i tiden etter fallet. I januar 1944 er det flere utenrikskorrespondenter som søker svar på hva som skjer med Nordahl, og om de kan slippe nyheten. 2. februar 1944 gir redaktøren for informasjonskontoret grønt lys til å gå ut med nyheten om dikterens død.²³³ Samtidig var Grieg som nevnt ikke den mest populære mannen i det norske miljøet i London. Det kan tenkes at det er med å påvirke deknningen av Grieg selv etter hans død. Han er for eksempel lite med i Norsk Tidend etter hans dødsfall. Samtidig fikk Nordahl Grieg, og senere Gerd Grieg brev og beskjeder om at diktene til Nordahl hadde stor innvirkning på folket hjemme i Norge.²³⁴²³⁵ Særlig ble disse nyhetene spredt i månedene før Grieg deltok i bombetokt over Tyskland. Ikke bare ga disse meldingene Grieg ro på han bidro med noe til hjemmefronten, men hans popularitet gjennom diktene var uten tvil stor i Norge. Og det er dikteren Nordahl Grieg som var mest populær hos folket, ikke den politiske Nordahl. Dette påvirket muligens de som kjente Grieg i etterkrigstiden, og skapte et behov for å bygge opp Grieg som person og helt, utover diktene han produserte.

Nyheten om Grieg sin død spres i februar-utgaven av det Frie Norge.²³⁶ Det er den eneste artikkelen til da som utelukkende handler om Grieg. Artikkelen er plassert på side 20 med en sort ramme rundt, og med et bilde av Grieg øverst i det ene hjørnet. Tittelen på artikkelen står i fet skrift: «Nordahl Grieg har falt». Artikkelen fortsetter slik som Det Frie Norge ellers har brukt Grieg, den hyller dikteren Grieg. Artikkelen skriver kjapt om Grieg sin fødselsdag og han som student. Før den nevner verkene som Grieg hadde produsert. Særlig hyller artikkelen

---

²³² Vogt, 2021, s. 133.

²³³ Arkivmappe Nordahl Grieg, Db L0020.

²³⁴ Rytter, 1952, s. 45.

²³⁵ Brev fra Tor Gjesdal til Gerd Grieg, Arkivmappe Kaptein Nordahl Grieg, Db L0020.

²³⁶ Det Frie Norge, feb 1944, s. 20.

samlingen «Norge i våre hjerter», som på mange måter var en kjærlighetserklæring til den norske natur. Videre anerkjenner artikkelen Grieg som en som var nærme det norske folk, og som ble enda nærmere det norske folk ved krigens utbrudd. Artikkelen inneholder utklipp og utsagn fra andre land som hyller Grieg. Og følger til en viss grad kutymen til magasinet ved en stor høytid for kongen. Generelt viser artikkelen til hvordan det Frie Norge forholdt seg til Grieg under krigen. Han var en dyktig skribent, og et viktig bidrag til bladet i så måte. Allikevel er det sjeldent hans personlighet som trekkes frem, eller hans mot. Og hans kommunistiske bakgrunn omtales ikke. Den større hyllesten og dypdykket i Grieg skulle komme samme året i form av en diktsamling til ære for Grieg.

I bladet er det utvilsomt en endring etter at Grieg omkommer. Og den er til en viss grad overraskende. Han skrives nemlig svært lite om, og dukker stort sett opp gjennom referanser til hans dikt eller reisereportasjer. Det var dermed fortsatt svært lite fokusert på Grieg som person, og i de plassene hvor han ble nevnt er disse ofte lagt litt bak i utgavene. Allikevel dukker verkene hans opp, om enn ikke i like stort format. Første gang er i april hvor han refereres til i en artikkel om et fly som skal legges ned.²³⁷ Flyet ble kalt «Vingtor», og var et Coralina-fly. Grunnen til at Grieg er med er fordi han skrev en reportasje om opplevelsen (og skjønnheten til flyturen). Dikteren nevnes med fullt navn, og segmentet er i artikkelen valgt ut fordi den beskrev følelsen alle satt med i cockpiten. Det her viser styrken Grieg hadde med pennen. I august-utgaven er Grieg tilbake som en referanse, denne gangen en artikkel om konvoiene som var på vei mot Normandie. Ifølge Olav Rytter var Grieg særlig glad i Danmark, og han var flere ganger på besøk til landet og forsvarte landet sin kjappe overgivelse til tyskerne.²³⁸ Han produserte som følge av dette et dikt med navnet «Til danskerne», dette diktet dukker opp i artikkelen i Det Frie Norge.²³⁹ Diktet var rettet mot de frie danske sjømenn og er med i artikkelen fordi det var dansker med i konvoien over til Normandie. En slik bruk av verkene er om mulig den mest naturlige bruken av Grieg. Allikevel er det noe spesielt at en så kjent personlighet som Grieg, kun blir henvist til som en referanse.

---

²³⁷ Det Frie Norge, april 1944, s. 39.

²³⁸ Rytter, 1952, s. 45.

²³⁹ Det Frie Norge, august 1944, s. 15.

3.4.5 1945

I 1945 er Grieg med i nesten hver eneste utgave frem til frigjøringen. Det er ofte i form av russere som transkriberes med referanser til Grieg etter hans død. I første utgave i januar 1945 har Sovjetiske frigjøringsstyrker ankommet Kirkenes. De kjente igjen navnet Grieg sammen med andre kjente norske som Ibsen.²⁴⁰ Det er en liten sak, og det er lite fokus på at russerne kjente igjen Grieg, saken handler først og fremst om den sovjetiske fremrykningen i Norge med hjelp av norske styrker. I neste utgave i februar er det en langt mer tydelig hilsen og referanse til Grieg. Denne gangen er det en hilsen fra Ilya Ehrenburg, mest kjent som forfatter og som publiserte en rekke artikler under den andre verdenskrigen.²⁴¹ Han skriver en artikkel som får tittelen: «NORSKE VENNER!» med mindre skrift ved siden med russisk hilsen og hans navn. Selve artikkelen er en hyllest til det norske, og de likhetene som eksisterte mellom Sovjetunionen og Norge. Grieg dukker opp i et avsnitt som starter med «Nordmenn kjemper både i og utenfor sitt land» og referer til Grieg med fullt navn og omtaler hans død over Berlin. Det kommer midt i beskrivelsen av det norske folks mot og gode holdninger. Det er interessant med Grieg sin fortid, og hans stadige politiske holdning. Og det er nok ikke tilfeldig at Grieg var en person som har kommet nærme de sovjetiske forfattere og journalister. For det første kjente Grieg godt til Ehrenburg, og har mest sannsynlig møtt på forfatteren under sitt opphold i Sovjetunionen.²⁴² For det andre var Sovjetunionen opptatt av å bygge opp nordmenn som kjempet på samme side og var kommunistiske. Sovjetunionen skal fra sin inngang i krigen, på alliert side i 1942, ha hyllet de kommunistiske motstandsgruppene i Norge.²⁴³ Dette skal ha vært upopulært blant regjeringen, og valget med å navngi Grieg kan sees på som en mer subtil anerkjennelse av den kommunistiske motstanden. Til tross for at Jacob Borgen og Olav Rytter hevdet at Grieg nærmest valgte bort kommunismen for Norge og Norden, stemmer det lite med opplevelsen Gerd Grieg satt med under krigen.²⁴⁴ Som følge av dette er det svært interessant å se hvordan russerne trekker Nordahl frem. Russerne selv hadde antagelig fått en økt respekt i den norske opinionen, krigen hadde ført Sovjetunionen

---

²⁴⁰ Det Frie Norge, januar 1945, s. 5.

²⁴¹ Det Frie Norge, februar 1945, s. 44.

²⁴² Skjeldal, 2013, s. 179.

²⁴³ Bones, 2015, s. 145.

²⁴⁴ Grieg, 1953, s.

fra tysk-samarbeid inn til de allierte sin side. Og som meldt i november-desember utgaven fra 1944 skulle Sovjetunionen bidra med å frigjøre Nord-Norge.

Frigjørings-utgaven i juni forteller også mye om Grieg som krigshelt for informasjonskontoret. Og om mulig en enda større respekt for hans faktiske krigsinnsats for regjeringen. Oppbyggingen starter allerede i april hvor en rubrikk på side 37 handler om arv gitt av Grieg.²⁴⁵ Rubrikken er tydelig markert med en flott illustrasjon basert på Grieg sitt dikt «Morgen over Finnmarksvidden». Selve saken handler om at Grieg i sin arv hadde donert 2600 kroner til norsk ungdom i Sverige, dette hadde gått til innkjøp av norsk lyrikk. Saken er en gladsak, og viser den store gleden Grieg hadde over norsk lyrikk. Den er samtidig kortfattet, og gir lite annet enn kun den informasjonen. I frigjøringsutgaven er det endelig tid for å feire slutten på krigen. I denne utgaven er Grieg sine verk med i flere artikler. Den første er fra «Kongen» og er lagt ved et bilde av kongen helt i starten av utgaven. Så dukker Grieg opp tidligere enn i noen annen utgave i 1944-1945. På side 12 kommer overskriften: «De ga sitt liv for Norge».²⁴⁶ Artikkelen er over flere sider og forteller først om hvordan nordmenn har falt i krigen, og Grieg dukker opp med dikt til på side 13 dedikert til Martin Lange ved siden av tekst om Linge. Rubrikken skiller seg ut fra resten av teksten og er tydelig markert med en firkant. Det samme skjer på side 15 til Viggo Hansteen. I rubrikken til Hansteen er det med bildet av han og kun diktet til Grieg. Grieg var gjennomgående en viktig person som bidro til å bygge opp andre symboler på den norske motstanden, noe som kommer enda tydeligere frem ved frigjøringen. På side 15 blir faktisk også Grieg selv omtalt, og at han falt ved et bombetokt over Berlin. Utover det står det lite om Grieg sitt liv i krigen, men diktene hans brukes flittig. Etter de kortfattede minneordene om Grieg siteres en linje fra et av hans dikt til minne om alle falne. Og akkurat det passer godt Grieg sin rolle i Det Frie Norge, men også for informasjonskontoret. Han var med på å bygge andre opp, samtidig som han selv sjeldent trekkes frem for sitt mot ved å delta på bombetoktet eller hans bidrag til gulltransporten. Han brukes litt tidligere på samme side for å beskrive hvordan tapene følte i Norge, at hver falne er bror eller venn. I to andre artikler i denne utgaven brukes linjer fra Grieg sine dikt, ene fra i en transkribert preken fra Westminster fra diktet «Til Sverige». Den

---

²⁴⁵ Det Frie Norge, april 1945, s. 37.

²⁴⁶ Det Frie Norge, juni 1945, s. 12.

andre er ironisk nok i en artikkel om likhetene mellom briter og nordmenn, og særlig likhetene mellom dem.

Bruken av Nordahl Grieg og hans bevisste forhold til hvordan han ordlegger seg må kunne sies å ha fungert. Nordahl Grieg ble i ettertid av krigen en svært populær person, og diktene hans er fortsatt populære. Blant annet ble hans tidlige dikt «Til ungdommen» brukt aktivt i minneseremonier i kjølvannet av terrorangrepene i Oslo i 2011.²⁴⁷ Han blir også av enkelte referert til som en diktermartyr, og en nasjonalskald.²⁴⁸ Ifølge Bomann-Larsen skjer forvandlingen til en nasjonal skatt gjennom diktet «17. mai 1940», som også er blitt brukt som et eksempel på Grieg sitt brudd med den kommunistiske partilinjen.²⁴⁹ Å bli erklært nasjonalskald er en hedersbetegnelse, som understreker den stillingen Grieg faktisk hadde etter krigen. Mine undersøkelser viser at det er Grieg selv og hans verk som gjør at Grieg fortsatt er relevant. Det er hans evner som dikter og skribent som fører navnet videre. I Det Frie Norge er det i hvert fall lite som tyder på at informasjonskontoret aktivt bygget opp under Grieg som en helt.

3.5 Kong Haakon Vlls 70-års jubileum

Rundt kongens 70-årsdag blir han feiret i regi av regjeringens informasjonskontor i London. I forbindelse med en storstilt feiring i Royal Albert Hall ble det utgitt en bok til kong Haakon sin fødselsdag. Nordahl Grieg selv hadde i anledning jubileumet skrevet et hyllingsdikt til kong Haakon.²⁵⁰ Diktet bygger videre på myten om kongen. Blant annet refererer Nordahl Grieg til kongen som «folkekongen».²⁵¹ Dikteren bygget opp kongen som et samlende symbol for det frie Norge. Han var selv klar over hvor viktig ordlegging er, og det er nøkkelord i diktet som brukes om kongen. Slik som «mot», og på et sted i diktet skriver Nordahl at «hans sjel er ett med landet». Norge er ingenting uten kongen som et symbol. Akkurat det budskapet er blitt bygget opp under i andre verk publisert av informasjonskontoret. Det er kongen som holder landet sammen. Diktet er et bestillingsprodukt sendt fra Trygve Lie til Grieg, og viser noe om hvem som var den store personligheten for alle i London. Kongen sto hevet over

---

²⁴⁷ Rem, 2023, s. 23.

²⁴⁸ Bomann-Larsen, 2019, s. 67.

²⁴⁹ Bomann-Larsen, 2011, s. 508.

²⁵⁰ Skjeldal, 2013, s. 344.

²⁵¹ Grieg, 2011, s. 194.

resten, og fortjente dermed en egen storstilt feiring av sitt jubileum. «Folkekongen» blir etter diktets utgivelse værende ved kongen som et kjennetegn på hans personlighet som konge.²⁵² Informasjonskontoret skal ha noe av æren for at han blir kalt «folkekongen» av Nordahl Grieg. Han fremstilles sjelden som en person som krever å bli forgudet, og det er sjelden han selv som skaper propagandaen, men det er folk rundt han. Slik representerte kongen på mange måter en norsk personlighet som ikke krevde oppmerksomhet. Han la ikke selv vekt på sine egne heroiske handlinger, det tar andre folk seg rundt han seg av. Slik som det er med kongebjørken for eksempel, et bilde som er blitt værende i det norske folks kollektive minne.²⁵³ Her er det ikke kongen som skaper det symbolet, det er dikt fra Nordahl Grieg som forsterker bildet og gjør det historisk. Han trekker frem bildet i sitt kjente verk «17.Mai», og trekker det frem igjen til sitt hyllestdikt «Kongen». Han bygget dermed opp det kjente bjørketreet som et symbol på nasjonen, og kong Haakon med kongefamilien som dens beskytter.

I tillegg til Nordahl Grieg sitt bidrag til feiringen av kong Haakon, ble det utgitt en egen bok. Denne boken er en hyllestbok av kong Haakon som tar for seg livet til kong Haakon og hans opplevelse av krigen. Denne kongeboken ble brukt ikke bare i retning av norske lesere, men den ble sendt rundt til utenlandske ambassader, og prominente nordmenn som befant seg ulike steder i Norge.²⁵⁴ Kontorsjef Tor Gjesdal var viktig i denne prosessen, og sto for mye av korrespondansen med å gi ut og sende informasjonskontorets produksjoner til de som trengte en kopi. Boken blir referert til og kalt for «Kongeboken», men tittelen på boken er egentlig «Alt for Norge» og bruker dermed slagordet kongen selv brukte ved krigens utbrudd og spiller på hans tydelige nei til den tyske okkupasjonsmakten.²⁵⁵ Boken er skrevet av flere ulike forfattere, og er bygget opp med mange bilder av kong Haakon.

Boken starter med hans innsettelse i Norge, og tar med seg prosessen Norge gikk gjennom ved valget av monark. Her nevnes den danske fortiden til kong Haakon, og hvorfor akkurat han passet til å bli Norges nye monark.²⁵⁶ Her blir det lagt vekt på at kongen selv ba om en

---

²⁵² Vogt, 2021, s 137.

²⁵³ Vogt, 2021, s. 218.

²⁵⁴ Arkivmappe korrespondanse 1941-1945, Db L0014.

²⁵⁵ Johansen & Kjeldsen, 2005, s. 289.

²⁵⁶ Alt for Norge/kongeboken, 1942, s. 21.

folkeavstemning for å være sikker på at han var ønsket som ny konge. Trykket på hans eget ønske her kan være for å bygge kongen opp som en forsvarer av demokratiet, og en moderne konge. Informasjonskontoret er ikke interessert i negativ omtale av kongen, da en negativ omtale av kongen under krigen vil være negativ ovenfor hele regjeringen og hjemmefronten. Kongen var i et slikt perspektiv limet som holdt de norske styrkene samlet. Boken er også interessant i at den utelukkende tar for seg hans formative år med utgangspunkt i krigen. Boken er opptatt av å fremheve kongen som en folkekonge, og trekke linjene til Olav den hellige ved å sammenligne og vise hvordan Haakon passet til den norske arven.²⁵⁷ Han knyttet også til Norges uavhengighet siden hans regjeringstid som konge samsvarer med Norges endelige uavhengighet i 1905. Videre ønsker boken å fremlegge at krigen står i hendene på kongen. I tillegg til å omhandle kongen er det brukt en god del bilder som forteller om utviklingen av resten av Norge, tekniske nyskapninger som kom under kongens tid og andre krigshelter fra Norge. Kongen, staten og det norske folk presenteres som en enhet, hvor den ene trengs for å utfylle de andre. Boken har også et interessant element ved å ta med andre norske krigssymboler, og særlig en krigshelt er med i boken. Otto Ruge er med i to ulike bildeserien i boken.²⁵⁸ Arbeidet til informasjonskontoret baserer seg generelt på helter som kan fungere som symboler i deres publikasjoner. Ruge blir her knyttet sammen med kongen, to stykker som skal ha vært særlig populære ved kongens retur etter krigen.²⁵⁹ Boken er et godt eksempel på motivene til informasjonskontoret i deres arbeid, både deres oppbygging av kongen, men også bruken av kongen som en legitimerende figur i regjeringens arbeid.

3.6 Utgivelse av Nordahl Griegs krigsdikt

En diktsamling gis ut av informasjonskontoret i 1944 i et begrenset antall.²⁶⁰ Diktsamlingen var ønsket ikke bare i Norge, men korrespondenter fra USA og Storbritannia ønsket en kopi av diktene til Nordahl Grieg.²⁶¹ I diktsamlingen ble et utvalg av Nordahl Grieg sine mest kjente dikt tatt med, interessant nok ble ikke hans mest kontroversielle dikt tatt med, et dikt som omhandler motløshet. Diktet het «De beste (har nok med å dø)» og ble skrevet på Island

---

²⁵⁷ Alt for Norge/kongeboken, 1942, s. 24.

²⁵⁸ Alt for Norge/Kongeboken, 1942, s. 127.

²⁵⁹ Kristiansen, 2021, s. 268.

²⁶⁰ Arkivmappe: Kaptein Nordahl Grieg Db L0020, telegram Gjesdal til Gerd Grieg, udatert.

²⁶¹ Arkivmappe korrespondanse.

som de fleste diktene i samlingen på representasjonsoppdrag for eksil-Norge.²⁶²

Diktsamlingen er svært interessant for denne oppgaven. Samlingen som gis ut er den første virkelige publikasjonen fra informasjonskontoret som omhandler livet til Grieg.²⁶³ Faktisk er hele 19 av 77 sider viet til Grieg sitt liv. Resten av utgivelsen er dedikert til krigsdiktene til Grieg, og reisereportasjene som Grieg produserte. Olav Rytter starter samlingen med en artikkel om Grieg. Han hevder i denne artikkelen at Grieg aldri var kommunist, fordi han ikke var en teoretiker.²⁶⁴ Kommunismen skal fortsatt ikke festes til Grieg. Teksten til Rytter hevder videre at Grieg i Spania støttet republikken i dens jakt etter demokrati, og presenterer 30-tallet i livet til Grieg som en anti-fascistisk periode. Diktsamlingen er et tydelig eksempel på at Grieg var et viktig symbol, og en som skapte engasjement med sine dikt og reportasjer. Det er to artikler i diktsamlingen, og den andre er bygget opp på samme måte. Den forteller om livet til Grieg, men bruker ikke noen beskrivelser som kommunist og nevner ikke tidsskriftet «Veien frem».²⁶⁵ Det er interessant hvordan samlingen bygger Grieg inn i et bilde som passer godt til regjeringen og informasjonstjenesten. Grieg sine kontroverser legges til side, og fokuset er i langt større grad på hans mot, og hans tydelige glede for det vakre ved Norge. Diktsamlingen blir i planene for informasjonskontoret inn mot frigjøringsperioden nevnt som en av de viktigste publikasjonene.²⁶⁶ Samlingen skal ha vært viktig i å bygge opp kampmoralen. Det er den største indikasjonen på viktigheten til Grieg som dikter for informasjonskontoret. Hans dødsfall virker her å ha beholdt hans gamle rolle hos kontoret, samtidig som det legger til en ny dimensjon til dikteren. Han kan nå distribueres slik som informasjonskontoret vil, og det er Grieg som støtter opp under regjeringen som blir prioritert. De tar ikke med hans mer kontroversielle diktsamling fra livet til Grieg på sjøen, de tar utelukkende med de oppbyggende diktene til Grieg.

Ifølge Tor Gjesdal i et telegram til Gerd Grieg skal diktsamlingen ha vært svært populær i Norge, og selv om den ble trykket i et begrenset opplag skal disse ha vært svært populære.²⁶⁷ I et annet skriv til Gerd Grieg, presiserer igjen Gjesdal suksessen ved utgivelsen i Norge og et

---

²⁶² Skjeldal, 2013, s. 346.

²⁶³ Frihet og liv er ett, 1944, s. 5.

²⁶⁴ Rytter i «Frihet og live er ett», 1944, s. 7.

²⁶⁵ Frihet og liv, 1944, s. 16.

²⁶⁶ Arkiv saksarkiv, Hovedplaner informasjonstjeneste, notat: om informasjonstjenesten, Db L0010.

²⁶⁷ Arkivmappe Kaptein Nordahl Grieg, Db L0020.

ønske om å oversende en egen versjon til Griegs enke.²⁶⁸ Den svært positive fremstillingen til Gjesdal kan henge sammen med en brevveksling mellom han og Gerd, der Gerd uttrykker motstand mot at diktsamlingen i det hele tatt blir gitt ut.²⁶⁹ Et interessant aspekt er hvorvidt diktsamlingen hadde blitt produsert dersom Nordahl Grieg ikke hadde falt om i luftangrepet han ble med imot Tyskland. Grieg er her med som en viktig norsk krigspoet. Diktet ble gitt ut på engelsk så vel som norsk.

---

²⁶⁸ Telegram fra Gjesdal til Gerd Grieg, udatert, L0020 sakarkiv.

²⁶⁹ Arkivmappe Kaptein Nordahl Grieg i L0020 serie D X N, brev fra Gerd Grieg til Tor Gjesdal.

4 Kongen og Grieg i andre publikasjoner fra informasjonstjenesten

4.1 Kong Haakon VIII

Kong Haakon ble fotografert hvor enn han var.²⁷⁰ Informasjonskontoret tok vare på mange av bildene, og de hadde over 200 bilder av kong Haakon til sin disposisjon.²⁷¹ Innholdet i bildene inkludere ofte skip eller møter med norske hærstyrker. Kongen var sammenlignet med Nordahl Grieg langt mer fremtredende i filmmanus som blir produsert av informasjonstjenesten. Ofte er kongen med i filmen som seg selv, og er ofte nevnt i filmene som en som tar imot helter som ankommer London.²⁷² Det kunne også være sekvenser med nasjonalsangen som spiller i bakgrunnen og videoklipp av kong Haakon. Særlig «Filming the Norwegian legion» er en interessant film om kong Haakon sin rolle. Her følges en skoleklasse gjennom okkupasjonen, og da særlig de endringene som dette medførte sett fra ute-Norge sine øyne. I en scene som omhandler en av skolejentenes katt, blir katten mye lykkeligere når kongen har makten i landet.²⁷³ I utstillinger som informasjonskontoret også hadde ansvar for er kong Haakon et veldig vanlig motiv og ta med i utstillingene. Andre motiv som ofte er fremtredende i utstillingene er den norske marinen, handelsflåten og 17. mai. Kongen er ofte inkludert sammen med disse særegne norske symbolene.²⁷⁴ I flybrosjyrer som ble utgitt av informasjonskontoret var kongen et populært bilde og ikon. Det var ofte taler fra kongen, med et bilde av monarken på flybrosjyrene.²⁷⁵

Under krigen var en av de viktigste oppgavene til regjeringen å holde kontakten med det norske folk og deres problemer og holdninger. For å gjøre dette var kommunikasjon med Norge ekstremt avgjørende, særlig i starten ble dette gjort gjennom radiosendinger hjem til Norge.²⁷⁶ Kongen var ofte en viktig taler i radiosendingene gjennom hele krigen, og fortalte om jobben eksilregjeringen gjorde og nyheter som kom fra krigen. Han ble også brukt for å

---

²⁷⁰ Grimnes, 2019, s. 257.

²⁷¹ Arkiv-referanse fotoarkiv, Ub 0006, fotografier av og vedr kong Haakon.

²⁷² Arkiv Film- og billedavdelingen, Db L0004.

²⁷³ Arkivmappe manus i film-og billedavdelingen, Db L0004.

²⁷⁴ Arkivmappe utstilling Edinburgh,

²⁷⁵ Brosjyre, 17. mai 1942, kong Haakons tale til det norske folk.

²⁷⁶ Grimnes, 2019, s. 257.

informere om Sovjetunionens innrykning i Nord-Norge mot slutten av krigen.²⁷⁷ Kongen var egnet til å formidle en nyhet som kunne være upopulær hos det norske folk. Etter at Norge og nordmenn hjemme hadde opplevd å være okkupert av en fremmed makt i over fire år, var tanken på at en ny stormakt skal inn å frigjøre Norge, og særlig et så omdiskutert land som Sovjetunionen, lite forlokkende for mange. NS-regimet i Norge prøvde å spille på frykten for NKP og Sovjetunionen, og spilte på sovjetfrykten og antikommunismen. Særlig at Sovjet ønsket å gjøre Norge likt som byen Lublin i Polen, med NKP som styresmakten i Norge.²⁷⁸ Det kan tenkes at regjeringen gjemte seg under kongens popularitet og stilling hos det norske folk. Som konsekvens fungerte kongen som en trygghet til skeptiske nordmenn, og understreket at Sovjetunionen hadde planer om å frigjøre og ikke okkupere selv.

Nordahl Grieg hadde, som kongen, flere opptredener på radio fra London.²⁷⁹ Grieg leste opp dikt som han hadde skrevet, og diktene ble etter opplesning gitt ut i Norsk Tidend. Kringkasting var i denne perioden noe som opplevde en økende popularitet, og flere kjente personligheter holdt taler i radioen til det norske folk.²⁸⁰ Radioen skapte inntrykk, og var en måte for ute-Norge å holde kontakten med hjemme-Norge. Radioen ble faktisk så viktig i den norske motstandsbevegelsen at rikskommisær Terboven beordret inndragelse av radioer fra alle norske hjem, en aksjon som kun ble gjennomført i Norge.²⁸¹

4.2 Nordahl Grieg

Nordahl Grieg ble brukt jevnlig i filmproduksjon med å produsere manus til filmer. Han ble utnevnt til å skrive manus til en propagandafilm som var et transnasjonalt prosjekt.²⁸² Ingen av manusene til Grieg ble det filmer av. Det irriterte Grieg, sammen med at han sjelden ble invitert til å spille i filmer han følte passet til seg selv.²⁸³

Etter døden til Nordahl Grieg dukker Grieg i større grad opp i andre avdelinger hos informasjonskontoret. Han blir etter sin døde en martyr for den norske regjeringen sin sak.

---

²⁷⁷ Der Frie Norge, nov-des. 1944, s. 3.

²⁷⁸ Halvorsen, 2020, s. 340.

²⁷⁹ Grieg, 1945, s. 5.

²⁸⁰ Johansen & Kjeldal, 2005, s. 42.

²⁸¹ Johansen & Kjeldsen, 2005, s. 471.

²⁸² Arkivmappe film- og billedavdelingen, Db L0004.

²⁸³ Skjeldal, 2013, s. 367.

Blant annet blir det umiddelbart etter hans død holdt en rekke minnetaler til ære for dikteren.²⁸⁴ For eksempel holdt Johan Borgen en minnetale i Uppsala februar 1944, talen viser til Grieg som en helt. Allikevel klarer ikke talen å komme unna den politiske delen av Grieg, som ble oppfattet som vanskelig. I talen påsto Borgen at han klarte å dempe de politiske meningene til Grieg til en viss grad. Han hevdet til og med at Grieg ikke hadde vært kommunist lenger i 1944, fordi han var så «menneskelig». Noe som vanskelig kan stemme hvis en skal tro på holdningen Grieg utviklet særlig etter Sovjetunionens inngang i krigen. Det skal også ha blitt tilbakevist senere av Gerd Grieg. Allikevel følte Borgen et behov for å forsvare Grieg, og vise han som et menneske, ikke som kommunist. Og skulle Grieg kunne være en krigshelt måtte han samtidig være et godt menneske. Borgen hadde rett i at Grieg snudde og gikk fra klassekamp til nasjonskamp grunnet krigen.²⁸⁵ Krigen endret Grieg i den forstand at han var en ihuga beskytter av Norge og det norske, også nevnt av Olav Rytter i han sine verk.²⁸⁶ Grieg var opptatt av å dra frem det norske, helt fra sin diktsamling om Norge på 1920-tallet.²⁸⁷ Han var likevel fortsatt kommunist. Talen vakte dog reaksjoner i samtiden, hvor enkelte reflekterte over hvor lite makt en død mann egentlig har over sin egen omtale. Det mest interessante med denne talen fra Borgen er at den viser en rådende tanke som vokste frem om Grieg: han hadde før krigen vært på russernes side, men patriotismen vant til slutt frem. Han kunne ikke være en person med føtter i begge leirer. Borgen var langt ifra alene om å tie om den kommunistiske bakgrunnen til Grieg. Rytter skriver om Grieg sitt politiske aspekt, men hevder det han var aller mest opptatt av var Norden og Norge.²⁸⁸ Kommunismens skapte med andre ord alltid en viss grad av kontroverser for Grieg, uansett bidrag i krigen. Samtidig som bidraget inn i krigen er noe av det som bidrar til ønske om å beskytte Griegs ettermæle. Og særlig hans død ga en mulighet til å endre fortellingen om Grieg og han sitt politiske ståsted.

Grieg er likevel en av de store motstandssymbolene fra norsk krigshistorie. Han har kanskje i moderne tid forsvunnet noe fra den norske bevisstheten, men diktingen og det han skapte er fortsatt populært. Grieg lever videre i minnesmerker, som en statue reist i Bergen, og gjennom

---

²⁸⁴ Vold, 1983, s. 200.

²⁸⁵ Rem, 2023, s. 22.

²⁸⁶ Rytter, 1952, s. 44.

²⁸⁷ Skjeldal, 2013, s. 130.

²⁸⁸ Rytter, 1952, s. 45.

en videregående skole i Bergen som har hans navn.²⁸⁹ Statuen ble reist i 1957 med et opprop for en statue som begynte allerede høsten 1945. Grieg var uten tvil en svært populær dikter i sin samtid, og nyhetsartikkelen om statuen har tittelen: «Nordahl Grieg er kommet hjem igjen». Artikkelen er spennende med tanke på hvordan den forholder seg til hans kontroverser, det nevnes ikke at Grieg var kommunist. Artikkelen er skrevet i 1957, og et spørsmål som må ha dukket opp rundt dikteren blir nevnt. Hvilken politisk side ville Grieg stått på i 1957? Avisen konkluderte med at han ville startet sitt eget parti, enda holdningene før krigen og med hendelsene under krigen kunne tydet på at Grieg sannsynligvis fortsatt hadde vært kommunist. Det er likevel vanskelig å gjette seg frem til, men interessant at kontroversen i stor grad var like fullt til stede etter krigen som før.

---

²⁸⁹ Morgenavisen, 11.11.1957, s. 1.

5 Informasjonskontorets kommunikasjon om Kong Haakon VIII og Nordahl Grieg

5.1 Ulike roller=ulik bruk?

Er egentlig bruken av Nordahl Grieg noe særskilt sammenlignet med andre «krigshelter»? Diktene og reportasjene tilfører han noe ekstra og også at han døde mens han rapporterte om krigshendelser. Allikevel fremsto ikke Nordahl Grieg som en tydelig helt etter krigen, og kong Haakon ble i langt større grad allment anerkjent som en helt, særlig i avisene.²⁹⁰ Noe av dette kan kanskje forklares ved at Grieg døde, eller gjennom hans rolle som dikter i krigen. Det var aldri Grieg som person som sto sentralt i motstanden mot tyskerne, men heller hans dikt som kan skilles fra personen og står for seg selv som kunst. Og det er kanskje akkurat det Grieg selv hadde ønsket. Ifølge de som kjente han, ønsket ikke Grieg så mye oppmerksomhet om seg selv.²⁹¹ Samtidig har man som dikter påvirkningskraft, og en mulighet til å bruke sine ferdigheter med ord til å skape en rolle i motstandsarbeidet til informasjonskontoret. Rollene til kongen og Grieg blir dermed veldig forskjellig. Grieg er viktig for informasjonskontoret gjennom sin evne til å skrive. Et internt notat viser hvor avgjørende Grieg er for regjeringen. I en instruks inn mot frigjøringen av Norge var det mye diskusjoner om hvordan informasjonstjenesten best kan bidra. Det som gjennom hele krigen har vært viktig for å kontoret har vært å bygge opp moralen til det norske folk gjennom propaganda. I det interne notatet skrives det at det beste kontoret kunne gjøre for å holde moralen oppe var større distribuering av det Frie Norge, som hadde en vist effekt i Norge. Det andre verket som trekkes frem som avgjørende for å få opp moralen hos det norske folk var diktsamlingen til Grieg. Samlingen blir i notatet nevnt som effektiv på de litteratur-interesserte i Norge.²⁹² Det bes om at denne blir trykt og spredd i et så stort opplag som mulig, noe som tyder på at diktsamlingen var svært populær og like fullt Grieg med den.

Samarbeidet mellom Nordahl Grieg og informasjonskontoret var tettere enn samarbeidet med kongen direkte. Dette dokumenteres gjennom direkte korrespondanse mellom Nordahl og redaktør Tor Gjesdal, og også korrespondanse mellom Gjesdal og kongen til Nordahl, som

---

²⁹⁰ Kristiansen, 2019, s. 286.

²⁹¹ Grieg, 1945, s. 5.

²⁹² Arkiv saksarkiv, Hovedplaner informasjonstjeneste, notat: om informasjonstjenesten, Db L0010.

jobbet for informasjonskontoret.²⁹³ I kommunikasjonen med Gerd viser redaktøren til informasjonskontoret stor takknemlighet ovenfor diktsamlinger og diktene som de fikk gi ut fra Nordahl Griegs verk etter hans død.²⁹⁴ Tor Gjesdal fremhever gleden Nordahls dikt gir til det norske folk, men også noe personlig om Nordahl Grieg. Det nevnes at diktene lykkes i den opplysningsjobben som Nordahl selv var interessert i. Det viser til den kontakten dikteren må ha hatt med de som også jobbet for informasjonskontoret, samtidig som det fortsatt er diktene til Nordahl som hylles. Ikke de handlingene eller det motet som Nordahl selv var opptatt av i krigen. Gjesdal skal i sitt liv ha vært nærmere Gerd enn han var Nordahl, noe som også kommer frem i telegrammet til Gerd hvor de avtaler et lunsjmøte seg imellom for å overlevere diktsamlingen som var blitt utgitt i Norge. Det nære forholdet fremkommer også i kunngjøringen av Grieg sitt dødsfall, hvor Gerd ble spurt om det var greit å gå ut med informasjonen før de frigir den.²⁹⁵ I tillegg kommuniserte Nordahl jevnlig med informasjonstjenesten via telegraf, som ved et eksempel i 1943 med spørsmål til Finn Moe om diktsamlinger som informasjonskontoret manglet.²⁹⁶ Etter krigen sto Nordahl Grieg igjen som en som representerte opplevelsene av krigen. En av dem som satte ord på de følelsene som mange nordmenn satt med.²⁹⁷ Og diktene hans er i dag kjente. Han var ikke en ukjent dikter da han gikk inn i krigen, slik sett var Grieg lettere å fremheve som et symbol enn andre mer ukjente mennesker som ytte motstand hjemme i Norge for eksempel. Det her kan ha medvirket til at Grieg var hendig å fremme som et symbol, og dermed kunne bli flittig brukt i informasjonskontorets arbeid. Selv om dikteren havnet i konflikt med ulike personer i London-miljøet, var hans popularitet såpass stor at dette veiet opp for kontroversene, og landet var inne i en periode hvor regjeringen sårt trengte symboler på motstand.

Kongen på sin side representerte regjeringen, og var slik sett en representant for deres politikk. Kongen representerte Norge, det var derfor viktig å bygge oppunder populariteten hans. I det frie Norge ble kongens taler hyppig transkribert, dette var taler som var godkjent og skrevet av andre for kongen. Versjoner av talene til kongen som er igjen i arkiv, viser

---

²⁹³ Arkivmappe Kaptein Nordahl Grieg, Db L0020

²⁹⁴ Arkivmappe Kaptein Nordahl Grieg, brev fra Tor Gjesdal til Gerd Grieg, Db L0020.

²⁹⁵ Melding fra legasjonen i Reykjavik, telegram om Nordahl Grieg, 2.2.1944.

²⁹⁶ Arkivmappe kaptein Nordahl Grieg, Db L0020.

²⁹⁷ Kristiansen, 2019, s. 334.

hvordan de modereres og endres til å passe sine formål og sitt publikum.²⁹⁸ Talene var en redskap for formidling av regjeringen sin politikk til det norske folk. Slik blir kongen samtidig brukt ved vendinger i krigen, eller ved behov for å formidle alvorlige nyheter til det norske folk. Slik som når sovjetiske tropper skulle komme inn i Nord-Norge og frigjøre landet. Det betyr ikke at kongen ikke hadde meninger, men han hadde en viktig jobb i å representere det konstitusjonelle Norge. Han skal også selv ha vært bevisst på at han ble et symbol for nordmenn etter krigsutbruddet.²⁹⁹ Rollen hans for informasjonstjenesten holdes lik gjennom krigen.

Grieg sitt dødsfall skapte en endring i hans rolle for informasjonskontoret. Nordahl Grieg var som kjent ikke populær blant regjeringens medlemmer, og skapte til tider selv problemer.³⁰⁰ Nordahl Grieg dør i desember 1943, og holdningene fra informasjonskontoret til Grieg må til en viss grad ha endret seg i London. Han kunne ikke lenger selv være med å ha noe å si, eller komme med egne krav. Etter hans død var det kun verkene hans som sto igjen, og den innsatsen Nordahl hadde lagt ned i krigen som var godt dokumentert av blant annet han selv. Med hans død kan heller ikke hans mer kontroversielle politiske meninger komme frem. Nå kan informasjonskontoret i langt større grad skrive om Nordahl Grieg, og bruke den delen av hans personlighet som samlet seg rundt kongen og Norge. Og det er uten tvil en stor forskjell i hvordan Grieg huskes fra krigen. Hadde han overlevd krigen hadde hans politiske meninger mest sannsynlig fulgt med, og igjen havne i konflikt med det offentlige Norge i overgangen mellom den andre verdenskrig og den kalde krigen. Grieg sin rolle som dikter og som reporter for informasjonskontoret gir samtidig Grieg en dobbeltrolle. Han er i seg selv kjent og et symbol på motstand, men han brukes vel så mye til å bygge andre helter i den norske motstanden. I Det Frie Norge dukket flere av diktene til Grieg opp, og ofte er det i forbindelse med en hyllest til andre helter.

---

²⁹⁸ Sakarkiv, mappe: kongen og kronprinsen, utkast til nyttårstale, Db L0010.

²⁹⁹ Bomann-Larsen, 2016, s. 85.

³⁰⁰ Skjeldal, 2013, s. 333.

6 Konklusjon

Informasjonskontoret avsluttet sin virksomhet etter at frigjøringsperioden var over, og fra 1. juli 1945 ble kontoret overført til utenriksdepartementet.³⁰¹ Innen den tid hadde informasjonskontoret gjennom sine publikasjoner stor makt. Særlig Det Frie Norge økte i popularitet og ble trykket i stadig større opplag gjennom krigen. Det innholdet som er prioritert i bladet setter en presedens på hva som blir husket, og hvem som blir husket etter krigen. Det som publiseres passer samtidig med målet og oppgaven til informasjonskontoret. Det skal gjennom propaganda spre motstandsvilje til det norske folk hjemme, og fungere som et talerør for eksilregjeringen.

Grieg tar sin plass i det Frie Norge gjennom sine evner som dikter og journalist. Grieg sin popularitet illustreres sammen med diktsamlingen som gis ut som en hyllest til Grieg i 1944.³⁰² I notater og arkiv nevnes senere denne samlingen som særlig vellykket i oppgavene og prosjektet til informasjonskontoret. Dette er med på å gjøre Grieg til et symbol på motstand, og i sin tur en slags krigshelt. Det er gjennom hans egne verk, og hans arbeid for informasjonstjenesten, at han kom med i ulike publikasjoner. Han er dermed aktivt med på å skape sin egen funksjon, og sin egen status etter krigen.

Kongen er i langt større grad en som skapes som helt i kraft av sin rolle. Han er svært populær blant det norske folk, og gir eksilregjeringen legitimitet i kraft av sin konstitusjonelle funksjon. Og med den rollen er det avgjørende å bruke kongen jevnlig i regjeringens publikasjoner. Kong Haakon VII sto etter krigen igjen som en av de fremste symbolene på den norske motstanden mot okkupasjonsmakten.³⁰³ Kongen ble trukket frem av som en helt av avisene etter krigens slutt, noe som ble representert ved mottagelsen han mottok ved krigens slutt.³⁰⁴

Det er en stor forskjell i hvor ofte de to krigsheltene blir nevnt i tidsskriftet og generelt. Kongen er i langt større grad kjent, og et viktig symbol for eksil-regjeringen. Han bygges opp, og man ser en tydelig endring i hvordan kongen brukes ettersom krigen går sin gang. Dette

---

³⁰¹ Stortingsmelding, 1948, s. 72.

³⁰² Arkiv saksarkiv, Hovedplaner informasjonstjeneste, notat: om informasjonstjenesten, Db L0010.

³⁰³ Kristiansen, 2019, s. 285.

³⁰⁴ Kristiansen, 2019, s. 286.

vises særlig gjennom 70-årsfeiringen til kongen, hvor han får utgitt en spesialbok til seg, og en hel utgave av det Frie Norge og Norsk Tidend dedikert til sin dag. Kongen er som regel nevnt først ved store anledninger, var det 17. mai var for eksempel talene til kongen satt før statsministeren sin tale. Informasjonstjenesten kan også i stor grad styre ordene til kongen, og det er folk nære kongen som er med på å utforme talene til kongen. I arkivet som ble lagt igjen fra informasjonskontoret er det for eksempel en egen mappe med utkast til taler av kongen. Dette er noe Grieg ikke ville tillat, som vist i en brevveksling med Gjesdal hvor deler av hans dikt «Wergelandsfanen» ikke er blitt med og feil utgave dermed er blitt brukt.³⁰⁵ Grieg var kunstner og ville ha full makt over sine ord. Kongen var lite kontroversiell og populær blant de aller fleste nordmenn. Kongens valg i 1928 med å støtte Arbeiderpartiet i å danne en regjering hadde bidratt til å gjøre Haakon til arbeidernes konge, og ryktet om at kongen hadde uttalt at han var «kommunistenes konge» hadde spredt seg før krigens utbrudd.³⁰⁶ Kongen ble et samlende symbol, som kunne skape en felles motstandsvilje på tross av politisk tilhørighet.

Undersøkelsen i avhandlingen viser at representasjonen av kongen endret seg gjennom krigen. I 1941 til særlig slutten av 1943 var det kongen som ofte var motiv på forsidebildene, og tidsskriftet inneholdt ofte saker om hva kongen hadde opplevd den seneste måneden. Mye av innholdet i Det Frie Norge handler om kongen og kongefamilien. I perioden fra 1944 til slutten av krigen er kongen dyttet lenger bak i utgavene samtidig som handlingene i Europa dyttes frem i utgaven. Han var ikke lenger det som interesserte leserne mest, og statslederne til de allierte ble prioritert. En forklaring på det er naturligvis at det gjennom krigens gang ble det langt flere suksesshistorier å fortelle om i Europa, og krigen begynte i 1944 og 1945 å gå mot slutten. Samtidig var kongen og regjeringen mer omdiskutert i starten av krigen, og det å velge motstand mot tyskerne var omdiskutert.³⁰⁷ NS var samtidig aktiv i begynnelsen av den andre verdenskrig med en tung informasjonskrig. De forsøkte å bryte kongen ned som et symbol på norsk motstand, og samtidig ta kontroll over den mytiske posisjonen «kongen» har i norsk historie. Derfor var informasjonstjenesten langt mer avhengig av å bygge opp kongen i starten av krigen, ettersom populariteten til kongen naturlig øker i løpet av krigsårene.

---

³⁰⁵ Brev mellom Grieg og Gjesdal, 2.11.43, Db L0020.

³⁰⁶ Vogt, 2021, s. 27.

³⁰⁷ Grimnes, 2019, s. 38.

Grieg sin rolle i det Frie Norge kom i større grad enn kongen fra eget driv. Han produserte dikt og reisereportasjer som ofte ble en del av det Frie Norge. Grieg var dermed en produsent for informasjonskontoret, og det er gjennom hans egne ferdigheter og hans popularitet fra før krigen som gjorde at han ble en del av det Frie Norge. Det var dog lite som ble skrevet om Grieg personlig, og hvem han faktisk var. Etter hans død endret dette seg noe, og personen Grieg ble brukt i en spesialdiktsamling gitt ut i hans ære. Grieg kan hevdes å gå over til å bli en virkelig nasjonalhelt. Det er utgitt biografier og artikler som hyller Grieg. Disse biografiene forsøkte å endre på noe av Grieg sin historie som kommunist med en pro-sovjetisk personlighet. Diktsamlingen ønsket også å fokusere på Grieg som en forkjemper for Norge og Norden. Ved hans død, får han i det Frie Norge en egen side og nekrolog om hans liv. Den er relativt kortfattet. Diktsamlingen er langt større, og inneholder Grieg sine største dikt fra krigen. Hans kontroversielle sider følger imidlertid med han, og det eksisterte en god del motstand mot dikteren internt i London-miljøet. Diktsamlingen og nekrologen viser at informasjonskontoret ønsker å styre noe av fortellingen om Grieg i etterkigstiden. Det er motstandsmannen Grieg de ønsker å fremheve, og det er den delen av dikterens personlighet de ønsker å bygge opp.

Et annet eksempel på forskjellen mellom kongen og Grieg er at Grieg huskes av russerne, det var en av de måtene Grieg var med i det Frie Norge etter sin død. For etter hans nekrolog i februar-utgaven i 1944, forsvant Grieg mer ut av bladet og det er kun når han blir referert til av russere eller gjennom sine egne dikt at han er med. Kongen på andre siden er ofte nevnt i taler av briter, som for eksempel gjengitt i utgave juni 1943. Det er flere eksempler på dette i utgaver av det Frie Norge, og viser noe av forskjellen mellom disse to aktørene.

Med Grieg sin bakgrunn som kommunist bidrar krigen langt mer til omdømmebygging for Grieg enn for kongen. Grieg skilte seg også ut ved at han skapte sin egen heltestatus, og var med på å bygge opp andre. Han var blant annet med i det Frie Norge med dikt om Viggo Hansteen og kaptein Martin Linge for å nevne to av dem. Det skapte dermed en enda større kompleksitet ved dikteren og hans rolle med informasjonskontoret. Et av hans mest kjente dikt er dedikert til kongen selv, og ble skrevet som en hyllest til kongen. Grieg hadde samtidig et bevisst forhold til at ord påvirket folks holdninger. Slik hadde han et bevisst forhold til å skape dikt som ville skape motstandsvilje hos nordmenn, og som samtidig bygget Grieg selv som en helt. Et dikt som «Kongen» er patriotisk og flott og bidrar også til å bygge opp Grieg selv som helt.

6.1 Avslutning

Det lykkes å skape krigshelter for informasjonskontoret. Fortsatt står de som representerte den norske motstanden mot de tyske okkupantene sterkt. I 2014 i kåringen av de 100 mest viktige norske historiske personlighetene av Verdens Gang kom kong Haakon 7. på en 4. plass. Kun slått av Henrik Ibsen, Christian Magnus Falsen og Herman Wedel Jarlsberg. I kåringen gjennomført av kun lesere kom Haakon på en andre plass bak krigsseilerne. Kong Haakon er med andre ord den viktigste personligheten i norsk minne fra den andre verdenskrigen.³⁰⁸ Hans popularitet reflekteres i det Frie Norge, og spalteplassen hans tyder på at han alltid har vært svært populær i Norge. Det skal likevel ikke antydes at det Frie Norge er den viktigste grunnen til kongens popularitet i norsk minne, men omtalen i tidsskriftet har nok bidratt til å skape inntrykket av kongen for ettertiden. Det er interessant hvordan kongen blir plassert, og bygget opp ikke bare gjennom Det Frie Norge, men også av andre krigshelter.

Slik som Nordahl Grieg som produserte dikt som er en hyllest til kongen. Grieg var selv ikke med på listen over de 100 viktigste personene i norsk historie. Han var likevel en krigshelt for Norge som aldri helt slapp unna sin egen politiske bakgrunn. Han fascinerer og skaper en interesse ved seg selv som person, noe som bidro til at han ble valgt som studieobjekt i denne avhandlingen. Han er en såpass interessant person i norsk krigshistorie at han i et nyere historisk verk gitt ut i 2022 er studieobjekt i en bok utgitt i USA.³⁰⁹ Kompleksiteten henger fortsatt sterkt ved Grieg som historisk person. For informasjonskontoret var han grunnet sin kompleksitet en mindre enkel helt å skape enn kongen for eksempel. Det er viktig i denne sammenhengen å påpeke skillet mellom kommunisme og ønsket om å forsvare Norge. Norske kommunister sto for mye motstandsarbeid under den andre verdenskrig, og patriotismen sto sterkt. Allikevel var det motstand mot de som var kommunister. I London, så vel som i Norge, var det en utpreget motstand. For Grieg betød det en følelse av å ikke passe helt inn i London, og et behov for å kreve sin plass i motstandsbevegelsen. Det er mulig at det medførte hans høye produksjon av dikt og reisereportasjer som hyllet andres krigsinnsats. Evnen til å uttrykke seg med ord var styrken til Grieg, sammen med hans egenskap ved å ikke stoppe når noe var vanskelig. Han ønsket gjennom krigen å bidra til forsvaret av Norge, og når han i tillegg var kjent var dette en person som kunne brukes som et symbol på motstand.

---

³⁰⁸ Aanstad & Rydne, 2014.

³⁰⁹ Krouk, 2022, s. 5.

Informasjonskontoret bidro i forskjellig grad med å bygge opp Grieg og kongen. Kongen ble aktiv bygget opp gjennom å være på forsiden av det Frie Norge i starten, og jevnlig gjennom krigen. Grieg på sin side kommer med i arbeidet til informasjonskontoret gjennom sine ferdigheter som dikter og journalist. En tydelig forskjell på de to vises i perioden 1941-1943. Saker med kongen er plassert tidlig i utgavene og ofte personlige og fortalt i detalj, mens utover reisereportasjene til Grieg er det sjeldent noen personlige historier som kommer med i utgavene. Den ene gangen det skjer, i 1942 etter at Grieg har vært i Island, er artikkelen plassert langt bak i utgaven og den er ikke like detaljert om Grieg som den hadde vært om det var kongen. Spalteplassen var likevel god, og informasjonskontoret bidro på sin side med å bygge opp Grieg.

Historien om Grieg ble for alvor spredt etter at han dør, med en nekrolog i det Frie Norge. Dette blir et skille i behandlingen av Grieg. Det er den første artikkelen som er utelukkende handler om Grieg, og samtidig kan minne om oppbyggingen artikler om kongen hadde. Med en hyllest til personen Grieg, og hilsener fra utlandet om innflytelsen Grieg hadde. Det største er når de gir ut en egen diktsamling til ære for Grieg. Denne samlingen inkluderer Grieg sin biografi og hans krigspoesi. Den er et verk som er med på å styrke Grieg sin posisjon.

I avhandlingen har to kjente norske motstandssymboler blitt analysert ved hjelp av informasjonskontorets publikasjoner, og da med hovedvekt på tidsskriftet «det Frie Norge». Avhandlingen håper å ha vist forskjellen på behandlingen av de to symbolene, og hvordan representasjonen av dem endret seg gjennom krigen. Kongen som i begynnelsen var et viktig legitimerende symbol i en ny kaotisk tid for nasjonen Norge. Og Grieg som var en velkjent dikter med politisk radikal bakgrunn, som kjempet for anerkjennelse i det norske miljøet. Og som gjennom sine dikt skapte motstandsvilje hos det norske folk. Den evnen til å skape motstandsvilje og inntrykk var avgjørende for at han ble brukt av informasjonskontoret. Omtalen av Grieg endret seg etter at han ble skutt ned over Berlin, da en informasjonskrig om dikteren begynte. Hans historie skulle forklares og bygges opp, og han skulle sammen med andre krigshelter dyrkes som rene, gode symboler på norske verdier. Til en viss grad lyktes informasjonskontoret med dette. Kollektivt huskes Grieg best som en krigsdikter som sto opp for Norge under krigen, hans bakgrunn som kommunist blir sjeldent tatt opp i det dagligdage (med unntak av NKP som har forsøkt å bruke Grieg som et kommunistisk symbol i etterkrigstiden). Dette gjennom en teknikk som ble brukt rundt kongen av informasjonskontoret, og senere i Grieg sin diktsamling. De tok ikke opp like mye om de

kontroversielle sidene hans, og fokuserte i langt større grad på at Grieg ønsket det beste for nasjonen Norge. For kongen sin del ble det sjelden nevnt at kongen ble født dansk.

Grieg skrev vakre dikt som hyllest til andre krigshelter. Han var dermed med å bygge opp heltestatusen til andre motstandshelter. Det medførte at Grieg selv var aktiv i å skape sin egen posisjon i motstandskampen. Hans reisereportasjer bygget opp helter som kjempet utenfor Norge, og mange av hans verk under krigen var basert på å bygge opp andre. Han var blant annet den første som referert til kong Haakon som «folkekongen», en betegnelse som ble vanlig på folkemunne.³¹⁰ Dette er nok den største styrken i hans verk, og bidro til å gjøre Grieg ettertraktet i informasjonskontorets publikasjoner. Noe som vises i interne notater, hvor diktsamlingen til Grieg blir nevnt som særlig viktig å spre for å holde moralen oppe mot slutten av krigen. Det er et tydelig skille fra kongen, som bygges opp grunnet sin rolle. Og det er den rollen som sørger for at kongen representerte politikken til regjeringen, og hans mange taler ble transkribert i Det Frie Norge. Han var til forskjell fra Grieg en stabil figur gjennom krigen, og beholdt den samme funksjonen gjennom krigen. På tross av at han utover krigen havnet litt lenger bak i utgavene.

Avhandlingen er et bidrag inn i et studieområde med stort potensiale. I et senere arbeid er det flere muligheter til å studere kontoret videre. Redaktøren for kontoret Tor Gjesdal hadde vært et interessant studieobjekt. Redaktøren var involvert i alt som informasjonskontoret drev med, og var aktiv i den internasjonale presseforeningen. Etter krigen var Gjesdal i en kort periode sjef for statens informasjonskontor, før han reiste med Trygve Lie for å jobbe i FN. En studie rundt Gjesdal kan gi et interessant innblikk i hvem som ble satt inn som sjef for informasjonskontoret, og om mulig avdekke noe av hans egne holdninger gjennom krigen og i tiden etter. En annen studiemulighet er å undersøke samarbeidet informasjonskontoret hadde med andre land, slik som Storbritannia og USA. Hos Riksarkivet ligger det korrespondanse som viser hvordan informasjonskontoret sender utgivelser til ulike ambassader. For eksempel blir både kongeboken og samlingen til Grieg gitt ut på norsk og engelsk. Kommunikasjonen her hadde vært interessant å studere. Eller kontakt med andre eksilregjeringer og deres representasjon i London. For eksempel er det i Det Frie Norge flere utgaver med bilder med kongen sammen med andre eksilkonger, slik som kong Peter I av Jugoslavia. Det hadde også vært interessant å gjøre en studie på arbeidet til informasjonskontoret i forbindelse med

---

³¹⁰ Vogt, 2021, s. 137.

gjenerobringen av Nord-Norge. Hvordan kontoret organiserte sine utsendte, og hvem som ble sendt til å dekke gjenerobringen. Et annet interessant studieobjekt er informasjonskontoret etter krigen, og hvordan arbeidet utvikler seg med den kalde krigen. Og om den motviljen mot kommunismen fra London følger med kontoret etter krigen og inn i den kalde krigen. Her er det gjort lite studier på det norske bidraget inn i den kalde krigens informasjonskrig.

Referanseliste

Arkivmateriale:

Riksarkivet, samling informasjonskontoret i London. Serie Db-korrespondanse. Perm: L0004.

Mapper: Diverse korrespondanse 1940-1945, Film companies misc 1941-1943, Film Projects 1940-1943 og «passage to freedom» 1943-1944.

Riksarkivet, samling informasjonskontoret i London. Serie Db-korrespondanse. Perm: L0010.

Mapper: Kongen og kronprinsen 1941-1944, opprinnelige komiteinnstillinger 1941-1943 og hovedplaner informasjonstjenesten 1943-1945.

Riksarkivet, samling informasjonskontoret i London. Serie Db-korrespondanse. Perm: L0013.

Mappe: Det Frie Norge 1940-1945.

Riksarkivet, samling informasjonskontoret i London. Serie Db-korrespondanse. Perm: L0014.

Mappe: Gjesdal, Tor 1941-1942.

Riksarkivet, samling informasjonskontoret i London. Serie Da-sakarkiv. Perm: L0020.

Mapper: XM og XM Kaptein Nordahl Grieg, XA saker ordnet etter nøkkel 1942-1945 og XL statsministeren.

Riksarkivet, samling informasjonskontoret i London. Serie Ub-Fotografier av diverse personer. Perm: Ub-0006. Mappe: fotografier av og vedr. Kong Haakon.

Riksarkivet, samling informasjonskontoret i London. Serie Ub-Fotografier av diverse personer. Stykke: L0002 fotografier av diverse personer ordnet alfabetisk etter etternavn E-H. Mappe: Nordahl Grieg.

Forsidebilde:

Kong Haakon VIII og Nordahl Grieg til stede på et teaterstykke i anledning Edvard Griegs 100-årsjubileum. (Bilde). Tatt 23. juni 1943. Hentet fra Riksarkivet, samling informasjonskontoret i London. Serie Ub-Fotografier av diverse personer. Stykke: L0002 fotografier av diverse personer ordnet alfabetisk etter etternavn E-H. Mappe: Nordahl Grieg.

Tidsskrift, nyheter og direkte publikasjoner fra informasjonskontoret:

Det Frie Norge: utgitt av Regjeringens informasjonskontor, november 1941-juni 1945, antall utgaver: 40, 28 funnet digitalt hos nasjonalbiblioteket. Hentet fra <https://www.nb.no/search?q=Det%20Frie%20Norge&mediatype=tidsskrift&seriestitle=%22Det%20Frie%20Norge%22&fromDate=19400101&toDate=19451231>

Den KGL. Norske regjeringens informasjonskontor. (1942). *Alt for Norge! : utgitt til kong Haakons 70-årsdag 3. August 1942*. London: Augsburg publishing home.

Den KGL. Norske regjeringens informasjonskontor. (1944). «*Frihet og liv er ett*»: sanger, dikt og taler av Nordahl Grieg 1940-43. Distribuert i Norge. Hentet fra privatarkiv til Tom B. Jensen

Morgenavisen, Bergens Aftenblad (mandag 11. november 1957). «*Nordahl Grieg er kommet hjem*».

Utvalg brosjyrer fra informasjonskontoret. 17. mai 1942-tale fra kong Haakon, udatert håndskreven hilsen fra kongen og en annen udatert hilsen fra kongen. Hentet fra Privatarkiv til Tom B. Jensen.

Ukjent forfatter. (23.02.1944). Uten overskrift, *Norsk Tidend*, s. 3. Hentet fra <https://www.nb.no/items/e11627bb5ef94ae0ef47be1d62d58e1f?page=1&searchText=grieg>

Ukjent forfatter. (17.01. 1945). *Litt om litteraturen i Norge*, *Norsk Tidend*, s. 3. Hentet fra <https://www.nb.no/items/3f76f1d0d7b78d27e6e0dbeed739c6a1?page=0&searchText=Det%20Frie%20Norge>

Sekundærlitteratur:

Aanstad, Kristine H. & Rydne, Jon H. (2014, 7. mars). Lesernes kåring: krigsseilerne de viktigste siden 1814. *Verdens Gang*. Hentet fra <https://www.vg.no/rampelys/i/ejAV9/lesernes-kaaring-krigsseilerne-de-viktigste-nordmenn-siden-1814>

Andersen, A., Rosland, S., Ryymin, T. & Skålevåg, S.A. (2017). *Å Gripe fortida: innføring i historisk forståing og metode (2. utg)*. Oslo: Det Norske samlaget.

- Assman, A. (2008). Transformations between history and memory. *Social Research*, 75(1), 49-72. <https://doi.org/10.1353/sor.2008.0038>
- Assman, A. (2009). Memory, Individual and collective. I Goodin, R. & Tilly, C. (red.), *The Oxford Handbook of Contextual Political Analysis* (s. 210-224). Oxford: Oxford University Press.
- Assman, J. (2011). *Cultural memory and early civilization: writing, remembrance and political imagination*. New York: Cambridge University Press.
- Bernsten, Harald. (1991). *I malstrømmen: Johan Nygaardsvold* (1. utg). Oslo: Aschehoug.
- Bomann-Larsen, Tor. (2004). *Folket: Haakon & Maud II* (1. utg). Oslo: Cappelen Damm.
- Bomann-Larsen, Tor. (2006). *Vintertronen: Haakon & Maud III* (1. utg). Oslo: Cappelen Damm.
- Bomann-Larsen, Tor. (2008). *Makten: Haakon & Maud II* (1. utg). Oslo: Cappelen Damm.
- Bomann-Larsen, Tor. (2011). *ÆRESORDET: Haakon & Maud V* (1. utg). Oslo: Cappelen Damm.
- Bomann-Larsen, Tor. (2016). *Hjemlandet: Haakon & Maud VII* (1. utg). Oslo: Cappelen Damm.
- Bomann-Larsen, Tor. (2019). *KONGEN: Haakon & Maud VIII* (1. utg). Oslo: Cappelen Damm.
- Bones, Stian. (2015). Krig, frigjøring og minne: kampen mot Nazi-Tyskland i norsk-sovjetiske relasjoner. I Fagertun, F. (red.), *krig og frigjøring i nord* (s. 143-153). Stamsund: Orkana akademisk.
- Borgen, Johan. (1945). *Nordahl Grieg* (1. utg). Oslo: Gyldendal.

Dahl, Hans Fredrik. (1999). «*Dette er London: NRK i krig 1940-1945*». Oslo: J.W. Cappelens Forlag.

Gilje, Nils. (2019). *Hermeneutikk som metode: en historisk introduksjon*. Oslo: samlaget.

Grieg, Gerd. (1957). *Nordahl Grieg: slik jeg kjente ham*. Oslo: Gyldendal.

Grimnes, Ole Kristian. (2018). *Norge under andre verdenskrig* (2. utg). Oslo: Aschehoug.

Halvorsen, Terje. (2020). *Forfulgt, fordømt og fortiet: Historien om den kommunistiske motstanden i Norge 1940-1945* (1. utg). Oslo: Vigmostad & Bjørke AS.

Haslund, Fredrik. (1962). *Nordahl Grieg: en dikter og hans tid*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Jaklin, Asbjørn. (2021). *Flukten med Norges Gull: heltene, konfliktene, den hemmelige operasjonen i 1940*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Johansen, Anders. (2006). *Hvordan blir ord virksomme?* Artikkel fra foredrag. Faglitterær forfatterforeningens årsmøteseminar i Oslo.

Johansen, A. & Kjeldsen, J.E. (2005). *Virksomme ord: Politiske taler 1814-2005*. Oslo: universitetsforlaget.

Krouk, Dean. (2022). *The Making of an anti-fascist: Nordahl Grieg*. Wisconsin: University of Wisconsin Press.

Melve, L. & Ryymen, T. (2018). *Historikernes arbeidsmåter* (1.utg). Oslo: Universitetsforlaget.

Nygaardsvold, Johan. (1946). I departementets meldinger, *Den norske regjeringens virksomhet: årene 9. April 1940 til 22. Juni 1945*. Oslo: Aschehoug & Stortinget.

- Ottosen, R., Røssland, L.A. & Østbye, H. (2012). *Norsk Pressehistorie* (2. utg). Oslo: Det Norske samlaget.
- Rem, Harald. (13.01.2023). *Krig endra Grieg*. s. 22-23 i *Dag og tid* nr. 2, 62. årg, 16-19. januar 2023.
- Riste, Olav. (1995). «*London-regjeringen*»: *Norge i krigsalliansen* (2. utg). Oslo: Det Norske samlaget.
- Rytter, O. (1952). Nordahl Grieg under krigen. I Hansteen, K. & Lorentzen, H.B. *Nordahl Grieg: 1902-1. nov 1952* (s. 37-49). Oslo: Falken Forlag.
- Skjeldal, Gudmund. (2013). *Nordahl Grieg: Diktaren i bombeflyet* (2. utg). Oslo: Cappelen Damm.
- Sommerfeldt, W.P. (1947). *Hans Majestet Kong Haakon VII taler 1905-1946*. Oslo: Nasjonalhjelpen til frihetskampens ofre.
- Stugu, Ola Svein. (2016). *Historie i bruk* (2. utg). Oslo: Det Norske samlaget.
- Utdanningsdirektoratet. (2020). *Kompetansemål etter Vg3*. Hentet fra <https://www.udir.no/lk20/his01-03/kompetansemaal-og-vurdering/kv85>
- Valderhaug, Gudmund. (2006). Det Gjestfrie Arkivet? Arkivarer, rettferd og etikk i det 21-hundreåret. I Valderhaug, G. & Østby, J.B. (red.). *Arkiv, demokrati og rettferd* (s. 6-14). Oslo: ABM-utvikling.
- Vold, Helge. (1983). *Nordahl Grieg: om seg selv*. Oslo/Gjøvik: den norske bokklubben A/S.
- Vogt, Carl Emil. (2021). *Heltekongen Haakon: symbol i krig og fred*. Oslo: Cappelen Damm.
- Welch, David. (2014). *Propaganda, Power and Persuasion: From World War I to Wikileaks*. New York: I. B. Tauris & Co. Ltd.

